

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2018

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2018

1 DECEMBRIE 1918

SUMAR

decembrie

2018

CÂND VISUL
DEVINE
REALITATE

4 Santinelă civilizației
latine în Estul Europei
FERDINAND I

5 Autonomiile
istorice transilvănene,
desființate
de Guvernul
de la Budapesta
I.-A. POP,
I. BOLOVAN

13 Cum s-a născut
Rezoluția Adunării
de la Alba Iulia
L. MAIOR

18 Cu sumane
de pănură albă
și căciuli
ca Mihai Viteazul
*Garda Națională
la Alba Iulia*
I. GIURCĂ

23 Cronică
pe pergament fotografic
R. MĂRZA

28 Fondatorul
Rugului Aprins
despre Unire
M. VASILEANU

32 Un dar
bărbatului prea învățat
și mult iubitor
al neamului românesc
E. BĂDESCU

33 Francmasoneria
netezește asperitățile
la Conferința de Pace
de la Paris
R. COMĂNESCU

38 Țara care stă
de-a curmezișul
căilor Rusiei
D. MATEI

41 România,
nu o adunare
de teritorii,
o înfrățire de oameni
*Spaniolul Ramon
de Basterra despre Unire*
C. BULZAN

46 Istoria prin detalii
„România Mare“
în Gallica
ȘT. LEMNY

48 În numele
latinității comune
*Propagandă și voluntari
români în Italia*
S. SANTORO

magazin istoric

Anul LI – serie nouă – nr. 12 (621)
decembrie 2018

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

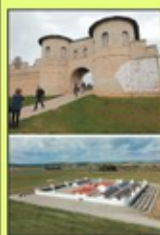

1 La 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, românii transilvăneni și bănățeni hotărâu unirea cu Regatul România, ai cărui suverani erau încoronați, peste patru ani, în Catedrala din Alba Iulia; Ferdinand Întregitorul și regina Maria, așa cum sunt înfățișați în interiorul Catedralei

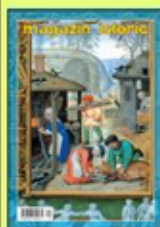
2 Pe Via dei Fori Imperiali din Roma străjuiește, din 12 mai 113 d.H., Columna lui Traian, monumentul triumfal, mărturie în piatră a războaielor victorioase purtate de împărat în Dacia și a eroismului cu care au luptat dacii. După moartea lui Traian, în anul 117, cenușa i-a fost adunată într-o urnă de aur și depusă în încăperea de la baza Columnei, care are 39,83 m înălțime și este compusă din 17 tamburi de marmură suprapuși, cu diametrul de 3,7 m. 155 de scene separate și peste 2.500 de figuri compun banda spiralică de marmură, lungă de 200 m, sculptată pe fusul columnei

3 Reconstrucția unei porți a castrului de la Weissenburg, Germania sugerând că zidul ar fi fost acoperit cu o tencuială albă, imitație a unui zid de blocuri regulate mari (sus); macheta castrului auxiliar de la Ruffenhofen (Bavaria, provincia romană *Raetia*), ridicată în proximitatea sitului arheologic (vizibil în planul al doilea)

4 Miniatură ce ilustrează luna decembrie într-un manuscris realizat în jurul anului 1540, la Bruges, de Simon Bening; manuscrisul, intitulat Cartea de Golf (pentru că într-o miniatură apar câteva personaje ce par a juca golf), se păstrează azi la British Library

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU
(1927 – 2018),
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

SĂ ASIGURĂM VIITORUL POPORULUI ROMÂN

Gândul nostru cel dintâi trebuie să fie la acei care, prin truda, prin vitejia și prin jertfele lor, au luptat pentru întregirea neamului. Amintirea lor va rămâne veșnic scumpă tuturor românilor. Sfântă, mai presus de toate, vom păstra pe a celor care și-au jertfit viața sau puterile de muncă. De aceștia și de urmașii lor statul va avea o deosebită grijă.

Credința noastră nestămutată în virtuțile poporului și ostașului român și-a găsit răsplata prin înfăptuirea idealului național.

Această credință nu M-a părăsit niciodată, nici în momentele de restriște, nici pe vremea încercărilor sufletești celor mai grele. Mai caldă ca oricând este dragostea Mea pentru oștire, pe care, recunoscător și mândru, o împărtășesc cu țara întreagă.

Acum nouă ne revine înalta îndatorire de a pune așezământul viitor al Patriei pe temelii solide, astfel ca poporul român să rămână neclintit sentinela civilizației latine la răsăritul Europei.

Astăzi, mai mult ca oricând, se cere unirea sacră a tuturor românilor iubitori de țară pentru dezlegarea problemelor interne și externe, care ne stau în față. De aceea, fac un apel călduros la toți să pună toată inima și toată râvna pentru dezvoltarea și întărirea așezământului României Mari, dovedind astfel că jertfele de pe câmpul de luptă nu au fost în zadar [...]

Cu adâncă mulțumire sufletească constat că alegerile s-au făcut în toate ținuturile României Mari în liniștea și ordinea cea mai deplină, cu toate că aceste alegeri au avut loc în mijlocul preocupărilor celor mai grave înlăuntru și în afară. Poporul român, care a

FERDINAND I

dat strălucită dovadă de bărbăția cu care este gata să apere țara ca ostaș, a dovedit și înțelepciunea străbună, cu care este hotărât să păzească ordinea și legalitatea înlăuntru, ca cetățean.

Sunt convins că această pildă dată de popor va fi urmată de toți bărbații politici, fără deosebire de partide și păreri, în împrejurările mari și grele prin care trecem și că, unindu-se laolaltă, vor avea grijă numai de interesele Patriei [...]

Ne-am înfățișat înaintea Conferinței de Pace cu convingerea datorică îndeplinite și a dreptății revendicărilor noastre, a căror înfăptuire fusese recunoscută ca legitimă

de Aliații noștri [...]

Hotărârea noastră nestămutată este de a sta nedespărțiți de Aliații noștri cu care împreună am sângerat pentru triumful dreptății în lume și, în acest scop, vom face totul pentru a-i convinge că interesele noastre vitale sunt în acord cu marile interese ale propășirii pașnice în Orientul Europei [...]

Sunteți chemați să desăvârșiți organizația constituțională care trebuie să se întindă pe tot cuprinsul României întregite, ținând seama de însemnate cerințe, menite să asigure viitorul poporului român și marele său rol în aceste părți ale Europei.

Pronia Cerească să binecuvânteze lucrările Domniilor voastre!

Trăiască România pururea Mare!

(Discurs la deschiderea primului Parlament al României reîntregite, fragmente, în *Marea Unire în Parlamentul României*, editor Gheorghe Sbârnă, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2017)

53 1 Decembrie 1918
la București
Mărturia
unui ofițer francez
C. DOBRESU

58 Două autografe
istorice
Iuliu Maniu și
Alexandru Vaida Voevod
despre 1 Decembrie
S. IOSIPESCU

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

61 Ritualuri
tămăduitoare
cu tăciuni
G. ROȘU

**REVERBERAȚII,
ECOURI,
INTERFERENȚE**

63 Omenie
C. ALEXANDRESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Limes, castru,
ripa, zid...
Frontierele romane
E. TEODOR

70 Meniuri
de Crăciun
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

75 Cartouche
sperie Parisul
F. DOLGHIN

78 Un prinț admirat
de Napoleon
Eugeniu de Savoia
M. MANEA

82 „Democrația“
regală suedeză
D. MIHALCEA

**HOOVER
INSTITUTION**

88 Înalte
Dorințe Regale
pentru
generalul Rădescu

91 Munca unui an
Sumarul sumarelor

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

85 În București,
acum 50 ani

60; 89; 90
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

*Țărani din Transilvania,
litografie color*

*Un târgoveț sas din Sibiu,
gravură, școala austriacă*

ligii“. „Națiunile“ erau maghiarii, sașii și secuii, iar „religiile“ (de fapt, confesiunile) erau calvinismul, luteranismul, unitarianismul și catolicismul. De-acum încolo, principii țării au fost, de regulă, calvini maghiari, iar adunarea țării era formată din maghiari, sași și secui, reprezentanții celor patru confesiuni pomenite. Românii adică majoritatea locuitorilor Transilvaniei istorice și a zonelor vestice menționate nu se regăseau nicăieri în acest sistem „constituțional“ discriminatoriu. De altfel, venirea acestor grupuri privilegiate (adică dăruite cu avantaje de către rege) s-a făcut aproape întotdeauna în detrimentul românilor, cărora, ca populație băștinașă, noua stăpânire ungară le-a răpit mereu câte ceva (pământuri, drepturi, instituții, cutume) și față de care acești români, revoltați periodic, nu aveau niciun motiv să fie fideli. Noile grupuri etno-lingvistice au fost aduse de regii Ungariei

și dăruite cu pământuri proprii și alte facilități din mai multe motive, unul important fiind și acela ca puterea centrală să aibă în ele sprijinul necesar gestionării țării și ținerii în frâu a românilor supuși, privați de bunuri și drepturi, discriminați și nemulțumiți.

In secolul al XVI-lea, după biruința Reformei religioase – prin care majoritatea catolicilor au devenit protestanți și s-au legitimat pe sine ca atare –, s-au întărit „autonomiile istorice“ menționate. „Credința de Cluj“ sau calvinismul se cheamă de-acum tot mai des maghiară, „credința de Sibiu“ sau luteranismul se cheamă frecvent germană (săsească), iar credința bizantină (ortodoxă), lăsată în afara privilegiilor, este numită românească și chiar „legea românească“. La 1568, Dieta țării de la Turda decreteează libertatea confesională pentru toți „cetățenii“ Transilvaniei (*Magazin istoric*, nr. 2/2018), numai că românii nu

erau atunci recunoscuți drept „cetățeni“ sau locuitori de drept, cu privilegiile aferente. De altminteri, la scurtă vreme, în 1571, dieta de la Târgu Mureș avea să precizeze care sunt acești „cetățeni“, anume calvinii, luteranii, unitarienii și catolicii. Cu alte cuvinte, faimoasa toleranță transilvană se aplica pentru circa o treime dintre locuitorii țării, adică pentru „stări“ sau „națiuni“. Aceste trei „stări“ sau „națiuni“ transilvane se transformaseră acum singure (în proporție covârșitoare) din catolice în protestante și nu au făcut decât să se auto-legelizeze ca atare.

În Transilvania nu au fost „războaie religioase“ din lipsă de combatanți, din moment ce mai toți catolicii au dispărut în câteva decenii, metamorfozați în protestanți. Iar aceste națiuni (acum diferite confesional) erau elitele dominante – cu drept de dominație stabilit prin privilegii de origine medievală –, dominația respec-

*Alegorie cu titlul
Supunerea Transilvaniei*

AUTONOMIILE ISTORICE LA CENTENARUL MARII UNIRI

Academician IOAN-AUREL POP,
Prof. univ. dr. IOAN BOLOVAN

Autonomiile istorice ale Transilvaniei, structurate în mare măsură pe „națiuni” (la origine, grupuri politice privilegiate), provin din perioada medievală și sunt specifice organizării lumii feudale. Ele au servit menținerii organizării separate și superioare a unor grupuri de oameni în raport cu altele, menținerii fidelității față de puterea centrală, atingerii unor scopuri militare, economice și confesionale ale autorităților.

Cea mai timpurie organizare autonomă a avut-o nobilimea, conform Bulei de Aur din 1222, a regelui Ungariei Andrei al II-lea. Aici sunt cuprinse privilegiile nobilimii, organizarea sa distinctă în raport cu alte categorii (stări). La scurt timp, prin Bula de Aur a sașilor (1224), „teutonicii” (germanicii) din Transilvania – veniți aici ca „oaspeți” în secolele XII – XIII – primesc un „pământ” anume, situat în sudul țării,

între Orăștie și Baraolt, care se va chema „Pământul Regesc” sau „Pământul Crăiesc” și care va sta la baza autonomiei teritoriale și administrative a sașilor. Ei își vor întări autonomia în vremea regelui Matia Corvin (1458 – 1490), când li se va recunoaște „Universitatea sașilor”, adică organizarea distinctă în scaune și două districte, cu o conducere proprie.

Secuții, populație de origine turanică (turcică), maghiarizată lingvistic de timpuriu, au venit în spațiul Carpaților de Curbură (dinspre apus) în secolul al XII-lea. Sașii i-au obligat să se repleze parțial spre est și nord. Secuții s-au aflat în avangarda oștilor cuceritoare maghiare, care au înaintat spre est în secolele XI – XIII. De aceea, secuții apar inițial în Crișana (Bihor), apoi sunt consemnați pe Târnave

Sigiliul Bulei de Aur emise de Andrei al II-lea...

(jumătatea secolului al XII-lea), pentru ca, în final, să se replezeze mult spre est, din regiunea Covasnei (în sud) până la Gheorgheni (în nord). Și ei s-au organizat administrativ-teritorial în scaune și au fost dăruiți treptat (în secolele XIV – XV) cu largi privilegii în regiunea lor, care se va numi „Pământul secuiesc”.

In secolul al XVI-lea, odată cu formarea Principatului Transilvaniei, această organizare autonomă a nobililor maghiari, a sașilor și a secuilor se accentuează, se întărește. Astfel, Transilvania (care cuprindea acum și Banatul neocupat de otomani, Crișana, Sătmarul, Maramureșul și alte câteva regiuni din apus) devine țara regimului celor „trei națiuni și patru re-

... și chipul regelui și al soției pe un manuscris medieval

traului, care plătea cel mai mare cunoscător din taxe și care participa la apărarea țării și la alte acțiuni militare și de ordine publică. Conducerea de la Viena a Transilvaniei întâmpina însă piedici de netrecut în administrarea provinciei, din cauza organizării sale medievale, structurilor stagnante numite „națiuni” și autonomiilor etnico-teritoriale închise. Reformarea organizării statului habsburgic a început sub Maria Tereza (1740 – 1780) și a atins apogeul sub împăratul Iosif al II-lea (1780 – 1790).

Acest din urmă suveran, care purta și titlul de mare principe al Transilvaniei, a trecut la o nouă împărțire administrativă a țării, care lovea, în primul rând, în instituția comitatului, în care se retransase nobilimea recalcitrantă. Ungaria este împărțită în zece circumscripții, printre care erau și Oradea și Timișoara, fiecare în frunte cu câte un comisar. Vice-comitele, care conducea destinele comitatului, acum nu mai e ales de adunarea comitatensă, ci numit. El devine funcționar plătit și stă sub îndrumarea comisarului, avându-i drept subalterni pe juzii nobililor. Funcționarii comitatului sunt și ei numiți de comisarul regal. Comitatului i se ridică autonomia, inclusiv prin suprimarea adunărilor (congregațiilor) sale; asemenea adunări nu se mai admit decât pentru alegerea depu-

taților destinați Dietei țării. Cum însă Dieta nu s-a mai convocat, aceste congregații nu s-au mai ținut deloc. Comitatele se reduc la simple circumscripții administrative ale statului, în cadrul cărora aparatul funcțional are atribuții stabilite prin ordonanțe de la centru. Aceste măsuri de centralizare și de

Împăratul Iosif al II-lea, care era și mare principe al Transilvaniei, a desființat autonomiile istorice devenite anacronice

control al administrației locale de către autoritățile de la Viena au fost resimțite mult mai puternic în Transilvania propriu-zisă, care moștenise din Evul Mediu instituții proprii și diverse autonomii. Începutul a fost făcut cu „Pământul regesc”, pe care sașii socotindu-l de multă vreme, cum arătam, „Pământ săsesc”, primit de ei ca proprietate veșnică se credeau îndreptățiți să aibă monopolul drepturilor de acolo și să nu-i

admită la comunitatea de drepturi și pe ceilalți locuitori ai lui, mai ales pe români. Or, împăratul habsburgic, având și titlul de rege al Ungariei, considera teritoriul respectiv al său și la dispoziția sa, donat sașilor condiționat, cu drept de folosință doar. Astfel, printr-un simplu ordin, din 22 martie 1781, împăratul

puse capăt acestei pretenții a sașilor, declarându-i pe toți locuitorii pământului respectiv egali în drepturi, egal îndreptățiți de a avea o proprietate, fiindcă proprietarul suprem al „Pământului crăiesc” era regele. Un alt ordin, din 4 decembrie 1782, repeta și întărea ideea că pe „Pământul crăiesc” românii și sașii se bucurau de drepturi egale. Potrivit acestui principiu, de exemplu, suveranul rezolva, în 1786, cauza Rășinarilor: locuitorii satului sunt liberi să nu recunoască pe nimeni ca domn al lor de pământ, în afară de suveran; satul este absolvit de orice stăpânire a orașului Sibiu și este declarat comună

liberă regească, toți locuitorii „Pământului crăiesc” trebuind să fie socotiți liberi, fără excepție. În același sens, au fost rezolvate de către Iosif al II-lea, rând pe rând, cauzele din justiție ale scaunelor Săliște și Tălmăciu, ale românilor din Poplaca, Chirpăr, Poiana, Sadu, Sighișoara, Șibot, Orăștie etc. Se aplica, astfel, egala îndreptățire sau „concivilitatea”, pe care o ceruse și Inochentie Micu, cu vreo cinci decenii înainte, și

Cetatea Făgărașului, zonă unde s-au păstrat multă vreme elemente de autonomie românească

tivă exercitându-se asupra celorlalte două treimi din populație, adică asupra românilor. Românii și credința lor răsăriteană erau lăsați să existe cu scopul de a munci pentru „națiuni“, de a le apăra, dar nu și pentru a participa la conducerea țării. În această complicată arhitectură, națiunile – care în Evul Mediu aveau prioritar componentă politică – încep să prevaleze ca structuri etnice. Națiunea altădată a nobililor devine națiunea maghiară, națiunea săsească devine gruparea tuturor germanicilor, iar națiunea secuiească ajunge comunitatea tuturor secuilor. În acest context, până și pământul ajunge să aibă naționalitate: „Pământul crăiesc“ este tot mai des numit „Pământul sașilor“, colțul estic și sud-estic al Transilvaniei este „Pământul secuilor“, iar cele șapte comitate tradiționale (Solnoc, Dăbâca, Cluj, Turda, Alba, Hunedoara și Târnave) devin pentru mulți, din pământ nobiliar, „Pământul unguresc“. Numai românii nu au oficial nicăieri pământul lor, deși alcătuiau două treimi din populație și deși se aflau răspândiți peste tot. Este drept că

se conservaseră și urmele unor anumite autonomii românești în Făgăraș și Hațeg, Maramureș și Chioar, în Năsăud, în Banat și Munții Apuseni, dar acestea funcționau mai mult în virtutea tradiției, a cutumelor și a numărului coplesitor al românilor, decât în virtutea recunoașterilor oficiale. Prin urmare, instrumentul autonomiilor medievale reușise să adâncească în asemenea măsură discriminările din Transilvania, încât până și pământul țării ajunsese să aibă oficial naționalitate de trei feluri, mai puțin românească.

Moștenirea aceasta a devenit perimată încă de la finele Evului Mediu și de la începuturile Epocii Moderne, când românii au început mișcarea de emancipare și de impunere a ega-

lității lor cu națiunile și confesiunile recunoscute. Dar, dincolo de români, cei care s-au lovit de structura rigidă și nepotrivită a acestor autonomii au fost austriecii, deveniți stăpâni ai Transilvaniei la 1688 – 1699. Habsburgii erau buni administratori ai teritoriilor stăpânite și considerau că un instrument eficace pentru organizarea unei provincii erau impozitele (taxele) strânse de la populație. Pentru efectuarea acestei operațiuni în condiții optime (mai ales în vederea eliminării evaziunii fiscale), austriecii au trecut și în Transilvania la recensământurile periodice ale populației și la organizarea eficientă a teritoriului principatului. Conform acestor recensământuri din secolul al XVIII-lea, românii din Transilvania reprezentau circa două treimi din întreaga populație, proporție care, în ciuda amplelor măsuri de „omogenizare“, a rămas aproape constantă. Ei erau masa cea mai săracă, aceea care producea cele necesare

Grăniceri năsăudeni

Român din zona Hațegului

nistrației pentru a împiedica izbucnirile violente ale poporului. Cetățenii statului trebuia să fie – în concepția lui Iosif al II-lea – buni contribuabili și să fie aduși în situația de a-și îndeplini exemplar toate îndatoririle publice. Statul, ca să obțină mult de la supuși, avea nevoie de cetățeni prosperi. Or, în Transilvania, majoritatea locuitorilor, adică două treimi dintre ei (românii), era ținută intenționat în discriminare și sărăcie. Pentru asigurarea stării materiale decente a cetățenilor și pentru evitarea oricăror dezordini violente, deviza care l-a ghidat pe suveran a fost: „Totul pentru popor, nimic prin popor”. Această adevărată „revoluție” a fost însă menită să fie repede înfrântă. După moartea împăratului (în vara anului 1790, la Viena), cea mai mare parte a reformelor (cu excepția edictului de toleranță religioasă și a desființării iobăgiei) a fost anulată, din cauza acerbei opoziții a nobilimii conservatoare și, în cazul Transilvaniei, și a sașilor și secuilor. Astfel, în Transilvania s-a revenit și la vechile autonomii teritorial-

etnice din Evul Mediu, iar aceasta s-a făcut în primul rând în detrimentul românilor majoritari și marginalizați.

Revenirea la regimul medieval de organizare în Ungaria și Transilvania a favorizat mișcările progresiste care au culminat cu revoluțiile de la 1848 – 1849. Aceste revoluții au fost însă înfrânte prin conjugarea eforturilor forțelor conservatoare interne și prin intervențiile armate ale imperiilor multinaționale din regiune, mai ales ale Imperiului Habsburgic și ale Imperiului Rus. În Transilvania, opoziția revoluției române față de cea maghiară a avut drept cauză principală decizia revoluționarilor unguri, luată la 15 martie 1848, de includere a Transilvaniei în Ungaria și de neacceptare a aspirațiilor de libertate ale popoarelor român, croat, slovac, sârb etc. Împăratul Francisc-Iosif al Austriei a reintrodus în 1849 regimul absolutist, numit neoabsolutism (fiindcă regimul a fost obligat să admită anumite elemente înnoitoare, prinse însă în chingile unei

conduceri autoritare și centralizatoare).

Între 1860 și 1867, în urma puternicei opoziții a națiunilor și țărilor din vastul imperiu, a fost acceptat regimul federalist-liberal, prin care s-a revenit la autonomia provinciilor istorice, inclusiv a Transilvaniei. Pentru români, această revenire la un regim democratic liberal a însemnat un progres față de realitățile anterioare, deoarece au fost înființate două entități administrative autonome ale acestora. Este vorba despre districtul Năsăud și despre cel al Făgărașului. Românii au demonstrat timp de 16 ani, până la desființarea celor două districte prin Legea nr. XXXIII din 1876, că aveau capacitatea de a se autoguverna eficient și responsabil atunci când exista posibilitatea legală de a-și alege proprii funcționari. La 1867 însă, în fața amenințărilor de secesiune a Ungariei, s-a încheiat pactul dualist austro-ungar, prin care două națiuni din cadrul imperiului au devenit dominante peste toate celelalte. Astfel, țara a fost împărțită în Austria (numită Cis-

Feciori din Rășinari, fotografie din anul 1915

Încoronarea împăratului Francisc-Iosif ca rege al Ungariei, după realizarea dualismului

pentru care luase măsuri parțiale și Mihai Viteazul. Românii păreau să fie acum, pentru prima oară, „regnicolari”, adică „cetățeni” împreună cu sașii pe „Pământul crăiesc”.

In urma călătoriei sale în Transilvania din 1783 (*Magazin istoric*, nr. 6/2010), împăratul a procedat și aici la reîmpărțirea administrativă a țării. Sub motivul înlăturării fricțiunilor dintre cele trei națiuni, le-a desființat acestora toate teritoriile autonome. Începând cu data de 26 noiembrie 1783, Transilvania este împărțită în zece și apoi (prin ordinul din 13 iulie 1784) în 11 comitate.

Noile comitate nu numai că nu țineau seama de vechile teritorii ale națiunilor politice moștenite din Evul Mediu, dar erau croite pe hartă în așa fel, încât să combine pământuri nobiliare cu pământuri săsești și secuiești, ștergând orice urmă a vechilor separații etnice și enclave autonome. Astfel, comitatul Trei Scaune cuprindea și districtul (fost săsesc) Brașovului; comitatul

Sibiului se compunea și din părți ale comitatului Albei de Sus; comitatul Târnava includea și vechiul scaun (fost secuiesc) al Mureșului. O măsură care a nemulțumit nobilimea (maghiară) și secuimea (maghiarofonă) a fost introducerea limbii germane ca limbă oficială în Ungaria și Transilvania. Măsura nu era luată atât din motive de germanizare sau cu intenția de naționalizare, ci din aceleași motive de centralism politic, de asigurare a unității acestui imperiu, format din atâtea națiuni, părți de națiuni și etnii.

Măsurile administrative-teritoriale, în primul rând, au anihilat deopotrivă comitatele dominate de nobilimea maghiară, scaunele săsești și cele secuiești. Reformele acestea răsturnau din temelii vechile autonomii ale țării, desființau pur și simplu „constituția” Transilvaniei, națiunile ei „constituționale”, transformându-i pe toți locuitorii în cetățeni supuși, potrivit stării lor, acelorași legi, acelorași drepturi, indiferent de etnie sau confesiune. Toate aceste

inovații, dacă loveau necrutător în sistemul politic și religios al „celor trei națiuni și patru religii” (impus încă din secolul al XVI-lea), tindeau să ridice la egalitate de drepturi națiunea română, deschizându-i nu numai cadrele aparatului de stat, dar și drumul ascensiunii spre puterea politică. Astfel, nu este de mirare că între români s-a dezvoltat acum, la dimensiuni fără precedent, mitul bunului împărat sau convingerea că suveranul este mare și bun, că vrea binele românilor și că doar domnii locali (nobilii maghiari) sunt cei răi, cei care împiedică aplicarea măsurilor dorite de suveran. La impunerea mitului respectiv printre români, alături de înființarea regimentelor de graniță care au redat românilor dreptul de a purta arme (luat acestora de către nobilimea maghiară după războiul țărănesc din 1514), au mai contribuit două măsuri semnificative, anume edictul de toleranță religioasă din 1781 (prin care se acorda libertate religioasă și ortodocșilor) și patenta de desființare a iobăgiei din 1785 (marea majoritate a iobagilor din Transilvania și estul Ungariei fiind români), deși ambele aceste măsuri au fost însoțite și de acte contradictorii, care loveau în țărănimea românească și în așezămintele monastice ortodoxe.

De fapt, Iosif al II-lea nu avea ca intenție să-i favorizeze în vreun fel pe români, ci să asigure buna funcționare a statului, eficiența strănerii dărilor și a îndeplinirii obligațiilor publice, modernizarea admi-

româncă de la țară ...

... și una de la oraș,
acuarele din secolul
al XVIII-lea

destrămarea imperiului condus de Casa de Habsburg.

După cum se vede din datele de mai sus, Regatul României, care s-a întregit în anul 1918 inclusiv prin unirea cu el a Transilvaniei, nu a desființat niciuna dintre „autonomiile istorice” ale țării. „Pământul crăiesc” și „Pământul secuiesc” deveniseră anacronice încă de la finele Evului Mediu, fiind o frână serioasă în calea dezvoltării moderne a Transilvaniei. Autonomiile teritoriale pe criterii etnice și religioase (confesionale) nu au făcut decât să adâncească discriminarea, să creeze tensiuni naționale și culturale și să împiedice dezvoltarea armonioasă și modernă a unor zone. Românii transilvăneni nu au cerut niciodată, în epoca mișcărilor de emancipare națională, autonomia Transilvaniei de la autoritățile regale ungare, ci de la cele imperiale austriece și nu au cerut niciodată drepturi exclusive pentru națiunea ro-

mână în detrimentul celorlalte grupuri etnice, ci doar egalitate cu acestea. De asemenea, Rezoluția Adunării naționale a românilor de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918, nu prevedea nicăieri acordarea autonomiei teritoriale pentru minorități, ci doar aplicarea unei autonomii provizorii (temporare) pentru toată Transilvania (privită în sens larg), până la încadrarea sa deplină în Regatul României. În acest document, este prevăzut dreptul de a se instrui, administra și judeca pentru aceste comunități etnice, ceea ce legislația românească a recunoscut mereu parțial. După 1989, România a recunoscut și aplicat aceste drepturi peste tot unde acest lucru este posibil. Iar minoritatea maghiară și maghiarofonă se bucură de asemenea drepturi nu numai acolo unde deține majoritatea, ci și acolo unde ocupă o pondere relativ importantă din populație. În privința educației în limbile minorităților, statul

român continuă să aplice măsuri de discriminare pozitivă, pentru a da posibilitatea cât mai multor copii și tineri din aceste comunități să învețe în limba maternă.

Autonomiile locale teritoriale – în țările care nu au structură federală și în care populația care dă numele țării reprezintă circa 90% dintre toți cetățenii, cum este cazul României – nu pot decât să tulbure buna funcționare a statului, să creeze noi tensiuni etnice, într-o vreme în care Europa se străduiește „să spiritualizeze frontierele”, cum visa Nicolae Titulescu. Asemenea autonomii nu pot fi invocate astăzi nici ca tradiție istorică și nici ca moștenire a trecutului, pentru că vremurile moderne le-au invalidat, le-au făcut caduce, le-au pus în lumină anacronismul. Conservarea identității etnice individuale și colective nu are azi tangențe cu aceste autonomii bazate pe privilegii medievale – prin care populația majoritară a Transilvaniei era ținută, cu ajutorul discriminării, în stare de supunere –, ci trebuie să pornească de la reglementările interne și internaționale, de la respectarea drepturilor omului și ale minorităților, de la realitățile locale. Astăzi, dreptul istoric nu mai are nicio relevanță în fața instanțelor internaționale, iar istoria se poate aduce ca argument în fața decidenților actuali nu atunci când scoate din uitare realități și principii perimate și condamnate, ci atunci când promovează ideile perene ale adevărului, dreptății, libertății și binelui. ■

Plăiaș din zona Sibiului

Săsoaică din Brașov, ...

leithania) și Ungaria (numită Transleithania), Transilvania fiind anexată celei din urmă.

Cu scopul uniformizării diverselor structuri teritorial-administrative provenite încă din perioada medievală, considerate stagnante și perimate, guvernul de la Budapesta a dispus, prin Legea nr. XXXIII din 1876, reorganizarea jurisdicțională a Transilvaniei. Astfel, toate vechile unități administrative care-i grupau oarecum pe sași și secui și pe o parte mică dintre români – numite scaune și districte – sunt desființate și înlocuite cu modelul general ungar de unitate administrativ-teritorială, comitatul. Aceste 16 noi comitate erau: Bistrița-Năsăud (districtul Bistriței, o parte din districtul Năsăud, părți din comitatul Dăbâca, o parte din comitatul Solnoc), Solnoc-Dăbâca (părți din comitatul Solnocul Interior, părți din comitatul Dăbâca, un ținut din districtul Chioar), Sălaj (comitatul Solnocul de Mijloc, comitatul Crasna, plasa Unguraș din comitatul Dăbâca),

Cluj (părți din comitatul Cluj, ținutul ce se întinde de-a lungul comunei Dăbâca, de la Hida la Geaca), Turda-Arieș (cercul de jos al comitatului Turda, scaunul Arieș, Valea Arieșului din comitatul Alba de Jos, o serie de localități anexate de la comitatul Cluj), Mureș-Turda (cercul de sus al comitatului Turda, scaunul Mureș, comune din comitatul Cluj, o parte din districtul Năsăud), Ciuc (scaunul Ciuc), Odorhei (scaunul Odorhei, mici părți din comitatele Târnava și Alba de Sus, precum și din scaunele Sighișoara și Rupea), Târnava Mică (o mare parte din comitatul Târnava, părți din scaunul Mureș), Alba de Jos (o mare parte din comitatul Alba de Jos), Hunedoara (comitatul Hunedoara, scaunul Orăștie, plășile Baia de Criș și Brad, părți din plasa Hălmagiu din comitatul Zarand), Târnava Mare (scaunul Rupea, aproape tot scaunul Sighișoara, scaunul Cincul Mare, părți mari din scaunul Mediaș, părțile din comitatul Alba de Sus neanexate la comitatele Trei Scaune, Făgăraș

și Sibiu, o parte din scaunul Nocrich), Făgăraș (districtul Făgăraș, părți din Alba de Sus), Sibiu (scaunele Sibiu, Sebeș, Miercurea, parțial Nocrich, zone din comitatul Alba de Jos, zone din comitatul Alba de Sus), Trei Scaune (scaunul Trei Scaune, părți din comitatul Alba de Sus), Brașov (districtul Brașov). Au existat și mici teritorii din Transilvania propriu-zisă alipite unor comitate din Părțile Vestice, cum ar fi Satu Mare și Arad.

Prin aceasta, autoritățile ungare moderne de la Budapesta desființau toate autonomiile pe care regii Ungariei medievale sau, mai recent, Curtea de la Viena le constituiseră în Transilvania, așezând adesea la un loc, în același comitat, regiuni și localități locuite de români, secui, sași și maghiari, în sensul unei amalgamări, al unei „omogenizări” a populației cu scopul nedisimulat al maghiarizării. Prin măsuri legislative treptate, luate între 1868 și 1876, toate instituțiile politice, teritoriale, administrative, juridice și lingvistice care marcau autonomia scaunelor secuiești și săsești din Transilvania au fost desființate, în ciuda protestelor masive ale grupurilor în cauză și mai ales ale sașilor, care invocau existența istorică multiseculară a „Universității Săsești” (statuate pe vremea regelui Matia Corvin). Toate deciziile centralizatoare luate de autoritățile de la Budapesta au rămas în vigoare, impunându-se un regim centralizat cu aproape o jumătate de secol înainte de

Ioan Flueraș

Divergențe și un echilibru firav

Incertitudinile, cauzate de discuțiile anterioare zilei de 30 noiembrie din cadrul Consiliului Național, dintre social-democrați și reprezentanții Partidului Național Român (P.N.R.), s-au risipit în mare măsură cu două – trei zile înainte de Adunare. Ioan Clopoșel, redactorul-șef al *Românului*, într-un articol publicat în ziar, dă glas îngrijorării pe care o simțeau la Arad: „Trebuie să mărturisim că ne-a căzut o piatră de pe inimă. Cu donările mai înainte agenția telegrafică maghiară și foile ungurești căutau să creeze dificultăți în străinătate Consiliului Național Român, înarmând mai ales pe socialiștii români contra lui“. Se profita de faptul că social-democrații români erau o secție în cadrul partidului social-democrat din Ungaria. Printre „reproșurile“ destul de frecvente după tratativele purtate cu o delegație ungară la Arad, pe primul loc se afla „lipsa“ de unitate „de vederi, că hotărârile și enunțările n-ar avea o legitimitate perfectă și că manifestul către popoarele culte n-ar acoperi și concepția socialiștilor români“. Opinia publică înce-

pea să fie preocupată de poziția socialiștilor, unii reproșau P.N.R. asocierea cu ei! Tensionarea relațiilor a determinat sosirea la Arad, de la Budapesta, a social-democratului Ion Flueraș, într-o misiune de informare legată de elaborarea hotărârilor pentru Adunare, fără să uite la începutul discuțiilor să exprime suportul social-democraților pentru unirea cu România. Reîntors la Budapesta, își informează colegii români care, după mărturia lui Ioan Clopoșel, aprobă proiectul ce urma să fie prezentat la Alba Iulia.

Evoluția discuțiilor de la Alba Iulia dintre social-democrați și reprezentanții P.N.R., din preziuma Adunării, proiectul în 13 puncte pregătit la Arad și apoi modificat lasă să se înțeleagă că acordul nu a fost cel așteptat. Pentru P.N.R. și opinia publică, asaltată după mărturiile contemporane de o campanie propagandistică scrisă (se vorbea de răspândirea a zeci de mii de manifeste antiunioniste în Transilvania), prioritare erau colaborarea cu social-democrații și o măsură de blocare a bolșevizării. Social-democrații români din Transilvania nu acceptau colaborarea cu stânga condusă de Cristian Racovski, caracterizat în *Românul* ca „bolșevic fără patrie și scrupule“ (*Magazin istoric*, nr. 4/2004).

Evenimentele, deși timpul a fost foarte scurt până la 1 Decembrie, relevă continuarea în procesul de elaborare a „Hotărârilor“ ce urma să fie adoptate de cei 1.228 de delegați a dezbaterilor între membrii Consiliului Național Central, între „viziunea“ social-democrată și cea liberală promovată de Partidul Național Român. Manifestele din 3 noiembrie, 9 noiembrie și mai ales cel adresat „popoarelor

lumii“, prin care se anunța hotărârea de a convoca o Mare Adunare Națională a românilor, indică un echilibru firav, care va ieși în evidență în ziua de 30 noiembrie, la Alba Iulia. Informațiile despre discuțiile din după-amiaza zilei respective nu sunt prea numeroase. Șansa de a avea o imagine a ceea ce s-a petrecut în sala de ședințe a fost prezența unui stenograf, Vasile Vlaicu, funcționar bancar angajat de ziarul *Românul*, ca să urmărească discuțiile. Silviu Dragomir, secretarul general al Adunării, confirmă și el public, peste câțiva ani, existența unor

Ziarul Românul publică chemarea la Adunarea națională de la Alba Iulia

divergențe în rândul Consiliului Național Central: „Comitetul/Consiliul Național era gata să se rupă în două din cauza infiltrării ideilor de care nu aveau nevoie și a unor indivizi de o rară îndrăzneală“. Confruntările dintre reprezentanții celor două partide, relațiile nu prea amicale dintre ei le descrie și Ioan Clopoșel. Ele vor fi depășite datorită studenților și femeilor care asistă la desfășurarea celei mai importante consfătuiri de dinaintea Adunării, a bănățenilor, adversari hotărâți ai

CUM S-A PREGĂTIT ADUNAREA DE LA 1 DECEMBRIE. ZIUA PREMERGĂTOARE

Prof. univ. dr. LIVIU MAIOR

Pe măsură ce ziua de 1 Decembrie se apropie, politicienii noștri, cei din țările învecinate încep tot mai mult să-și exprime opinii legate de Centenar. Cum „vocea” istoricilor este copleșită de eternii furnizori de păreri, unele în contrast flagrant cu realitatea istorică, am decis să public acest articol, în care reiau parțial idei cuprinse în lucrări anterioare. Sper să reușim astfel în tentativa de a clarifica câteva dintre confuziile la ordinea zilei.

Consiliul Dirigent al Transilvaniei; rândul din față, de la stânga la dreapta: Alexandru Vaida Voevod, Ștefan Cicio Pop, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Aurel Vlad; rândul din spate: dr. Morariu, Iosif Jumanca, Romul Boilă, Ioan Suciu, Victor Bonțescu, Ștefan Halița, Laurențiu Oanea (chipul șters), Aurel Lazăr, Emil Hațegan, Ioan Flueraș (fotografie de Samoilă Mârza)

O campanie neașteptat de bine organizată, susținută de presa românească, de asociaționismul transilvan eficient în lumea satelor și a orașelor încă înainte de război, de cele două confesiuni, de foștii soldați și ofițeri, de studenții români extrem de activi în perioada ce precede Adunarea națională, a avut loc în întreaga Transilvanie. Pregătirea ei relevă însemnătatea și conștientizarea rolului istoric

ce revenea zilei de 1 Decembrie. Deși timpul a fost scurt, succesul demersului propagandistic s-a datorat în mare măsură convingerii multimilor că era modalitatea de schimbare a destinului lor. Accentul cădea în discursul cotidian de dinaintea Adunării pe democratizare și liberalizare, ceea ce le dă transilvănenilor o motivație firească și o importanță pe care nu au avut-o până atunci, ca

actori gata să hotărască singuri destinul lor și al generațiilor ce aveau să le urmeze. „Când noi voim să ne consolidăm într-un stat independent, această voință să o mărturisescă toți fiii neamului, să fie susținută de conștiința tuturor și să nu fie influențată de nicio forță dinafară” – scria ziarul *Românul* de la Arad. Suveranitatea națională urma să fie emblema Adunării, ceea ce îi conferea valoare de Constituantă.

Ștefan Cicio Pop

aleși de Marea Adunare Națională". Comentariul lui Ștefan Cicio Pop, președintele ședinței, merită și el menționat, mai cu seamă că era o replică la propunerea lui Vaida: „Vă mărturisesc că foarte multe griji îmi face chestia aceasta. Wilson vorbește ca prim nuntiu al autonomiei naționale". Răspunsul lui Vaida a fost scurt: „Chestia a devenit neactuală". Se referea la schimbarea produsă la începutul lunii noiembrie în viziunea președintelui american legată de dreptul românilor la autodeterminare. Președintele Pop revine: „Da, ne-am bucurat când Wilson a mers mai departe. Noi, care am tremurat de groază că nu cumva să ne mai silească într-o autonomie largă, noi trebuie să încurajăm orice ar putea da însă la resuscitarea chestiunii. Eu am groază, mi-e frică". Își încheia intervenția prin acceptarea propunerii.

În continuare, Vaida a lansat ideea înființării unui „Mare Sfat Național". Discuțiile s-au inflammat ca urmare a intervenției lui I. Flueraș, reprezentantul social-democrat, care a insistat ca punctul al treilea să fie menținut, deși

majoritatea acceptase renunțarea la el și adoptarea propunerii lui Vaida, care afirma din nou că „punctul 3 nu are nicio valoare practică". Aurel Lazăr îl susține și el pe colegul său P.N.R.-ist.

Sub presiunea asociațiilor de femei și a tinerilor

A urmat includerea în „Hotărâre" a propunerii formării unui guvern provizoriu. A intervenit decisiv în dezbatere Iuliu Maniu: „Este peste orice îndoială că adunarea noastră este chemată a anunța unirea tuturor românilor. În privința aceasta suntem de acord cu toții. Nu este vorba de a face o parte separată în corpul statului". Pledează insistent pentru o perioadă de tranziție: „Noi suntem o corporațiune legislativă numai într-un singur punct, al unirii". Ședința a fost suspendată și reluată mai târziu, după ce într-o comisie de trei, și cu concursul lui Goldiș, „Hotărârile" au primit forma finală. Rămânea, conform declarației lui Maniu, dar și a lui Vaida, ca în primul punct „să decreteze unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România". Cel de-al doilea punct propunea o „autonomie provizorie până la întrunirea Constituanței aleasă pe baza votului universal", o formulă stilizată a propunerii lui Vaida. Era calea spre formarea Consiliului Dirigent, din

componenta căruia trei miniștri intrau automat în Guvernul de la București.

În seara aceleiași zile istorice, în fața hotelului „Hungaria" din Alba Iulia, unul dintre conducătorii bănățenilor, Aurel Cosma jr., remarcă numeroase grupuri de delegați la Adunare „discutând cu vervă și gesticulând demonstrativ, fiecare interlocutor susținându-și părerea cu vehemență și excelentă elocvență". Una dintre temele discutate era consecința ocupației sârbo-franceze a Banatului, piedicile puse zecilor de delegați aleși să treacă „linia de demarcație" fixată prin Armistițiul de la Belgrad. Mulți au pus sub semnul întrebării poziția Franței, iar alții se considerau „trădați" de Antantă. Subiectul arzător al dezbaterilor, care a dus la convocarea unei ședințe „neprevăzute" a bănățenilor, era zvonul răspândit rapid printre participanți că se pregătește o „rezoluție în sensul alipirii la România cu unele condiții sau idei de autonomie locală". Ședința a început la ora 22.00 și a continuat până după „miezul nopții", a fost una „furtunoasă", iar la finalul ei au decis să susțină unirea fără condiții cu România.

Alți participanți la evenimentele din 30 noiembrie – 1 Decembrie descriu decizia tineretului, „o adevărată re-

Hotelul „Hungaria" din Alba Iulia

Silviu Dragomir

unei posibile uniri condiționate cu România.

Intervenția lui Vaida Voevod

„Notele stenografice” reprezintă un document de importanță majoră pentru stabilirea modului cum s-au definit hotărârile Adunării de la Alba Iulia. Alexandru Vaida Voevod avea să joace un rol foarte important în această privință. Cel puțin în intervalul de după 18 octombrie și până în ultima zi a lunii, a acționat mai mult în zona Dej, Cluj, Bistrița, împreună cu T. Mihali. Colaborează mai puțin cu Aradul, devenit reședința Consiliului Național Român Central. Mărturiile contemporane nu sunt, până acum, suficient de clare asupra acestui aspect. Credem că atât Vaida, Vlad, Mihali și Maniu, după întoarcerea de la Viena, au avut rețineri față de radicalismul unora dintre colegii lor, pe care îi suspectau de cedare în fața social-democraților. Unele surse, de natură memorialistică, susțin o informație extrem de importantă legată de proiectul pe care „arădenii” voiau să-l susțină: avea 13 puncte. „Hotărârea” finală luată în ziua de 30

noiembrie la Alba Iulia nu le-a reținut în totalitate.

Toți participanții la Adunare, autori de memorii, comentează „disputa” dintre reprezentanții celor două partide din Consiliu în legătură cu răspunsul la o întrebare capitală, și anume unirea cu România: republică sau monarhie (regat)? Apărea astfel un element care pune sub semnul întrebării întregul demers prin condiționarea lui. S-a născut o presiune neașteptată de puternică, pornită din rândul reprezentanților asociațiilor de femei, al tineretului și al studenților, care s-a opus categoric dezbaterii pe această temă.

Este interesant de menționat faptul că, în debutul discuțiilor, Victor Bontescu, unul dintre cei mai bogați români din fostul imperiu, a prezentat un raport legat de modul în care se concepea reforma agrară în România unită și propunerea sprijinului pentru formarea unei clase de mijloc în agricultură. Vaida Voevod a susținut concluziile raportului, afirmând că reforma agrară propusă se caracteriza oricum prin radicalismul ei, dar nu uită să o spună public: „să se vadă ce dorim cu pământul”.

Dezbaterile cea mai aprinsă a avut ca subiect articolul al treilea: „în scopul de a înconjura orice zguduiri sociale între popoarele de pe teritoriile amintite, români, germani și unguri, adunarea națională dorește a înfăptui o autonomie provizorie” (variantele celor de la Arad). Mai mulți vorbitori au pretins explicații, clarificări legate de relațiile cu minoritățile naționale, cu viitoarea „Constituantă” din România unită etc. Ideea fundamentală exprimată de Aurel Vlad a fost: „noi șovinisti ca ungurii nu putem

fi. Politica lor nu o putem face nici măcar ca răzbunare”. Vaida a intervenit decisiv în discuția ce părea interminabilă: „Domnilor, eu nu înțeleg rostul întreg al lucrului. Noi am ajuns, în fine, mai mult cu ajutorul providenței decât prin puterile noastre, aici. Așadar, noi voim să ne rezervăm, după înfăptuirea unității naționale, ceva extrawurșt de autonomie?! Atunci cu ce încredere vor primi puterile și România unitatea noastră? Cred că punctul acesta trebuie stilizat altfel.” În continuare, Vaida afirmă că proiectul de hotărâre este depășit de eve-

Victor Bontescu

nimentele care au avut loc, generând o „situațiune foarte nelămurită”. Motivează, aducând ca argument în favoarea unei soluții provizorii, care „să înceteze până la convocarea în capitala României a Adunării Constituante”. Reformularea articolului trei, ce devenea al doilea, deschidea posibilitatea înființării Consiliului Dirigent. Noua propunere, aparținând lui Vaida, era: „Până la întrunirea Constituantei reprezentate prin totalitatea neamului românesc unitar într-o singură țară, rămâne ca afacerile să se conducă prin reprezentanți

În august 1916, militarii români au trecut Carpații, pentru scurt timp; au revenit în 1918, definitiv

I DECEMBRIE. MĂSURI MILITARE

ION GIURCĂ

Evenimentele din toamna anului 1918 au avut un curs rapid, cu aspecte previzibile și imprevizibile în privința unor desfășurări punctuale în plan politic și militar. Era evident că monarhia austro-ungară se prăbușise iremediabil. Doar autoritățile de la Budapesta mai nutreau speranța menținerii statului lor multinațional, artificial creat în anul 1867, format în majoritate din populație nemaghiară, care a fost supusă unui program de deznationalizare, reușit doar parțial, datorită opoziției respectivelor popoare.

Dintre toate teritoriile care fuseseră incluse în teritoriul Ungariei, Ardealul prezenta cel mai mare interes pentru autoritățile de la Budapesta, care, analizând situația la sfârșitul lunii septembrie, apreciau: „În situația actuală, lucrul cel mai important este apărarea cât mai puternică a Ardealului, deoarece, dacă invazia română se repetă, războiul purtat de această țară ar putea avea consecințe incalculabile, din aceasta născându-se o panică generală, care ar putea produce fenomene revoluționare [...] Să ne încheiem socotelile cu România până când nu este prea târziu.”

La 13/26 octombrie 1918 Károly Mihály, șeful opoziției de la Budapesta, recunoștea că războiul era pierdut, dar cerea ca pacea să fie câștigată, proclamând că pentru aceasta era necesară încheierea imediată a păcii cu Antanta, încât să se poată întreprinde măsuri pentru apărarea integrității teritoriale a țării, „fără ca Ardealul să fie sacrificat”.

Era, poate, o reacție la Declarația de la Oradea, din 29 septembrie/12 octombrie

1918 (*Magazin istoric*, nr. 10/2018).

Perioada între Declarația de la Oradea și Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din

**Generalul
Constantin Coandă...**

18 noiembrie/1 decembrie 1918, de 37 de zile, de maximă intensitate politică și militară, a fost marcată de constituirea structurilor politice centrale și locale (consiliile naționale) și a celor militare (gărzile naționale) în localități cu populație majoritar românească sau o pondere semnificativă, organizații care au fost formate și de către maghiari și sași, cu obiective diferite.

În condițiile în care armatele aliate din Balcani înaintau spre Dunăre, la 24 octombrie/6 noiembrie regele Ferdinand I a solicitat demisia Guvernului condus de Al. Marghiloman. S-a format un executiv condus de generalul C. Coandă, care avea ca sarcină imediată: pregătirea și remobilizarea armatei pentru reintrarea în acțiune împotriva trupelor Puterilor Centrale și trecerea Carpaților în Transilvania.

În zilele de 27, 28 octombrie/9, 10 noiembrie 1918 au fost transmise: ultimatumul trupelor de ocupație pentru părăsirea teritoriului românesc în termen de 24 de ore și ordinul de mobilizare gene-

voltă", prin care resping „conștiințele” social-democraților, și reacția similară a organizațiilor de femei. Nici episcopii nu au fost prea „mulțumiți” de afirmația studenților „ca popii de acum să-și caute de biserică, că de oala țării se vor îngriji ei”. Alexandru Vaida Voievod, ostil implicării ierarhiei celor două confesiuni, susținător al pericolului reprezentat de apariția clericalismului, a fost de partea lor.

Textul prezentat de conducătorii românilor, a doua zi, în fața zecilor de mii de participanți la evenimentul așteptat, reprezintă un document ce îmbina conceptele democrației liberale cu tradiția demersului constant de după Revoluția de la 1848, pentru drepturi politice. Nu lipsesc elemente programatice din tezele stângii social-democrate, angrenată și ea în procesul formării României Mari. Românii, din acest punct de vedere, au reacționat într-o

manieră similară cu celelalte națiuni sau naționalități din Europa Centrală și de Est. Numitorul comun a fost dat de enormul impact al celor 14 Puncte ale președintelui american Woodrow Wilson (*Magazin istoric*, nr. 1/2018) în această parte a continentului nostru.

Stereotipul istoric are un impact mai mare asupra populației decât opera științifică, de aceea elita politico-culturală ardeleană, cu o perseverență de admirat, a indus în conștiința românilor proiectul revoluționar de la 1848 – 1849 cu orice prilej. Ar fi o mare eroare să nu luăm în considerare nașterea unei adevărate ideologii propagate în contextul „naționalizării” indivizilor. Nici istoricii „epocii de aur”, nici antecesorii lor din perioada interbelică nu au „inventat” filiația 1848 – 1918. Presa românească, discursul politic din preajma și din timpul

toamnei anului 1918 invocă, cu o frecvență uluitoare, momentul revoluționar care în ultimă instanță s-a declanșat cu decenii în urmă din cauza „uniunii” forțate a Transilvaniei cu Ungaria. Lunile octombrie – noiembrie 1918 nu erau din acest punct de vedere decât o revenire în forță a denunțării Pactului Dualist

Vasile Goldiș

de la 1867, prin care provincia românească era incorporată Ungariei. Nu este admisibil să judeci evenimentele de la sfârșitul Marelui Război, Unirea cu România, fără a stabili, logic, procesul istoric de durată care a fundamentat proiectul național românesc. Dacă separăm 1848 de 1918 ar reieși că decizia de la 1 Decembrie a fost exclusiv rezultatul impactului conjunctural al vidului de putere și, mai ales, al doctrinei wilsoniene singure. Goldiș, Suciu, Vlad, Maniu, Miron Cristea, Vaida Voievod, Ștefan C. Pop s-au raportat consecvent la traseul istoric dintre cele două momente capitale pentru toți românii.

La finalul sesiunii din 30 noiembrie, Silviu Dragomir, secretarul Adunării, citește scrisoarea lui Gheorghe Pop de Băsești, prin care Comitetul executiv al P.N.R. își depunea mandatul, ceea ce însemna automat transferul puterii spre Adunarea celor 1.228 de delegați. Teoretic, era sfârșitul Consiliului Național Român Central de la Arad și deschiderea căii spre înființarea Consiliului Dirigent și a Marelui Sfat Național. ■

Români din Poiana Sibiului și Rezoluția Adunării de la Alba Iulia

cu o lățime de aproximativ 130 km.

Punerea în mișcare a avangărilor a fost precedată de recunoașteri, care au durat câteva zile, ce au scos în evidență faptul că drumurile erau acoperite de zăpadă, reprezentând un obstacol deosebit de greu pentru ostașii români „rău îmbrăcați, rău aprovizionați și aproape desculți”. Cu toate acestea, odată puși în mișcare, ei „merg sprinteni, călcând din nou ținuturile pe care tot ei le cuceriseră prin lupte crâncene cu doi ani mai înainte, dar pe care trebuiseră să le părăsească, nu înfrânți de dușman, dar siliți de necesități strategice, de ei neînțelese”.

Începând cu 10/23 noiembrie 1918, avangărzile celor două divizii române au trecut vechea frontieră, iar până la sfârșitul lunii noiembrie depresiunile Giurgeului, Ciucului și Brașovului constituiau zonele de concentrare a trupelor române.

Divizia 7 Infanterie, comandată de generalul Traian Moșoiu, al cărei punct de comandă se afla la Piatra Neamț,

Căpitanul Florian Medrea

avea avangarda la Reghin, iar forțele principale concentrate în zona Fălticeni, Toplița, Bistricioara, Piatra Neamț erau în curs de deplasare la vest de zona muntoasă.

Divizia 1 Vânători, comandată de generalul Aristide Lecca, își instalase punctul de comandă în stația de cale ferată Ghimeș, de unde conducea avangarda dislocată la Sândominic și Miercurea Ciuc, forțele principale fiind dislocate la Sândominic (un regiment de vânători), Iași,

Bacău, Comănești și Roznov, gata pentru deplasare spre depresiunile Ciuc și Brașov.

Trupele române au rămas în aceste raioane, la cererea Consiliului Național Român din Transilvania, dar și din cauza stabilirii liniei de demarcație pe râul Mureș, până către 27 noiembrie/10 decembrie 1918, pentru a nu oferi pretextul că Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și decizia de Unire, stabilită pentru 18 noiembrie/1 decembrie, s-au făcut sub presiunea și amenințarea armelor.

A acțiunile pe plan politic ale românilor din Transilvania și Ungaria au fost rapide și eficiente, fiind constituite o structură politică – Consiliul Național Român Central – și o altă militară – Comanda supremă a Gărzilor Naționale din Transilvania și Ungaria, la conducerea căroră a fost numit maiorul Alexandru Vlad, „un ostaș distins, bărbatul întreg care în servicii străine nouă a câștigat admirația mai marilor și inimile supușilor”. În ziua instalării, el declara: „Suntem ostași și nu voi vorbi multe. Avem să lucrăm și vom lucra. Suntem pregătiți însă să și luptăm dacă va fi nevoie și să jertfim tot ce avem pentru cauza noastră sfântă. Rugăm Consiliul Național Român să dispună de noi și să ne țină în curent cu cele ce se vor petrece, pentru că din acestea vom lua duh și putere.”

Pentru organizarea și conducerea gărzilor naționale a fost organizat un Stat major cu sediul la Arad, cu mai multe servicii (intern, cancelarie, inspecție, siguranță, ordonanță), fiind stabilite atribuțiile referențelor (prezidiale, strategice, economice, justițiar, sa-

Fotografii realizate de Samoilă Mârza, la Alba Iulia: militari români și locuitori ai orașului, în fața porții „Mihai Viteazul”,...

rală, concomitent cu cel de intrare simultană a trupelor în Transilvania, Muntenia și Dobrogea.

În „Proclamația” către armată, transmisă odată cu ordinul de mobilizare la 27 octombrie/9 noiembrie, regele Ferdinand I a readus în atenție obiectivul acțiunii politice și militare a României: „Regele vostru vă cheamă din nou la luptă ca să înfăptuiți visul nostru de atâtea veacuri: Unirea tuturor românilor, pentru care în anii 1916 și 1917 ați luptat cu vitejie. Frații noștri din Bucovina și din Ardeal vă cheamă pentru această ultimă luptă, ca prin avântul vostru să le aduceți eliberarea din jugul străin.”

Mesajul către poporul român din aceeași zi era mai consistent și clar în idei în privința scopului politic și militar al acțiunilor care urma să fie întreprinse: „Când în 1916 v-am chemat în luptă pentru dezrobirea fraților voștri, am avut credința nestrămutată că dreptatea cauzei noastre va birui și că izbânda va fi de partea puternicilor aliați de care ne legăm soarta. În clipa în care aliații trec Dunărea și ne putem regăsi lângă ei ca să izgonim pe inamicul care de doi ani încalcă și jefuiește pământul strămoșesc, sunt încredințat că veți răspunde chemării Mele cu aceeași dragoste de țară și că România va vedea înfăptuindu-se visul de veacuri al neamului nostru, unirea tuturor românilor.”

Mobilizarea în primă urgență a Diviziilor 7 și 8 Infanterie și 1 Vânători, îngreunată de lipsurile mari în material necesar pentru starea de război, a determinat ca primele subunități române care au trecut frontiera stabilită prin Tratatul de Pace de

... și generalul
Traian Moșoiu

la București în Transilvania în ziua de 29 octombrie/11 noiembrie să fie cele din trupele de grăniceri. Ele au înaintat pe văile Bistriței și Bistricioarei până la Vatra Dornei, Tulgheș, Bilbor, Bicăz și Borsec; pe văile râurilor Trotuș, Șușiței, Uzului și Oituzului până la Ghimeș, Bodoc, Cuzăplac, Sânmartin, Bancu, Cozmeni, Oituz, Brețcu și Mărtinuș, pe care le-au apărât până la sosirea unităților din Diviziile 7 Infanterie și 1 Vânători.

Marele Cartier General a ordonat trupelor să treacă cu forțele la dispoziție în Transilvania astfel: „deocamdată vor trece munții numai Diviziile 7 Infanterie și 1 Vânători. Diviziile vor trebui să se concentreze: Divizia 7 în zona Toplița, Ditrău, Gheorgheni; Divizia 1 Vânători în zona Miercurea Ciuc, Sântămărcuș”.

Puținătatea forțelor destinate să acționeze în Transilvania era determinată de faptul că guvernul român, față de pericolul rus și ucrainean, era obligat să mențină cinci divizii cu efective de război în Basarabia și Bucovina.

Prin același ordin, Marele Cartier General preciza că va asigura deplasarea trupelor celor două divizii pe calea ferată, până la Piatra Neamț pentru Divizia 7 Infanterie și Comănești, Asău pentru Divizia 1 Vânători, urmând ca ulterior, prin grija comandamentelor celor două mari unități, trupele să se deplaseze prin marș pe două itinerarii: Piatra Neamț, Prisecani, Borsec, Toplița, Ditrău și Asău, Palanca, Miercurea Ciuc, cu misiunea să intercepteze comunicația feroviară din văile Mureșului și a Oltului superior și să împiedice distrugerea lucrărilor de artă.

Cele două mari unități care primiseră misiunea să acționeze în Transilvania trebuia să se concentreze în două raioane situate la o depărtare de peste 80 km unul de altul, să traverseze Carpații Răsăriteni pe două direcții cu un pronunțat caracter de independență și să ocupe un aliniament favorabil trecerii ulterioare la ofensivă pentru eliberarea Transilvaniei.

Întrucât situația politico-militară puna în evidență un conflict ale cărui caracteristici nu se încadrau în prevederile regulamentelor militare ale perioadei, Marele Cartier General a fost nevoit să recurgă la procedee noi în ducerea acțiunilor militare, dar care să asigure îndeplinirea misiunii încredințate. Unul dintre acestea poate fi considerat hotărârea ca avangărzile marilor unități să acționeze la una – două săptămâni de marș în avans față de forțele principale ale acestora, decizie deosebit de îndrăznească, având în vedere că acțiunea se desfășura pe timp de iarnă, iar între avangărzi și forțele principale se afla un lanț muntos

gărzilor naționale la ansamblul teritoriului Ardealului, cât și pentru desfășurarea în deplină siguranță a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. În acord cu cele convenite cu conducerea Consiliului Național Central Român de la Arad, maiorul A. Vlad și adjuncții săi, locotenentul Romulus Râmbeș, au emis un ordin de zi prin care căpitanul Florian Medrea a fost numit responsabil cu menținerea ordinii la Alba Iulia și împrejurimi. Pentru îndeplinirea misiunii i-au fost puse la dispoziție gărzile din Alba Iulia, Blaj, Aiud și Abrud, cât și cele din cercurile apropiate de acele localități, care în seara zilei de 17/30 noiembrie trebuia să se prezinte la Alba Iulia, unde urma să primească ordine de acțiune.

Ținând cont că majoritatea participanților la Marea Adunare Națională urma să sosească, apoi să plece cu trenul, s-a hotărât ca între 14/27 noiembrie – 22 noiembrie/3 decembrie gărzile naționale,

înarmate și cu muniție asupra lor, să asigure paza căilor ferate și stațiilor de cale ferată, podurilor și tunelurilor, ziua și noaptea, să urmărească persoanele suspecte care puteau comite acte de sabotaj sau violență.

In ziua de 11/24 noiembrie fusese lansată celebra chemare: „Veniți la Alba Iulia“, în a cărei răspândire gărzile naționale au avut un rol important.

Măsurile de securitate, stabilite și puse în aplicare de căpitanul Florian Medrea, au avut în vedere: securizarea locului de desfășurare a adunării, cu două centuri de „apărare“, prima cu o circumferință de circa 30 km, pentru care au fost destinați 395 de gardiști din comunele Micești, Barabant, Dâmbov, Senșa, Limba, Oarda de Jos și Pâcliș; o gardă specială, formată din 40 de oameni, comandată de Vasile Barbu, constituia rezerva centurii interioare de apărare. Centura

exterioară, pe un perimetru de circa 70 km, urma să fie apărată de 737 gardiști, dislocați pe căile de acces spre Alba Iulia și în intervalele dintre localități, care executau primul control asupra celor care intrau în zona de responsabilitate.

Pe Câmpul lui Horea, unde s-a desfășurat Marea Adunare Națională, și în cetate, unde s-au adunat cei 1.228 de delegați pentru a vota actul de Unire, s-au luat măsurile care s-au impus pentru afluirea participanților, gruparea lor pe comune urbane sau rurale în diferite puncte și menținerea „formației“, organizarea pazei și accesului pe bază de legitimație la Casina ofițerilor, unde a avut loc întrunirea delegaților aleși, menținerea ordinii în oraș, ș.a. Totodată, au fost dispuse măsurile necesare pentru interzicerea vânzării și consumului de băuturi alcoolice, cât și a intrării în oraș cu vehicule.

(Continuare în p. 47)

... și horă în piața orașului, în care s-a prins și generalul Aristide Lecca (al patrulea din dreapta)

nitari, de legătură, sufletească). Structura cu organizarea și funcționarea Gărzii Naționale, la nivelul unităților administrative, urma a fi realizată după modelul celei constituite deja la Arad.

Cele două structuri aveau și un oficios, ziarul *Românul*, care trebuia să publice ordinele Statului major al Gărzilor Naționale, astfel că organul de presă trebuia transmis prin poștă sau curier la structurile locale din comunele urbane și rurale. În promovarea ideilor celor două structuri, ziarului *Românul* i s-au adăugat gazete locale, între care: *Drapelul* (Lugoj), *Glasul Ardealului* (Brașov), *Tribuna Bihorului* (Oradea), *Voința neamului* (Cluj), *Tribuna Sibiului*, *Unirea* (Blaj) ș.a.

Importanța structurii militare în curs de constituire era incontestabilă, necesitatea constituirii era stringentă: „Garda națională e mândria și paza națiunii române. Deci grăbiți-vă, fraților voinici români. Vă cheamă binele și fericirea neamului nostru dezorbit. Vă cheamă asigurarea

libertății noastre depline... vă strigă neamul vostru românesc, Consiliul Național Român, care este astăzi singura voastră stăpânire.”

Procesul de constituire și operaționalizare a gărzilor naționale din Ardeal a fost stimulat și de evenimentele din vechiul regat, unde la sfârșitul lunii octombrie 1918 suveranul chema întreg poporul să răspundă solicitării sale de a reîntra în luptă, pentru Unirea tuturor românilor.

La 7/20 noiembrie 1918, de la Iași, reprezentanții guvernului român au transmis, printr-un curier special, unele instrucțiuni privind desfășurarea evenimentelor în curs, cât și în legătură cu preconizata adunare de la Alba Iulia, care trebuia executată necondiționat și imediat. În baza acestora, la 11/24 noiembrie 1918, președintele Comitetului Național de la Sibiu a transmis președinților comitetelor locale din zona sa de responsabilitate: „La adunarea constituantă din Alba Iulia să participați în număr cât mai mare. Să aveți reprezentanți din toate straturile poporului și din toate clasele sociale și acolo

să se proclame alipirea necondiționată la regatul român și sub domnia dinastiei actuale române și a tuturor părților locuite de români din Transilvania, Banat și Ungaria. Proclamația aceasta este indispensabilă și cerută în modul cel mai categoric [...] Și până la adunarea de la Alba Iulia singuraticile comune din cercul dv. să facă de urgență declarații subscrise de cât mai mulți, prin care să-și arate voința neștrămutată de a se alipi la regatul român și la dinastia română. Declarațiile acestea să se facă și să se subscrie în mai multe exemplare. Să le adunați și să le păstrați la loc sigur. Câte un exemplar veți trimite prin curier special la Blaj, pe adresa d-lui dr. Vasile Suciu, spre a putea fi trimise la Iași. Câte un alt exemplar veți aduce cu dv. la adunarea de la Alba Iulia.”

Referitor la acțiunea militară a trupelor din vechiul regat, în documentul transmis de la Sibiu se arăta: „Armata română a trecut granițele. A mobilizat suficiente contingente pentru a opera cu succes. Ordinul de trecere a Carpaților s-a primit și executat cu tot avântul și cu cea mai mare înșuflețire de armata românească. Înaintarea urmează mai încet din anumite motive ce le veți cunoaște. Va întâmpina însă greutăți cu aprovizionarea, deoarece România a fost total stoarsă și jefuită de nemți. Să sfătuiți deci poporul, ca toate articolele necesare de alimente și de nutreț să le rezerve pentru armata ce va veni și care le va plăti în bani gata. Continuați cu organizarea gărzilor naționale, care vor avea să facă servicii în dosul frontului.”

Prin urmare, la Iași și Arad se conștientiza locul și rolul

... ofițeri din Regimentul 5 Vânători, militari români din fosta armată austro-ungară și locuitori ai orașului...

după 1918 redenumit „Mihai Viteazul“. În anii următori, prin 1909 – 1911, părinții l-au trimis ucenic la fotograficul Karl Jainek, din Sibiu. Din păcate, nu știm de ce a fost trimis tocmai la Sibiu și tocmai la un atelier fotografic, însă este clar că această etapă din viața i-a marcat parcursul viitor.

Viața lui Samoilă Mârza conține numeroase pete albe, din care răsar frânturi de biografie, unele documentate, altele intuite. Spre exemplu, nu cunoaștem nimic despre anii de până la Marele Război, nu știm când și-a cumpărat aparatul foto. În presă este vehiculată o informație provenită din familie, conform căreia aparatul ar fi fost cumpărat cu banii obținuți de părinții lui Samoilă Mârza din vânzarea unei perechi de boi. Cel mai probabil, achiziționarea aparatului este o consecință a uceniciei la atelierul fotografic sibian și un indiciu că Samoilă intenționa să rămână în acest domeniu.

Din fericire, celebrul aparat fotografic s-a păstrat și se află la loc de cinste în expoziția Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia. Este un aparat cu burduf extensibil din piele, produs de firma germană Ernemann din Dresda, renumită la vremea aceea și care a supraviețuit, prin firmele succesoare, până în zilele noastre. Aparatul are lentile Carl Zeiss Jena și folosea plăci fotografice. Multe dintre cele executate de Samoilă Mârza, inclusiv o parte dintre cele de la 1 Decembrie 1918, se află de asemenea în colecțiile muzeului din Alba Iulia.

În anul 1914, Samoilă Mârza a fost mobilizat în armata austro-ungară, ca mulți alții de vârsta sa, și a luptat pe mai multe fronturi. Ar fi luptat, ca și alți consăteni ai săi, pe frontul din Galiția, ar fi ajuns până pe malul Mării Baltice, la Riga, în 1916, fiind mutat pe frontul italian. Nu știm ce grad militar a avut în armata chezară-crăiască, însă școlile pe care le-a urmat, ucenicia la atelierul fotografic din Sibiu și deținerea unui aparat fotografic ne fac să credem că nu a fost un simplu soldat.

De asemenea, nu cunoaștem producția de fotografii a lui Samoilă Mârza de până la anul 1918. Cu siguranță, în anii petrecuți pe front a fost însoțit de aparatul său de fotografiat, cu care a surprins scene din viața de pe front, însă din păcate aceste fotografii s-au pierdut. Singura care pare să se fi păstrat de la începutul carierei sale este una realizată undeva în tranșeele frontului din Italia și pe care este imortalizat fotograficul împreună cu un camarad de arme. Din timpul războiului par să provină și primele fotografii reprezentându-l chiar pe Samoilă Mârza, inclusiv în uniformă a armatei chezară-crăiești.

Sfârșitul războiului și procesul de dezintegrare a armatei și Monarhiei Austro-Ungare îl surprind pe Samoilă Mârza la Trieste. În acele ultime săptămâni de război, numeroase unități militare se dezintegrează, iar combatanții pleacă spre casă, ceea ce a făcut și Samoilă Mârza. De la Trieste a călătorit la Viena, unde în luna

octombrie 1918 era o mare concentrare de militari români ardeleni, pe care Consiliul Național Român, împreună cu ofițerii de origine română (celebru general Ioan Boeriu, locotenentul Iuliu Maniu etc.) încercau să-i organizeze. Unitățile românești au ocupat cazarma numită „Franz Ferdinand“ unde, la 14 noiembrie, are loc o ceremonie de depunere a jurământului și de sfințire a steagului tricolor. Samoilă Mârza este prezent la eveniment și îl imortalizează cu aparatul fotografic, acesta

Locuitorii din comuna Galtiu

Samoilă Mârza

FOTOGRAFUL MARII UNIRI

RADU MÂRZA

Pe zi ce trece, numele lui Samoilă Mârza devine tot mai familiar publicului românesc, care cunoștea în schimb câteva dintre fotografiile realizate de el. Din 1918 și până azi, acestea au fost promovate, cu intensități ce au variat, însă cel mai mult în ultimii 50 de ani, cam de când regimul comunist a început să pună tot mai mare preț pe momentul 1 Decembrie 1918.

o va spune orice istoric serios, românează, ba chiar denaturează puternic, deranjant, realitatea istorică trăită de Samoilă Mârza.

Figura sa a interesat pe istoricii care au studiat evenimentele de la 1 Decembrie 1918 și fotografiile făcute de Samoilă Mârza, dar și pe autori care l-au evidențiat ca personalitate a istoriei locale a județului Alba, respectiv a satului Galtiu, de unde fotograficul provenea. Din păcate, multă vreme numele său răsărea din uitare strict în preajma zilei de 1 Decembrie, când diverse oficialități sau jurnaliști, dornici să participe la efortul aniversar, își aminteau de el.

Dar cine a fost Samoilă Mârza?

Era fiu al satului Galtiu (comuna Sântimbru, jud. Alba), unde s-a născut la 18 septembrie 1886, fapt consemnat în registrul matricol al parohiei greco-catolice din sat. S-a născut într-o familie de țărani fruntași cu nouă copii, cu tatăl plecat, înainte de război, în America, unde a stat șapte ani, de unde s-a întors, cel mai probabil, cu bani, investiți, așa cum o făceau țărani gospodari de pe atunci, în animale și pământ. Samoilă Mârza a urmat șase clase la școala primară de la Sântimbru, apoi liceul din Alba Iulia, pe atunci numit „Majlát”,

Cele mai cunoscute fotografii sunt cele trei reprezentând mulțimea adunată la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918. Cunoscută este și aceea care ilustrează grupul de țărani din satul Galtiu, plecând spre Alba Iulia și având deasupra pancarta cu cuvintele „Galtiu. Trăiască Unirea și România Mare”. Aceste fotografii, dar și altele, au fost și sunt popularizate de-a lungul timpului prin diverse mijloace: manualele de istorie, care ajung în mod constant în mâinile a milioane de elevi, dar și cărțile de istorie, presa scrisă sau televiziunea, expoziții și muzee, afișe, în ultimii ani media electronică. Așadar, ca popularitate, fotografiile i-au luat-o înaintea autorului lor. Prin puternicele mijloace de răspândire a informației în ultimele luni (suntem în anul Centenarului), figura lui Samoilă Mârza iese la lumină. I-a fost dedicat chiar și un filmuleț publicitar, sponsorizat de o importantă bancă și difuzat de diverse televiziuni, dar care poate fi văzut și pe Youtube. Este însă o realizare care,

ci ca un om obișnuit, posesor al unui aparat de fotografiat (totuși, aparatele de fotografiat erau o raritate la vremea aceea, mai ales prin părțile Transilvaniei), care a avut inspirația să immortalizeze niște momente ce, pentru el și contemporani, aveau o mare importanță. Același lucru s-a întâmplat la Viena, la 14 noiembrie 1918, și două săptămâni mai târziu, la Alba Iulia, și, ulterior, cu alte prilejuri. Pentru noi, aceste momente sunt istorie, iar un fotograf precum Samoilă Mârza ne-a îmbogățit cu câteva documente istorice vizuale de mare preț.

Dincolo de valoarea istorică, oficială, a fotografiilor executate la Viena sau la Alba Iulia, ne rețin atenția detaliile. Mărind fotografiile, putem descoperi chipuri umane, moda vremii, categorii sociale (țărani, militari, oficialități), clădiri, străzi. Uneori oamenii stau nemișcați, ceremonial, altele se mișcă, se ridică pe vârfuri sau se înclină să vadă mai bine sau chiar fac semne, privitorului, peste veac.

Un eveniment tragic

La 100 de ani de la executarea lor, fotografiile lui Samoilă Mârza își păstrează prospețimea și claritatea. Este adevărat, din punctul nostru de vedere, fiind obișnuiți cu aparate de mare precizie, pot părea mișcate, neclare, însă nu trebuie să uităm că timpul de expunere al aparatului lui era foarte mare, ceea ce, atunci când fotografia are în față câteva zeci de persoane care trebuie să stea nemișcate secunde bune, poate fi o problemă. Se vede acest lucru pe fotografiile făcute la Viena, la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918, dar și la alte fotografii. Spre exemplu, pe cele de la Alba Iulia le putem considera „instantanee“, pentru că ele nu surprind masele imobile, ci în mișcare. Consemna un istoric cuvintele fotografului însuși: „pregătirea și execuția unei fotografii constituia o adevărată ceremonie“. Era încă departe momentul executării unei fotografii într-o fracțiune de secundă, precum în zilele noastre.

Sfîntirea steagului Jandarmeriei Române la Alba Iulia, în prezența Regimentului 5 Vânători cu drapelul de la Mărășești, 28 decembrie 1918

*La catafalcul lui Ion Arion,
împușcat în gara Teiuș,
în timp ce se îndrepta
spre Adunarea de la 1 Decembrie*

fiind momentul în care părăsește calitatea de simplu posesor de aparat de fotografiat și devine un fotograf-martor al istoriei. Trebuie subliniat că acesta este momentul de început a carierei „istorice” a fotografului Samoilă Mârza.

Cu aparatul de fotografiat pe bicicletă

De la Viena, Samoilă Mârza a plecat cu trenul spre Transilvania, alături de alți foști combatanți români, călătorind prin Zagreb, Belgrad și Timișoara, urmând un traseu mai ocolit, pentru a evita Ungaria, în care soldații români ar fi putut avea probleme. A ajuns în satul natal, la Galtiu, cu patru zile înainte de 1 Decembrie.

În dimineața memorabilei zile, a plecat împreună cu consătenii la Alba Iulia, de care Galtiu nu era departe (11 km). Și-a luat cu el, pe bicicletă, aparatul de fotografiat, împreună cu celelalte echipamente deloc ușoare (treped, clișee de sticlă), această imagine rămânând în

memoria contemporanilor. De multe ori, cei care l-au cunoscut își aminteau de Samoilă Mârza circulând cu bicicleta, pe care își transporta și aparatul de fotografiat.

O chestiune pe care istoricii au discutat-o a fost calitatea în care a participat Samoilă Mârza la adunarea de la Alba Iulia. Se pare că organizatorii evenimentului îl convocaseră pentru a immortaliza evenimentul pe fotograf oficial al orașului, Károly (Karl) Bach, dar acesta, din motive care ne scapă (dar care au circulat în tot felul de variante), nu s-a prezentat. O jumătate de veac mai târziu, întrebat de ce nu a fotografiat și în actuala Sală a Unirii (pe atunci era Casina ofițerilor din garnizoana Alba Iulia), Samoilă Mârza mărturisea că nu a avut mandat pentru a fotografia acolo. De aceea, a fotografiat doar masele, respectiv discursurile rostite de personalități în fața poporului adunat la Alba Iulia. Acestea sunt singurele imagini care ni s-au păstrat de la Adunarea Națională de la 1 Decembrie 1918.

Cu acel prilej istoric, Samoilă Mârza a făcut șase sau șapte fotografii. Unele surprind mulțimea, spre exemplu în momentul sosirii episcopilor ortodox și greco-catolic Miron Cristea și Iuliu Hossu, într-o trăsură trasă de cai albi. Unele chipuri pot fi observate cu ușurință, soldați, țărani. În stânga se zărește o pancartă cu numele satului Șibot. Surprinde numărul mare de steaguri tricolore purtate de participanți. Alte clișee redau momentul în care, de la tribune improvizate, Iuliu Hossu, Miron Cristea și Aurel Vlad rostesc discursuri, prezentând maselor rezoluțiile Unirii. Sunt fotografii cu o puternică încărcătură istorică și, în plus, sunt surse documentare de primă importanță pentru acest eveniment.

Astfel, Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 intră în istorie și cu ajutorul mărturiilor vizuale. Lucrul acesta ne duce cu gândul la importanța artei fotografice în acele vremuri. La început de secol XX, fotografiatul devine un dat cotidian, iar fotografia un obiect tot mai obișnuit, atât pentru omul simplu, care își face o fotografie cu familia, pentru aducere-aminte, cât și pentru personalitățile istoriei, culturii, științei, pentru evenimentele istorice importante. Samoilă Mârza nu trebuie înțeles ca un soi de vizionar,

CE ÎNSEAMNĂ A FI ROMÂN, ÎN VIZIUNEA FONDATORULUI RUGULUI APRINS?

MARIUS VASILEANU

Publicistica ziaristului Sandu Tudor (Magazin istoric, nr. 12/2017), fondatorul Mișcării Rugul Aprins, demonstrează că acesta avea nu numai o bună orientare spirituală, ci și o reală intuiție politică și era neîndoiește un patriot. Precum au fost toți membrii Rugului Aprins de altfel, care, chiar dacă unii erau cosmopoliți și deschiși către toate zărilor culturii și ale spiritualității, au valorificat inteligent comoara isihastă a ortodoxiei de nuanță românească.

Ocupându-mă de ani buni de publicistica lui Sandu Tudor, pseudonimul lui Alexandru Teodorescu (1896 – 1962), apărută în anii '30 și aflată acum într-un avansat proces de reeditare integrală, am descoperit un personaj tânăr, în plină maturizare. Prieten bun cu Mircea Vulcănescu, Paul Sterian, Mircea Eliade, Constantin Noica și alți câțiva discipoli ai lui Nae Ionescu, Sandu Tudor făcuse parte din redacția revistei *Gândirea*, unde fusese deja remarcat ca poet. Cele câteva, sporadice, articole din *Cuvântul* (ediția Nae Ionescu) aveau să anticipeze polemismul de mai târziu. După plecarea de la *Gândirea*, Sandu Tudor

înființează în anul 1932 revista *Floarea de Foc* – cu intenția unei apariții săptămânale, însă, în realitate, metorică și, începând din 2 decembrie 1933, ziarul *Credința*, care avea să apară neîntrerupt până în ianuarie 1938. La acest jurnal pe care-l conduce avea să se remarce Sandu Tudor drept un temut polemist, care avea să intre însă, regretabil, și în câteva scandaluri de presă, binecunoscute în epocă.

Ceea ce nu a fost remarcat până acum la Sandu Tudor – un jurnalist neînregimentat

Sandu Tudor
pe o stradă din București

politic, eronat încadrat în mișcarea de stânga – a fost extraordinara sa intuiție politică. Atât în *Floarea de Foc*, cât și în *Credința* aveau să publice bună parte dintre intelectualii de dreapta aflați în siajul lui Nae Ionescu, dar și alți intelectuali, cu orientări socialiste, precum Alexandru Sahia, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Anton Holban etc. Cert este că Sandu Tudor avea

O fotografie cu semnificație istorică, asociată evenimentului de la 1 Decembrie 1918, a fost executată a doua zi, cu prilejul înmormântării lui Ion Arion, țaran și soldat demobilizat, originar din satul Agriș (comuna Iara, județul Cluj), care cu două zile mai devreme pleca cu trenul spre Alba Iulia. Pe fondul tensiunilor dintre călătorii entuziaști care mergeau la Alba Iulia și o patrulă de husari, în gara Teiuș a avut loc un incident tragic: asupra trenului care se îndrepta spre Alba Iulia s-au tras focuri de armă, iar Ion Arion le-a căzut victimă. A fost înmormântat la Alba Iulia, a doua zi după adunarea națională, iar Samoilă Mârza a fost prezent și a imortalizat momentul.

O mențiune specială merită cele trei fotografii care surprind un grup de țărani din satul natal al fotografului, Galtiu, îmbrăcați în straie de sărbătoare și purtând o pancartă pe care se pot citi cuvintele „Galtiu. Trăiască Unirea și România Mare” (dintre cele trei fotografii executate inițial s-au păstrat două). Prin tradiție, toți autorii care au scris despre Samoilă Mârza afirmă că aceste fotografii au fost făcute în dimineața zilei de 1 Decembrie,

înainte de plecarea galtiienilor spre Alba Iulia. În realitate, conform unor mărturii de familie (unchiul meu Traian Mârza, originar din Galtiu, avocat cu serioase preocupări pentru istoria familiei și a satului, care a participat fiind copil la adunarea de la Alba Iulia), aceste fotografii au fost executate în primăvara anului următor, când fotograful împreună cu țărani participanți au recreat în mod festiv momentul plecării spre Alba Iulia.

Există mai multe argumente în favoarea acestei mărturii: spre exemplu imposibilitatea organizării țărănilor, la orele matinale de dinaintea plecării, pentru a fi fotografiați. Mai mult decât atât, țărani din Galtiu au plecat spre Alba Iulia cu siguranță pe întuneric, la primele ore ale dimineții, or aceste fotografii sunt executate pe lumină diurnă. Detaliul de mai sus nu scade cu nimic valoarea istorică a fotografiilor respective, însă aduce în atenție faptul că, asemenea altor tipuri de surse istorice, fotografia nu reprezintă un document aprioric obiectiv și databil exact în momentul desfășurării evenimentului pe care îl evocă.

(Va urma)

În așteptarea generalului Berthelot în gara din Alba Iulia, 1 ianuarie 1919

mare constructor și vizionar francez – Le Corbusier – cuvinte profetice pentru țara lui de mâine. Și mi-e dor ca ele într-un fel să sune și pentru această țară a noastră: «Catedralele noastre, chiar ale noastre, nu au fost încă clădite. Catedralele de acum sunt acele ale altora ale morților –, sunt negre de fum și tocite de vremuri. Totul e negru de fum și tocit de întrebuințare: instituțiile, educația, orașele, fermele, vicile, inimile, gândurile noastre».

Sunt cuvintele fiului unei bătrâne culturi; dar adevărul lor e și pentru noi, popor tânăr, strâmbat la suflet și supus atâtor împrumuturi de culturi străine și moarte, din care apasă peste noi un trecut mort.

Nu auziți cum țipă în aceste cuvinte dorința unei mari renașteri la care am și început să luăm parte? În acea măreață imagine a «Catedralelor noastre» celor de azi, catedrale care încă nu s-au ridicat, vezi toată seriozitatea idealului proaspăt și întreg, care trebuie întrupat în proporțiile destinului actual de viață. Sfânta Biserică a gândului românesc nu se poate zidi decât din această seriozitate și trudă a noastră la măsura zilei de acum [...] Din pricina aceasta spunem la început că nu îngâmfarea, negația și minciuna patriotardă poate realiza ceva. Gândul care a ajuns la o adevărată adâncime și vlagă e smerit și senin în rodnicia lui. Răvna lui e ca flacăra adevărului de viață, pe care îl poartă, să se aprindă cât mai puternică, cât mai curată și nimic altceva. Aceasta

Un desen ce îl reprezintă pe Sandu Tudor, 3 ianuarie 1935

pentru negustoria cu tobe și surle a șarlatanilor cu tri-color“ (*Credința*, 26 ianuarie, 1937).

După 1 Decembrie

„A fost ieri ziua de prăznuire a 17 ani împliniți, de când «țara de dincolo de păduri», Transilvania, cu un singur cuvânt, de voința obștească pusă în numele românismului veșnic, a șters dintre noi hotarul unei nedreptăți de mii de ani.

Ieri a fost ziua de sărbătorire a ceasului în care ne-am biruit soarta. Ca totdeauna, de rostit au fost rostite cuvinte cu aripi, cuvinte frumoase, spuse sau iscălite pompos pe fețele ziarelor, cuvinte din acelea care fac față strălucită la toate asemenea prilejuri sărbătorești. Și-au grăit cuvântul

numai oamenii politici. Fiecare a surâs cu surâsul fericirii oficiale și a fost un mare patriot. Nici nu se putea altfel.

De câte ori însă plec urechea, dincolo de ce sună în afară, de câte ori, cu astfel de prilejuri, cântăresc cuvântul patrioților noștri, așa de lustruit la arătare, sunt silit să aflu, fără voia mea, că el e aproape cu desăvârșire gol de adevăr, de viață. Din pricina aceasta se și lămurește de ce oamenii noștri pot întrebuința cuvântul *patriotic* cu atâta ușurință, cu atâta veselie. Cuvântul gol e mai oratoric; cuvântul prea lesne lucitor, frumos, e înlăuntru plin de

Mică vânzătoare cu ziarul *Credința*, București, mai 1935 (sursa www.deutsche-digitale-bibliothek.de)

întunec și toată înțelepciunea lui e numai pe limbă [...] Vă mai întrebați de ce, de câte ori se vorbește de virtuți naționale, vrem să vedem ce interese se ascund de-

Prima pagină a revistei Floarea de Foc

mai degrabă o orientare politică pe care astăzi am putea s-o încadrăm creștin-democrației, fapt dovedit și în cele trei articole publicate în anul 1936, intitulate „Nici de dreapta, nici de stânga”.

Faptele arată că jurnalistul Sandu Tudor a polemizat în publicistica sa și cu legionarii, și cu comuniștii realitate care avea să-i aducă nenumărate prejudicii, inclusiv arestările de mai târziu, după instalarea comunismului. În publicistica sa Sandu Tudor este profund atașat ortodoxiei, se declară adesea împotriva culturii politice „revoluționare” franceze, este regalist și autohtonist. Cu toate acestea, „scrie – în anii '30! – cu o surprinzătoare dezinvoltură și intuiție despre necesitatea regăsirii identității românești în concertul unei viitoare Europe unite, identitate pe care o numește universalism românesc” (vezi volumul *Universalism românesc*, apărut în Colecția Arhiva

Rugului Aprins, îngrijită de subsemnatul la Editura Eikon, București, 2016).

Chiar dacă apar și naivități ori viziuni romantic-mitologice, publicistica sa pare inspirată de cele câteva mari personalități ale presei românești ale epocii, precum Nicolae Iorga și Nae Ionescu, cu cel din urmă aflându-se de altfel în calde relații, fără însă a-i fi discipol. Previzibil, patriotismul lui Sandu

Tudor

este puternic impregnat de experiența sa de pe front: fusese mobilizat de la o vârstă fragedă și participă direct la Primul Război Mondial – trăiri pe care le evocă uneori în articolele sale, fie și aluziv.

Toate cele de mai sus le vom ilustra în continuare prin câteva texte din publicistica fondatorului *Rugului Aprins*.

Catedralele noastre de mâine

„E ziua Unirii. Aceasta înseamnă cea mai mare biruință românească, pentru că biruința cea dintâi pe care o câștigă asupra ta însuși este cea mai grea; mai hotărâtoare și

mai reală decât cele avute asupra vrășmașilor din afară.

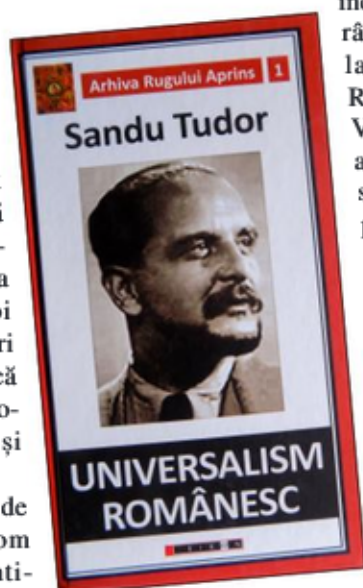
În ziua Unirii, românismul și-a învins, în el însuși, toată primejdia micimilor, deosebitorilor, pornirilor răslețe și particulare, să poată să dea prilej virtuții naționale să lumineze deasupra istoriei. Prin biruința aceasta am intrat în rândul neamurilor.

Azi putem să admirăm aceea icoană romantică și minunată, care a fost izbucnirea avântului patriotic al generației Unirii. Numele acelora sunt scrise în nemurirea românească; iar belșugul lor sufletească a fost așa de rodnic,

încât ne-a adus pe rând toate celelalte uniri ale României [...] Vremurile sunt aspre. Timpul e scurt, numai pentru înfăptuiri; iar țara aceasta nouă, o țară s-ar părea hărăzită să se construiască în ea o «lume nouă». Cine are perspectiva istorică a ceasului de acum

vede că peste tot în lume se construiesc «lumi noi», așa cum totdeauna s-a întâmplat la toate marile răscruci ale istoriei. Și mai poate vedea încă, cum pentru noi, se arată prilejul fericit de a putea intra în pasul vremii, răscumpărându-ne cu puțină bună vrednicie o întârziere de câteva veacuri.

În seara acestui ajun de 24 ianuarie citesc în cartea unui

„MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ ÎN CHIPURI“ ALBUMUL PENTRU NICOLAE IORGA

EMANUEL BĂDESCU

Sfârșitul Primului Război Mondial l-a găsit pe Samoilă Mârza încadrat în Serviciul topografic și fotografic al armatei imperiale austro-ungare, departe, la Trieste. Trebuie subliniat că dorul de casă al ostașilor români se împletea cu dorința dezrobirii pământului natal.

Nerăbdător, împreună cu alți mulți soldați români din cuprinsul imperiului, s-a îndreptat spre Viena, unde a ajuns în ziua de 6 noiembrie 1918 stil nou. Cum bănuise, lucrurile începuseră să se miște, dovadă cele trei fotografii, executate în 14 noiembrie, care surprind sfințirea primului steag tricolor al Consiliului Național Militar Român Central și mulțimea strigând „Ura! Trăiască România Mare!”, în prezența generalului baron Ioan Boeriu și a lui Iuliu Maniu.

Din Viena, împreună cu câteva mii de soldați, va reveni în Transilvania pe ruta ocolitoare Viena – Zagreb – Belgrad – Timișoara, cea directă, prin Arad, fiind blocată de unguri. A ajuns acasă cu patru zile înainte de memorabila adunare, dar a trăit intens zilele premergătoare acesteia.

În dimineața Adunării, Mârza, plecat cu bicicleta, a ajuns în oraș abia în jurul orei 11.00.

Trecuse o jumătate de oră de la începutul întrunirii de la Casina Militară, de când Ștefan Cicio-Pop declarase deschisă ședința în fața celor 1.228 de delegați români de pe întinsul Imperiului, care vor hotărî unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu Regatul Român. Cum cel mai cunoscut fotograf din oraș, Arthur Bach, nu s-a prezentat, s-a oferit el să immortalizeze ședința și momentul citirii rezoluției de către Vasile Goldiș. Din nefericire, formalismul a precumpanit înaintea eternizării unui moment unic, lui Samoilă Mârza nepermițându-i-se pătrunderea în Casină pe motiv că nu avea permis de intrare!

Afară, în mijlocul uriașei mulțimi, nu mai avea nevoie de permis, însă, din cauza timpului mohorât, doar șase (nu cinci!) dintre imaginile obținute, evident mai numeroase, au avut o claritate multumitoare. Excepând cele trei fotografii ale mulțimii și pe cea a episcopului greco-catolic Iuliu Hossu citind hotărârea Unirii, fotografiile cu Miron Cristea și Aurel Vlad vorbind de la tribună lasă de dorit.

La începutul anului 1919, Samoilă Mârza, convins că era singurul fotograf al Adunării Naționale, a inclus fotografiile într-un album intitulat „Marea Adunare de la Alba Iulia în chipuri”, încunoscându-l publicul de existența lui în ziarul *Alba Iulia* din 10 martie. Acest album va fi prezentat de delegația română la Conferința de Pace de la Versailles și, desigur, la Trianon. Alte albume – dintr-un număr de zece – au fost trimise marilor personalități ale epocii, printre care regelui Ferdinand I, președintelui Consiliului de Miniștri Ion I.C. Brătianu, lui Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent, generalului Henri Mathias Berthelot, profesorului Nicolae Iorga (album selectiv!) și altor personalități politice ale vremii. Regele Ferdinand I l-a declarat pe Mârza printre furnizorii Curții Regale, iar generalul Berthelot, bine reprezentat în album, i-a trimis un permis de călătorie gratuit pe căile ferate franceze. ■

desupt? De la o vreme ne-am preschimbât cu toții, prea vorbăreți în ale patriotismului. Farsa tricoloră e exploatată, cu mult succes popular, de patriotarzi cu faimă, în ziare, la tribună sau pe aripile străbătătoare ale sonorelor unde de radio. Lucru banal tuturor, cu care prea ne-am obișnuit.

Rămâne adevăratul patriotism care unește, care vorbește mai puțin de patriotism, patriotismul din umbră, anonim. El ne este nădejdea. Intrând în rândurile celor ce voiesc simplu să pornească marea falangă de muncă organizată și tenace, patriotul se afirmă în hotărârea activă de a ieși din starea actuală, de a depăși neajunsurile de azi. Ca și altădată, patriotismul cel adevărat e o bucurie a soartei, prin faptă, prin munca creatoare" (*Credința*, 3 decembrie 1935).

A fi român

„Vom să demascăm numai lipsa de patriotism adevărat a politicianismului. Să fim conștienți cât de puțin patrioți suntem noi românii. Să avem curajul să ne privim în oglindă așa cum suntem. Să nu ne mai mințim. Am pierdut de la o vreme ceva pe care moșii noștri l-au avut. România nu e încă o patrie. Patriotismul nu e un vag sentimentalism, învățat în abecedare, o înflăcărare trecătoare și după împrejurări, pe care o poți manifesta sau nu după placul tău. A fi Român nu înseamnă numai a te fi născut pe acest pământ printr-o fe-

ricită împrejurare, a vorbi românește, a purta ȋari sau a fi ministru.

Român nu poate fi decât acela care este o conștiință pură românească, cel ce se face pe sine lumina și mărturia de fiecare clipă a acelui suflet profund, secular și nemuritor care este sufletul poporului nostru. Poporul, în chip firesc, este inconștient și fiecare om care compune poporul nu se poate cunoaște pe sine însuși, precum nu poate cunoaște nici pe ceilalți oameni prea bine. Lumina istoriei trăite ne poate da însă o conștiință patriotică clară, ceea ce înseamnă să ai în inima ta, în orice clipă, icoana ei vie, să o ai în sufletul tău, în sângele tău așa cum ea, patria, te are pe tine, te stăpânește cu fiecare fărâma de pâine pe care o mănânci, cu pumnul de apă pe care îl bei, cu soarele și praful care te învăluie. A fi Român nu înseamnă să ai numai un șir de părinți ce au devenit țărână, care azi dispăruți s-au amestecat cu pământul. A fi Român nu înseamnă numai să ai toate drepturile și hrisoavele care să-ți dea mândria de a trăi slobod după capul și interesele tale, o viață la întâmplare.

A fi Român înseamnă să ai în

inimă gândul și veghea limpede a datoriei celei mari, care ȋți spune că nu te-ai născut numai pentru tine însuși, ci pentru a păstra, cu fiecare clipă a ta, ceva mai mult decât tine și toți la un loc, focul de duh al neamului. A fi Român înseamnă deci să porți în tine sufletul de veci al românismului, sufletul istoric viu, cu care ai văzut născându-se, propășind, mărindu-se și înfrumusețându-se cetăți, mănăstiri, fapte și opere ale spiritului. A fi Român înseamnă să fi apărât conștient, fără încetare, de-a lungul veacurilor, cu îndârjire, cu răbdare, cu înflăcărare, cu sfințenie, comoara de lumină dăruită omului acestor meleaguri de bunul Dumnezeu. A fi Român înseamnă a sluji neabătut, în vremuri de slavă, ca și în vremuri de durere și umilință" (*Credința*, 4 decembrie 1934). ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Sătenii din comuna Galtiu

*Miron Cristea, episcopul Caransebeşului vorbeşte mulţimii
la 1 Decembrie 1918*

ALBUM ISTORIC

Fotografii din albumul pe care Samoilă Mârza
l-a trimis în dar lui Nicolae Iorga

*Sfințirea primului steag românesc al Consiliului Național Român, la Viena,
14 noiembrie 1918, în prezența generalului baron Ionel Boeriu*

*Mulțimea cântă Deșteaptă-te Române la Alba Iulia,
1 Decembrie 1918*

Armata română la Alba Iulia, 19 decembrie 1919

Ofițerii Regimentului 5 Vânători și intelectualii români din Alba Iulia

*Fruntașul ardelean Aurel Vlad se adresează Adunării,
ridicând mâna în semn de jurământ solemn:
„De aici încolo una vom fi toți românii nedespărțiți pe vecie“*

*Episcopul Gherlei Iuliu Hossu anunță hotărârea
unirii tuturor românilor*

De la stânga la dreapta: Vittorio Orlando (Italia), David Lloyd-George (Marea Britanie), Georges Clemenceau (Franța) și Thomas Woodrow Wilson (S.U.A.)

și ajuns, când de la state cu interese limitate am ajuns să fim tratați ca în tratatul minorităților, ca state cu independență limitată [...]

Am fost în ignoranță completă de textul tratatului cu Germania până în ajunul zilei când el a fost să fie înmănat inamicului.

Atunci am fost convocați, într-o conferință plenară, în care ne-am așteptat ca cel puțin în această ultimă oră să ni se comunice textul integral. În loc să ni se dea, s-a ridicat unul din delegații marilor puteri și a făcut o scurtă, o foarte scurtă, chiar o prea scurtă expunere a ceea ce conținea tratatul în liniile sale generale și ne-a spus că neavând imprimatul gata nu ni se va putea comunica textul însuși decât a doua zi.

Fiindcă în acel tratat, în acea expunere ce se făcea erau aluziuni la două sau trei puncte care ne interesau special pe noi românii, m-am adresat la doi din cei mai de seamă delegați ai acelei conferințe, nu la unul din membrii Consiliului Suprem, dar la doi oameni

ilustri, care în desfășurarea evenimentelor care au produs și au condus războiul i-au asigurat succesul și care ocupă un loc de frunte în lume.

O voce: Mareșalul Foch.

Dl. Ion I.C. Brătianu: M-am adresat la dâșii și i-am întrebat: Cum stau aceste puncte în tratatul care privește și pe România? Fiecare, pe rând, mi-a răspuns: «Dar dacă d-ta nu le cunoști, crezi că eu le cunosc? Nu cunosc textul tratatului.» Atunci am zis unuia din ei, celui mai ilustru: «Vream să mă ridic și să mă plâng, dar dacă d-ta nu-l cunoști, în ce sens se va mai lua plângerea mea?»

D-lor deputați, astfel am ajuns la Versailles, în ziua în care s-a remis tratatul cu Germania, când eram puși în alternativa dureroasă și plină de griji: sau să semnăm un act de asemenea importanță ca reprezentanți ai unui stat independent, fără să-i cunoaștem cu precizie conținutul, sau în fața inamicului să mă desolidarizez de la o acțiune care trebuia să asigure

și revendicările și situațiunea noastră în lume și să aud acuzând România că în fața Germaniei încă nesupusă a făcut act de dezbinare, România, care, pentru a rămâne unită, trecuse prin marea de sânge și de dureri de care v-am vorbit ieri!

Așa am fost siliți să iscălim tratatul, fără să fi avut textul scris și fără ca vreunul din noi să-l fi citit. Astfel s-a făcut tratatul cu Germania.

În urma acestora ne-am crezut în drept să prevenim repetarea unor asemenea proceduri. Ne-am strâns cu celelalte state mici și ne-am zis că dacă vine tot astfel tratatul cu Austria, cu Ungaria, cu Bulgaria, unde mergem și ce suntem?

Am făcut demersuri repetate cerând ca în privința tratatului cu Austria, care începuse a fi discutat, să putem să cunoaștem de mai înainte textul său pentru a-l discuta în conferință cu aliații, înainte de a merge în fața inamicului [...] Atunci, în fața protestului nostru, ni s-au acordat 24 de ore, pentru ca să luăm cunoștință de textul tratatului. Și când am luat cunoștință de textul incomplet al tratatului, am văzut cu surprindere și cu o indignare pe care cred că este inutil s-o descriu în fața unor suflete românești, am văzut acel articol în care România, într-un tratat cu vrăjmașii, era obligată în fața acestora, ca ea, stat independent, participând la victorie și participând la Conferință, să se supună la orice Marile Puteri ar decide pentru dânsa.

Atunci, d-lor, am protestat. Am protestat în numele unor principii care, fățiș, greu se puteau combate în mijlocul Conferinței de Pace [...]

ROLUL FRANCMASONERIEI ÎN RECUNOAȘTEREA MARI UNIRI

RADU COMĂNESCU

● Confesiunea lui Brătianu ● Reproșul aliaților ● Brătianu pleacă trântind ușa ● Se solicită procedură scurtată ● Două organizații stăpânesc lumea ● Ca să nu mai murim cu dreptatea în mână ● După ce și-a văzut sacii în căruță, nu l-a mai interesat Francmasoneria

În decembrie 1919, Ionel Brătianu ținea un discurs edificator în Parlamentul României, despre dificultățile întâmpinate de delegația română la Conferința de Pace de la Paris. Iată fragmentele semnificative.

Astfel erau decepțiunile create chiar de armistițiu, când la Paris, înaintea Conferinței, am constatat din ziua întâi că statele mari, că puterile cele patru înțelegeau să ne trateze, pe statele cele mici, la discuții, nu ca pe niște tovarăși cu drepturi egale, cum fuseserăm egali la luptă. Din ziua întâi se constatau așa diferențele, încât nu mai corespundeau cu noțiunea pe care o aveam noi de noua viață internațională ce trebuie să fie între state.

Nu insist asupra chestiunilor de detaliu, ca cele în care ne-am pomenit că României i se contestă dreptul de a avea nu numai un număr de plenipotențieri egal cu al Puterilor Mari, dar României i se contestă chiar dreptul de a avea un număr de plenipotențieri egal cu acei ai Belgiei, ai Braziliei sau Serbiei, așa că noi nu puteam să avem decât doi plenipotențieri, pe când celelalte puteri puteau avea trei [...]

Ion I.C. Brătianu a avut un plan de rezervă atunci când s-a certat cu reprezentanții marilor puteri la Conferința de Pace de la Paris

Ca să se sistematizeze acest procedeu de lucru și acest sistem nou, dar prea mult învechit, al vieții internaționale, s-au inventat definițiuni speciale pentru state ca acele pe care le reprezentam.

Rând pe rând, ele au fost numite «state cu interese particulare» și apoi «state cu interese limitate». Am protestat în toate demersurile mele în contra acestor definițiuni. Am căutat să conving pe cei mari

că statele nu sunt unele cu interese generale și altele cu interese limitate, dar că fiecare stat, acolo unde are interes, îl are tot atât de viu și e tot atât în drept să-l apere, ca oricare putere mare, și că nu este nimeni în drept să limiteze unde interesele mele încep și unde se sfârșesc, decât eu însumi.

Concepțiunea și definițiunea erau atât de primejdioase, încât ele nu puteau să nu ducă la aceea consecință, la care s-a

Semnarea păcii cu Germania...

la ministrul secretar de Stat, șef al delegației Transilvaniei pe lângă Conferința de Pace, și a patru dintre colegii săi din aceeași delegație – cerere care, probabil, va fi urmată de două-trei altele –, îmi permit să vă atrag atenția binevoitoare asupra caracterului excepțional și cu totul special al acestei cereri. Acești profani nu sunt decât pentru puțină vreme la Paris. Ei se vor reîntoarce după încheierea definitivă a păcii în România, unde anumite societăți secrete funcționează, dar unde Francmasoneria nu există și unde, admiși în ordinul nostru, ei se vor grăbi să constituie unul sau mai multe ateliere afiliate Marelui Orient al Franței [...] Pe de altă parte, șederea lor provizorie la Paris constituie pentru inspectori un element de care trebuie ținut seama, căci nu ne putem gândi la o altă informare decât cea rezultată din investigația care se poate duce acum. În sfârșit, apropierea plecării lor ar face poate imposibilă inițierea lor, dacă ar trebui să se respecte strict și în mod scrupulos termenele impuse de Regulamentul General între depunerea cererii și data inițierii lor. Dar, dincolo de orice altă

considerație, nu trebuie avută în vedere perspectiva unei viitoare constituiri în România a unei obediențe atașate Marelui Orient al Franței? Fără a mai insista asupra însemnătății acestei achiziții, pe care suntem în ajun de a o realiza, vă rog deci a binevoi să autorizați Loja «Ernest Renan» să scurteze pentru acești profani procedura de inspecție înaintea inițierii și de a primi, eventual în același moment, șase, șapte sau opt profani de aceeași calitate și de a studia, de asemenea, dacă este cazul, mijloacele de a li se conferi rapid, de acord cu Consiliul Ordinului, gradele succesive de Companion și de Maestru. Voi mai avea rugămintea către Consiliul Ordii

nului de a binevoi să fie reprezentat prin câțiva dintre membrii săi la ceremonia rituală de inițiere a acestor profani români, care, după inițiativa pe care am adoptat-o din anul trecut, va fi însoțită de cântece masonice din secolul al XVIII-lea. Vom adăuga, probabil, chiar muzică românească.”

Cu trei zile mai devreme, la 21 mai 1919, Alexandru Vaida Voevod îi scrisese șefului său de partid, Iuliu Maniu, detaliindu-i necesitatea națională de a apela la sprijinul masonic „Două mari organizații stăpânesc omenirea și îmbrățișează rostogolul Pământului: biserica [oma-no]-catolică și francmasoneria [...] Lipsa unei serioase organizații francmasonice la noi a avut nesfârșite consecințe fatale pentru cauza noastră înainte de război, în decursul războiului și mai cu seamă la pertractările Conferinței de Pace. În tot momentul dai de situații cari nu-ți permit o explicație: o putere nevăzută îți paralizează argumentele ireproșabile, logica faptelor, ducând *ad absurdum* orice *nex* causal. Iugoslavii, polonezii, cehoslovacii, fără de legăturile francmasonice de cari dispuneau, nu ar fi putut

... și cu Austria

D-lor, astfel se tratau statele mici înaintea Conferinței acestor aliați, care duseră războiul desigur pentru revendicările legitime ale lor, dar care, de asemenea, îl duseră pentru principii generale și generoase, care legaseră cu dânsii unanima opiniune a lumii civilizate.“

Conferința de Pace de la Paris începuse la 18 ianuarie 1919, iar delegația României, condusă de Ionel Brătianu, care urmărea recunoașterea unirii Bucovinei, Basarabiei și Transilvaniei cu țara mamă, avea să constate repede că lucrurile nu sunt deloc simple. Cei patru lideri ai negocierilor, Thomas Woodrow Wilson (S.U.A.), David Lloyd-George (Marea Britanie), Georges Clemenceau (Franța) și Vittorio Orlando (Italia), aveau mari reticente față de pretențiile românești. Ni se reproșa, mai ales, activitatea guvernului Marghiloman, care fusese filogerman. În prima parte a anului 1919, România fusese trecută în rândul sta-

telor „cu interese limitate“, putând să participe la dezbatere doar când era invitată.

Începând cu luna mai 1919, delegația României începe să acționeze oarecum atipic. Pe de o parte, liderul ei, Ionel Brătianu, lansează o serie de atacuri vehemente, aproape nediplomatice, la adresa celor Patru Mari care îi frustrau țara de drepturile ei. Aceste discursuri acuzatoare, pornite la 27 mai, se amplifică după semnarea tratatului cu Germania.

La 2 iulie, Brătianu refuză să semneze tratatul cu Austria și părăsește Conferința în mod ostentativ (după ce ținuse cel mai acuzator discurs). În paralel, din umbră, începe să se ridice un medic ardelean, numit Alexandru Vaida Voevod, mare luptător pentru cauza românilor din Transilvania, ales să-l înlocuiască pe Brătianu la șefia delegației ro-

de la Paris! Amândoi știau ceva despre Fraternitate, dar au refuzat să se implice. În schimb, l-au convins pe Alexandru Vaida Voevod, care, la ora respectivă, era de-a dreptul în necunoștință de cauză. Faptul că Ionel Brătianu a refuzat să se inițieze întărește tradiția conform căreia tatăl lui, Ion C. Brătianu, altminteri un ilustru mason, le-ar fi interzis fiilor săi să adere la Fraternitate.

Astfel, în luna mai 1919 începe un scenariu interesant: în timp ce Ionel Brătianu vitupera împotriva celor Patru Mari, spunându-le în față adevăruri usturătoare, Vaida Voevod și membrii ceilalți ai delegației române porniseră demersurile în vederea inițierii. A fost aleasă Loja „Ernest Renan“ din Marele Orient al Franței, posibil, precum crede academicianul Dan Berindei, pentru că acolo era avocatul Samuel Sylvain Krainik, un evreu născut la București și stabilit în Franța, care a făcut

multe servicii României. Oricum, se pare că și Marele Orient al Franței avea o sensibilitate față de români și nu uitase încă pierderea teritoriului masonic românesc, suferită în 1880.

Atitudinea se vede clar din adresa datată 24 mai 1919, pe care Marcel Huart, Venerabilul Lojii „Ernest Renan“, o trimite Marelui Orient. „Sesizat, în calitate de Venerabil al Lojii «Ernest Renan», printr-o cerere de inițiere provenită de

Ernest Renan, scriitor și filosof, specialist în limbile și civilizațiile din Orientul Mijlociu, istoric al începuturilor creștinismului și teoretician al naționalismului și identității naționale

mâne. Odată cu instalarea lui Vaida Voevod, ceva se schimbă radical în bine față de problema românească.

Întâmplarea face să ni se fi păstrat documentele epocii și să înțelegem ce s-a petrecut în spatele ușilor închise. În corespondența dintre Ionel Brătianu și regele Ferdinand, se observă că ambii ajunseseră la o concluzie: era nevoie de Francmasonerie pentru a accede la pârghiile decizionale ale Conferinței de Pace

Militari români împart alimente la Budapesta, în 1919

GEOSTRATEGIA MARII UNIRI

DORIN MATEI

În discursul tronului rostit în primul Parlament al României întregite, regele Ferdinand spunea: „Acum nouă ne revine înalta îndatorire de a pune așezământul viitor al Patriei pe temelii solide, astfel ca poporul român să rămână neclintit sentinela civilizației latine la răsăritul Europei.” Era oare doar o formulă retorică, ce prelua ideea născută în Evul Mediu – am fost „poarta creștinătății” –, nu lipsită de substanță, chiar dacă în timp sensurile date formulei nu au avut întotdeauna acoperire în faptele istorice?

Realizarea României întregite, în-cununată la 1 Decembrie 1918, a fost, desigur, rezultatul aspirației și luptei de câteva sute de ani a românilor. A fost și rezultatul unei conjuncturi internaționale, fără care nu s-ar fi înfăptuit atunci și în acea formă. Dar a fost și rezultatul unui proces în urma căruia marile puteri, cele ce decideau soarta lumii, s-au convins că era nevoie de statul român unit aici, la Gurile Dunării și la Marea Neagră. Așa cum sublinia profesorul Liviu Maior, la Conferința de Pace de la Paris nu noi ne-am fixat granițele, ci marile puteri. Cum au

ajuns ele la concluzia că era nevoie de o Românie în care să se regăsească toate provinciile în care românii reprezentau zdrobitoarea majoritate a populației?

În mod coerent, programatic, ideea unirii românilor s-a pus în programele revoluției de la 1848. Reacția Europei de atunci este cel mai bine sintetizată de scrisoarea trimisă de lordul Palmerston, ministrul de Externe, consulului britanic la București, R. Colquhoun, în care manifesta scepticismul că un stat independent, aflat în preajma Imperiului Otoman și a celui Rus, era viabil.

nicicând ajunge la ceea ce au ajuns, cu toate că ei sunt supuși unui tratament destul de măster [...] Maghiarii, jidanii și sașii își au lojile lor. Acestea sunt în strânsă legătură cu Marele Orient German și cu toate organizațiile mari din lume. Posibilitatea de a le controla ne lipsește și ne va lipsi pe viitor, dacă nu vom căuta să stăpânim și pe acest tărâm situația. Am căutat să mă informez. Am intrat în relații cu francmasonii [...] Am negociat cu ei. Odată organizați, am putea să ne adaptăm ritualul conform trebuințelor și mentalităților noastre specifice. Contactul și afilierea la Marea Lojă a Franței ne-ar permite să paralizăm prepoziția francmasoneriei maghiare, ovreiești și săsești în interiorul țării noastre și să avem un sprijin puternic internațional. Pe încetul i-am asimila noi în organizațiile noastre pe străini, nu ei pe noi. În străinătate n-am mai fi considerați ca un fel de semi-sălbatici, cari nici măcar până la organizare francmasonică nu au evoluat. Ni s-ar deschide o mie de porți pe cari de altcum în veci pururi le vom găsi închise. Nu se va coborî raiul pe pământ pentru noi, însă tot nu vom muri de atâtea ori cu dreptatea în mână.”

Cunoștințele pe care Alexandru Vaida Voevod le are în mai 1919 despre Francmasonerie sunt precare. El nu știe nimic din istoria Masoneriei române, crede că se va afilia la Marea Lojă a Franței, când, de fapt, e vorba despre Marele Orient al Franței. El dorea să devină mason din naționalism, nu dintr-o vocație universală. Își va explica de mai multe ori atitudinea, inclusiv în 1941, când răspunde atacu-

rilor lui Toma Petrescu, autorul cărții *Francmasonerie și creștinism*. Într-un articol publicat în ziarul *Curentul*, precizează că, pentru demersul din 1919, a avut „aprobarea, dacă vreți [...] însărcinarea șefului meu de atunci, president al Consiliului de Miniștri și prim delegat al României la acea Conferință, I.I.C. Brătianu.” Nu avem motive să nu-l credem. În scenariul derulat începând cu luna mai 1919, Ionel Brătianu și-a asumat sarcina de a spune clar, tranșant neliniștile și frustrările României, la scenă deschisă; dar, în paralel, pregătea intrarea lui Alexandru Vaida Voevod în spatele ușilor închise. Iar strategia i-a reușit din plin.

La 4 august 1919, Loja „Ernest Renan” îi inițiază pe Alexandru Vaida Voevod, Caius Brediceanu, Ion Pillat, Traian Vuia, Mihail Șerban, George Crișan și Voicu Nițescu. La sfârșitul aceleiași luni (la 28 august), Marcel Huart se ține de cuvânt și îi

face cunoștință lui Alexandru Vaida Voevod cu un influent senator francez, apoi (la 1 septembrie) cu directorul ziarului *L'Humanité*. Presa franceză începe să sprijine cauza României. Atitudinea politică începe să se schimbe. La 1 decembrie 1919, Alexandru Vaida Voevod e numit președintele Consiliului de Miniștri al României, iar la 10 decembrie 1919 semnează tratatul cu Austria, prin care se recunoștea unirea Bucovinei. Evenimentul a avut loc la Saint-Germain-en-Laye, o localitate de uriașă tradiție masonică în Franța. Astfel s-a deschis calea semnării tratatelor din 1920, cel de la Trianon și cel de la Paris, prin care s-a recunoscut unirea Transilvaniei și a Basarabiei cu țara mamă.

Nu vom ști niciodată cât de influentă a fost intervenția Marelui Orient al Franței. În memoriile sale, Alexandru Vaida Voevod observă că soldații englezi și americani refuzau să viziteze templul Marelui Orient și rămâne uimit. Francezii i-au dat o explicație mai degrabă filosofică. Nu rezultă de nicăieri că ardeleanul nostru ar fi aflat vreo dată că se află într-o obediență irregulară. Este însă limpede că a existat o schimbare hotărâtoare în destinul internațional al României și că tocmai această schimbare a ușurat recunoașterea României Mari.

În ce privește atitudinea lui Vaida Voevod față de Frații francezi care îl ajutaseră, aceasta a fost aproape cinică. După ce și-a văzut sacii în căruță, politicianul român n-a mai vrut să audă de Marele Orient al Franței. Până la urmă, a fost radiat în 1931. ■

Ion Pillat în 1917

pesta, de unde i-au alungat pe Bela Kun și revoluția sa bolșevică, ce începuse deja să își reverse „binefacerile”: confiscarea bijuteriilor și a bunurilor de preț și instaurarea foametei. Bucătăriile de campanie ale armatei române au hrănit populația înfometată a orașului. Peste ani, la iscălirea Pactului Anticomintern, ministrul de Externe ungar a ținut să accentueze (fapt care nu era trecut în discursul depus în prealabil) că poporul maghiar se poate mândri de a fi fost primul care a înlăturat o guvernare comunistă, spre disperarea ministrului de Externe român, Mihai Antonescu, care neștiind germana, a pus pe consilierii care îl înconjurau să-i traducă un text făcut de dânsul și pe care l-a citit apoi. Dar momentul unei replici imediate fusese pierdut (*Magazin istoric*, nr. 8/2018).

In perioada interbelică au existat mai multe planuri pentru crearea „cordonului sanitar”. Mareșalul Pilsudski, conducătorul Poloniei, a avansat ideea numită cu un termen din latină, „Intermarium”. Dacă s-ar fi realizat, cea mai mare parte a Europei Centrale s-ar fi transformat într-o „a treia Europă”, invulnerabilă la amenințările dușmanilor tradiționali din est și din vest ai Poloniei, Rusia și Germania.

A existat apoi planul francez al unui sistem de alianțe, care să grupeze statele din zonă ce se opuneau planurilor de revizuire a hotărârilor Conferinței de Pace de la Paris, ce pusese capăt Primului Război Mondial. S-au realizat două asemenea alianțe, ambele având ca pivot România: Mica Înțelegere (sau Antanta Balcanică; 1920 – 1921), ce grupa Cehoslovacia, România și Iugoslavia, și Înțelegerea Balcanică (1934), în care intrau România, Iugoslavia, Grecia și Turcia. După cum se poate ușor observa, din ambele a lipsit Polonia, deși România a încercat să o atragă în acest sistem. Dar între Cehoslovacia și Polonia exista un puternic antagonism. De altfel, cea din urmă țară, care avea excelente relații cu Ungaria, avea să

... și de cea ținută la București, anul acesta

Reuniunea de la Varșovia, din 2017, a „Inițiativei celor trei mări”...

participe, alături de aceasta, la împărțirea Cehoslovaciei în urma agresiunii germane.

Tot „Intermarium” s-a numit și o mișcare formată în anii '30 de exilați din țările aflate sub dominația U.R.S.S. Urmărea crearea unei Confederații Pan-Dunărene puternice, antisovietice. A primit sprijin din partea MI6 și a serviciilor de informații franceze. Orientarea antisemită a multora dintre liderii acestei organizații, colaborarea unora dintre ei cu Abwehr au transformat organizația într-un instrument al spionajului german atunci când Wehrmachtul a înaintat în Europa de Est. După izbucnirea războiului a devenit evident că existența independentă a statelor din Europa Centrală și de Est era posibilă doar atâta vreme cât Germania și U.R.S.S. erau slabe din punct de vedere militar.

În primăvara lui 1942 a fost abordată cu Molotov, ministrul de Externe sovietic, ideea unei Europe de Est federalizate, idee respinsă ferm de Moscova. Cum nici americanii nu o susțineau, iar în 1943 cehii au încheiat o alianță cu sovieticii, planul unei confederații balcanice a căzut definitiv. Britanicii au continuat să spere în posibilitatea unei confederații central-europene, axată pe Austria.

În a doua jumătate a secolului trecut, în condițiile instaurării dominației sovietice, orice plan de acest gen a devenit imposibil. Ideea a fost reluată, tot de către Polonia, în 2016, ca „Inițiativa celor trei mări”. Dacă în perioada interbelică eșecul unor asemenea planuri s-a datorat și incapacității statelor din zonă de a conlucra pentru realizarea lor, dar și slăbiciunii și incoerenței marilor puteri care le sprijineau, să sperăm că în zilele noastre vom avea mai mult noroc.

Oamenilor politici români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului trecut care au înțeles cum se face politica mondială și au știut să profite de orice moment favorabil pentru realizarea visului de unitate națională le suntem datori recunoștință. ■

Proiectul a devenit viabil zece ani mai târziu, în contextul primei coaliții europene contra Rusiei, din timpul Războiului Crimeii. Dar numai sub forma Principatelor Unite, deocamdată. Atunci când istoricul francez Elias Regnault vorbea, în 1855, cu prea mult entuziasm de un stat român care să cuprindă și Transilvania și Basarabia, Jean-Marc Girardin și Edmond Texier îl temperau (vezi articolul lui Ștefan Lemny din acest număr).

Când peste un alt deceniu se punea problema aducerii în țară a unui principe străin, Carol de Hohenzollern căuta aprobarea cancelarului Bismarck. Acesta îl îndemna să accepte. Trecuse vremea când Bismarck putea să scrie: „Gurile Dunării au prea puțin interes pentru Germania! De 10.000 de ori mai mult are Marea Adriatică și stăpânirea engleză asupra Insulelor Ionice și Moreii“. Peste ani, și Carol I nota: „România a ajuns un membru, și nu cel mai neînsemnat, în lanțul care oprește pe tulburătorii păcii de la Răsărit și Apus de a-și realiza relele lor intenții [...], țara ce stă de-a curmezișul Gurilor Dunării, care sunt marele nod european al tuturor căilor Rusiei spre Peninsula Balcanică și, pe de altă parte, spre Apus, până în inima Germaniei“.

În 1918 și în anii ce au urmat, România, alături de Polonia, s-au dovedit pilonul de bază al unui „cordon sanitar“ menit să „îndiguiască“ – termenul avea să fie creat mai târziu, în anii „Războiului Rece“, de diplomatul american George Kennan (*Magazin istoric*, nr. 6/2005) – pericolul bolșevic. Atuul principal a fost soldatul (și țăranul) român, imun la propaganda bolșevică, spre deosebire de cel german, austriac, ungur sau rus. Viorel Tilea, viitorul om politic și diplomat, aflat în toamna lui 1918 la Viena, alături de Iuliu Maniu, își amintea: „Într-una dintre zile s-au auzit împușcături pe Ring. Un glonte a pătruns prin fereastra camerei secretarilor Consiliului Național Român de la Ministerul de Război austriac. Comuniștii reușiseră să găsească arme și începuseră atacul contra Reichstagului, al Poștei și Poliției,

pentru a pune stăpânire pe întreaga Viena. Poliția era ca și inexistentă și efectivele ei insuficiente. Soldații austrieci fuseseră lăsați la vatră. Ministrul de Război austriac l-a căutat pe Iuliu Maniu și i-a cerut ca Regimentul 64 și alte unități militare românești să restabilească ordinea. Sub ordinele Consiliului Național Român, armata română a ieșit pe străzi, cu tricolorul în frunte, și după lupte grele a readus liniștea“.

Același lucru s-a întâmplat la Praga. Unitățile de militari români aflate în oraș s-au organizat în Legiunea română din Praga, care a încheiat un acord cu cehii, potrivit căruia militarii români se angajau să asigure ordinea în Praga și într-un diametru de 10 km împrejur.

Ion Clopoțel, redactorul șef al ziarului *Românul*, își amintea și el: „Revoluția a izbucnit în noaptea de 31 octombrie – 1 noiembrie. Cu iuteală de fulger s-a răspândit victorioasă pe întreg întinsul monarhiei bătrâne [Austro-Ungaria]. Au fost trei zile de jaf cumplit [...] În ziua revoluției, soldații din cetele de pe Muraș a Aradului părăseau serviciile și de pe pod aruncau armele în apă. În garnizoana orașului era multă armată și populația orașului tremura de groaza necunoscutului.“ În urma capitulării Ungariei, în Transilvania se stabilise o linie de demarcație, garantată de armata franceză, ce trecea prin apropierea Clujului. Nemulțumit de noua linie de demarcație stabilită de Conferința de Pace de la Paris, guvernul Karolyi demisionează și predă puterea „proletariatului popoarelor Ungariei“. Se naște republica comunistă ungară. După izbucnirea

revoluției bolșevice la Oradea, la 24 martie, liderii românilor au fost internați. La 20 aprilie locuitorii orașului au trimis trăsuri și alte vehicule, implorându-i pe soldații români, opriți, din cauza oboselii provocate de marșurile îndelungate, la Tileagd, să ajungă în oraș cât mai repede, ca să potolească teroarea roșie.

Ca eliberatori au fost primiți militarii români și în Buda-

„Ura! Trăiască România Mare“, s-a strigat la 14 noiembrie 1918, la Viena; fotografie realizată de Samoilă Mărza la ceremonia de sfințire a drapelului românesc al Regimentului 64

Aici, acestei țări îi surăde ziua de mâine, merg să realizeze idealul național de unire și jubileul urmează.

Salut, din inimă, acest mare triumf al Libertății și al Democrației!

Dragi și afectuoase îmbrățișări din partea lui

R. Basterra“.

Omagiat de Nicolae Iorga

În 1921, Ramón de Basterra publică în editura Calpe de la Madrid cartea *La obra de Trajano*, o adevărată monografie a românilor de la începuturile ființării noastre ca popor, după cucerirea romană, până la Marea Unire din 1918.

Despre autor și cartea sa aflăm de la marele istoric Nicolae Iorga, care în 1928, la moartea lui Ramón de Basterra, la numai 40 de ani, scria un articol cu titlul *Amicul nostru Basterra*: „Moartea a luat din mijlocul celor mai mari chinuri ale omului, care simte cum îi alunecă mintea spre locuri unde nu mai e stăpânire de sine, pe amicul, pe bunul și caldul nostru amic spaniol Ramón de Basterra. Se ceruse la noi din Italia, unde era cer senin și viață asigurată, și venise în iadul războiului nenorocit, în dezvoltarea unei societăți înfrânte și încătușate. Însărcinat de afaceri al depărtatei țări latine, a fost un sprijin și o mângâiere.

Dar a fost și altceva. Poet de chemare, unul dintre cei mai înzestrați scriitori ai generației tinere, el a privit cu adânc interes zbuciumul nostru. Și ne-am trezit cu o

Miguel de Unamuno (în 1925), prozatorul și filosoful destinat al impresiilor lui Ramón de Basterra despre țara noastră

carte din acelea pe care nu le dau diplomații: *Opera lui Traian*, în care critica îndreptățită se unește cu cea mai înțelegătoare simțire a tragediei noastre și care se mântuie cu aceste superbe cuvinte despre latinitate: «e o afinitate de natură spirituală, fără de trup, și astfel sunt de fine, aici jos, lucrurile sufletului, nu mai puțin solide însă decât umbra ce cade de pe coloana nemuritoare ce stă în For».

Acest simț îl mână veșnic spre noi, pe cari nu ne putea uita.

Omul care știa românește, pe care-l purtasem, cu pasul lui ușor de căprioară bască, pe dâlmele Teleajenului, mă întâmpina la Madrid cu aceeași stăruitoare amintire înduioșată a lucrurilor de la noi.

De acum, el e numai în rândurile de poezie închinată

rasei noastre. Nu poate fi un omagiu mai frumos memoriei lui decât să le dăm românește poporului nostru.“

Iată câteva idei-forță ale diplomatului spaniol, martor la Marea Unire.

Romanitatea românilor. „La Unire, România nu a fost doar, nici nu era important, o adunare de teritorii, ci o fuziune de oameni înfrățiți prin afinități comune, care se numeau în toate ținuturile *romani*, români. În consecință, nu a fost necesară pregătirea unui nume inventat pentru a desemna țara unită. România a fost pe placul tuturor fiilor și regiunilor. Unitatea națională exista latent și odată cu ea cuvântul care o simboliza.“

Temelia Unirii gospodăria țărănească. „Întemeierea României Mari a avut ca temelie afinitatea țărănească; îndârjirea rurală de a conserva obiceiurile înaintașilor îi identifică pe țărani români de la granița Nistrului până la malurile Tisei, cei care conservau încă din epoca romană instrumentele și uzanțele vieții, celebrând cultul morților, ceremoniile de dinaintea nunții, precum răpirea logodnicei care este smulșă într-o simulare a furtului din căminul patern, conform practicilor descrise în dreptul roman. În ceea ce privește costumele populare, care în mare este la fel în toate regiunile, piesele care-l compun provin din cele folosite de către legionarii și colonii aduși prin edictul fondatorului Traian.“ Sau: „Orașul unde răsărise colonizarea traiană se numea Apulum“.

RAMÓN DE BASTERRA

MARTOR LA MAREA UNIRE

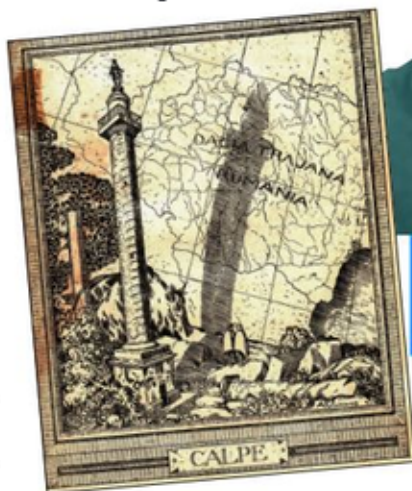
Prof. univ. dr. CARMEN BULZAN

Pentru românul preocupat de destinul poporului său, de percepția imaginii sale în lumea de azi, de dorința de a-i fi recunoscută identitatea, este firescă acea căutare a unor elemente de identitate care să ofere argumentele credibile și indubitabile ale apartenenței sale la Europa.

Imaginea pe care o avem despre cine am fost se construiește din scrierile istorice, mărturiile, prezența monumentelor, tradițiile și obiceiurile noastre, studiile comparate cu popoarele latine, dar și din scrierile călătorilor care au fost la noi și percepțiile acestora, din corespondența între personalități științifice și culturale române și străine. Unul dintre acești călători a fost și Ramón de Basterra (*Magazin istoric*, nr. 12/2009).

„Acestei țări îi surâde ziua de mâine“

Născut la Bilbao, Spania, Ramón de Basterra (1888 – 1928) a fost în perioada 1918 – 1920 atașat al Legației Spaniei la București. A cunoscut pe viu ororile Marelui Război și a scris prima carte despre România în limba spaniolă: *La obra de Trajano* (Opera lui Traian), o mărturie a ceea ce a reprezentat pentru români împăratul Traian, născut în Itálica (azi Santiponce, Spania). Basterra a fost martor la Marea Unire de la

Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918.

Din corespondența lui cu marele filosof spaniol Miguel de Unamuno (1864 – 1936) aflăm despre pregătirea românilor pentru înfăptuirea idealului de unire.

„Legația Spaniei la București, Iași, 22 noiembrie 1918

Foarte drag D. Miguel,

Profit de ocazia pe care o am de a comunica cu Dvs. și de a vă trimite o dragă amintire. Am fost în imposibilitatea de a comunica, fiindcă închis într-o fântână. Fie că aceasta să vă găsească într-o bună stare de sănătate și vă doresc un fericit an 1919! Trecând peste atâtea privațiuni, care nu

Diplomatul spaniol martor la Marea Unire de la Alba Iulia și coperta cărții sale

La obra de Trajano, apreciată de Nicolae Iorga

au fost puține, sunt bine: am suferit de aproape ce e războiul. Dar nimic din toate acestea nu mă interesează. Ceea ce mă doare cel mai tare e că nu știu nimic despre Spania, de spatele întors istoriei! Ce vor lătra acum troglodii? Aici e prezentul pe care dumneavoastră l-ați consemnat, aici e gloria și măreția, și cum putem să mergem spre el dacă stăm cu spatele? Spre ce putem să ne orientăm speranța? Vă rog, dragul meu maestru dintotdeauna, trimiteți-mi câteva impresii, ca să pot să-mi fac o idee despre viața țării, la adresa atașatului acestei Legații, domnul Don Enrique Maquieira, atașat militar al Legației Spaniei în România, Casino Militar, Gran Via, Madrid.

va veni ziua în care peregrinările vor ajunge la Sevilla pentru a vizita la periferiile sale, locul, la vremea ruinelor, unde se află leagănul fondatorului hispanic. Dar Occidentul spaniol nu este marginea popoarelor moștenitoare ale Romei. Încă România nu și-a schimbat vorba sa cu noua lume romană ce se află dincolo de Atlantic și care este America spaniolă. Recitind imnul în-cântător pe care l-a compus poetul Alecsandri gintei latine, poporul român poate să-și ridice inima în extremul Occident, dincolo de ocean, până în continentul pe care l-au descoperit și populat caravelle hispanice.

Biserica și rolul ei unificator. „Una dintre originalitățile moștenirii romane este forma sa religioasă. România este una dintre țările ce ființează într-un regionalism mistic. Așadar, acest aspect a reîntinerit unificarea regatului, reunind moștenirile bizantine, dispersate până atunci în trei națiuni, într-o singură Biserică națională, sub tutela mitropolitului patriarh, primul papă al tuturor românilor. Asemănător celorlalți creștini ai Orientului, latinii de la Dunăre nu mai recunosc altă căpetenie pe scară ecleziastică decât ierarhul țării lor.

Românii acordă afecțiune acestei organizații religioase, ce oficiază în propria limbă în temple și care în decursul istoriei s-a amestecat cu durerile și aspirațiile seculare [...] Iluzorie este speranța unei convertiri bizantine la catolicism. Incorporarea ju-

mătății transilvane la Vechiul Regat va produce alte roade, dar nu pe acesta. Rigoarea adversităților a îmbibat în inima poporului mângâierea credinței locale, religia lor fiind astăzi o nuanță a patriotismului.”

„Fericită situația geografică a României“

Riscurile ce amenință Uniunea și certitudinile apărării ei. „Chiar și în cele mai rele situații, pericolul care amenință România s-ar reduce la pasagerie și parțiale eclipse ale unității sale politice perfecte. Poate să atace soarta structura externă, dar să nu rănească măruntaiele sale. Posibilele ruperi nu vor sfâșia neamul, care a rămas neînvins lungi perioade fără stat, de-a lungul a mai bine de 2.000 de ani. Un

Statuia lui Traian de la Santiponce (provincia spaniolă Sevilla), localitatea unde s-a născut împăratul

asa popor nu poate să piară. Romanizarea dacilor, opera lui Traian, rămâne între acțiunile nemuritoare ale lumii. Nu ar face vicisitudinile adverse decât să atingă mai mult și mai mult fondul valoros, din care bătălia de la Mărășești stă mărturie eroică, scoțând la lumină filiera țărănească, mereu sănătoasă.

Câte dați, venind să defileze, în diferite regiuni, soldații români, cei mai admirabili din Europa pentru vigoarea lor vitează și sobrietatea docilă, instinctul nu ne-a avertizat că în sânul național dorm capacitatea sa antică și eroismul constant care, în vremea lui Decebal, au alarmat Roma și care i-au făcut turcului o figură măreață! Îmi pare că aud pașii lor, ascultând vocea cronicelor antice. Sebastian Münster spunea în 1550: «Românii sunt duri la necaz; sunt plini de energie; sunt oameni războinici și bravi, dispuși mereu să intre în ițe». În același secol scria Gratiani: «Se bat cu atâta îndrăzneală, cu atât dispreț pentru moarte și atâta încredere în sine, că în multe ocazii o mână de oameni au făcut să întoarcă armatele vecinilor lor». În sfârșit, polonezul Arzechowischi consemna: «Nu se află pe pământ alt popor care să aibă dorință atât de fierbinte de iubire pentru glorie și eroism, încât să apere o țară atât de mică împotriva atâtor dușmani».

Nu voi ști să sfătuiesc îndeajuns niciodată judecarea acestui neam care este în stare să producă surprize evidente.

Rolul monarhiei la Marea Unire. „Peste atâtea dărmături acumulate în perioada războiului, singura axă care s-a menținut în picioare a fost instituția dinastică a Vechiului Regat, care s-a refugiat la Iași. Monarhia s-a extins de la strâmtul colț moldav spre toate regiunile din România Mare. Datorită deosebitului tact, talentului ieșit din comun și prin bine intenționata modestie a regelui Ferdinand, dinastia și-a asumat dorințele și aspirațiile naționale de reînnoire a Statului, idealurile române rămânând încarnate în Tron, însemn al repartizării pământurilor între săteni și al unității patriei. Fără lauda care se cuvine a o aduce Suveranilor, se zicea că în firea modestă a regelui, care reunise sub sceptrul său moștenirea traiană, se adăugase ceva din virtuțile Împăratului“. Sau: „În chip de simbol, România Unită s-a format prin fuziunea unei jumătăți occidentale, adăpostită în timpul secolelor de Casa de

Habsburg, cu o jumătate orientală, deschisă timp de secole influențelor asiatice și bizantine. Prin istoria sa, este fidelă Romei, prin religia sa, fidelă Bizanțului; prin limba sa, Occidentului, prin obiceiul său, Orientului; locuința sa se află unde soarele răsare, curiozitatea sa merge spre acolo unde soarele apune.“

O nuanță a patriotismului

Latinitatea românilor – stâlp în construcția Marii Uniri. „Se întâmplă, în rezumat, că adevărata descendență a fundației traiane se făcu din zbor, conform cu idealul de latinitate ce presupunea drepturi, și nu al romanității care reclama îndatoriri. Este ocazia de a afirma că latinitatea este o concepție confuză, care presupune circulația unui fabulos sânge latin. Lațul, leagănul în care a răsărit limba rustică a romanilor, a fost izvorul țărănesc al unei acțiuni care înfăptuiește, regularizează și care încununează un oraș: Roma“.

Sau: „Latinitatea este o chin-tesență de formare erudită. Niciodată locuitorul destrămatului imperiu în provincii nu s-a chemat latin, ci roman; proba populară a acestui adevăr se află în cele două extreme, Spania și România. Născută în Castilia, limba națională spaniolă, locuitorul indigen o numește *román* sau *romance*, cum încă o mai numim noi, la fel cum o numește pe a sa țărânul de la Dunăre (româna) și cel din Alpii elvețieni (romansa). Aceleași cauze i se supune cel care învingând, în sfârșit, elementul romanic în națiunea de la Dunăre, aceasta nu se va numi Latinia, ci Romania, nume care în timpul Evului Mediu s-a folosit pentru a-și desemna imperiul lor bizantinii care, cu toate că erau greci de sânge, erau romani din punct de vedere politic“.

Marea familie latină: mama și surorile României. „La recuperarea conștiinței originii sale, tânărul popor s-a prezentat datornicilor pe care îi avea în lume. Mesaje de curiozitate afectuoasă plecară din Orient spre orașele franceze, spre capitalele italiene;

Columna lui Traian de la Roma și două chipuri de țărani români, „temelia Unirii“

Istoria prin detalii

„ROMÂNIA MARE” ÎNAINTE DE 1918, ÎN „GALLICA”

ȘTEFAN LEMNY

Cei mai mulți dintre istorici sunt de acord în a considera că Marea Unire din 1918 reprezintă încununarea unui vechi ideal, a unei necesități istorice, și nu un accident sau un hazard al împrejurărilor. Trecerea de la vechiul regat la noua Românie marca o schimbare profundă în toate domeniile societății, urmată și de unele evoluții conceptuale. Numele de „România Mare”, evocator al noii hărți a țării, era unul dintre acestea. Dar termenul impus după 1918 în corelație cu noua realitate a cunoscut premise importante în istoria gândirii politice românești și istoria culturală de-a lungul secolului al XIX-lea până în anii Primului Război Mondial, când speranța desăvârșirii unității statale s-a intensificat.

Istoria conceptului înaintea actului de la 1 Decembrie 1918 s-ar putea urmări și dincolo de hotarele românești. Tezaur digital al unei părți a publicațiilor franceze, „Gallica” oferă din acest punct de vedere câteva elemente demne de interes. În ce măsură expresia „România Mare”, tradusă în franceză, este prezentă în cuprinsul ei înainte de 1918?

Un prim răspuns se află în articolul lui Jean-Marc Girardin, publicat în *Journal des Débats* din 29 noiembrie 1855, pe marginea cărții publicistului și istoricului francez Elias Regnault (1801 – 1868), *Histoire politique et sociale des principautés danubiennes* (Paris, 1855; <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k450733b/f3.item.r=%22grande%20roumanie%22>).

Comentând ideea autorului despre un „mare stat român compus din Moldova, Țara Românească, Transilvania, Basarabia”, Girardin scria: „Nu vreau să-l șicanez pe dl. Regnault despre România sa mare de 10 milioane de suflete [...] Prefer, în ce mă privește, micile state, le consider bune în Europa și nu le cred

Elias Regnault, portret de Nadar
(<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k450709f.item>)

Fragment
din articolul
lui Jean-Marc
Girardin...
(<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k450733b/f3.item.r=%22grande%20roumanie%22>)

VARIETÉS.

Histoire politique et sociale des principautés danubiennes, par M. Elias Regnault. — 1855.

(premier article.)

M. Elias Regnault, auteur du livre que nous venons d'examiner, est un écrivain distingué, plein de conscience et d'amour de la vérité, déjà connu par d'importants travaux historiques. Il écrit avec clarté; il aime à signaler tout ce qui est grand et utile; il déteste tout ce qui est bas et honteux, et il ne saurait trop le remercier du plaisir que m'a causé la lecture de son ouvrage. Je suis heureux aussi de voir un homme comme M. Elias Regnault consacrer son talent à raconter l'histoire des principautés du Danube et à défendre leur cause. Je ne suis pas qui dit l'avenir réservé à la Valachie et à la Moldavie, rien n'est plus clair; mais je sais que tout ce qui les rapproche de l'Occident, tout ce qui leur fait mieux connaître, tout ce qui leur fait mieux aimer leur pays et leur avenir, est une garantie pour leur avenir. Je ne dis pas que l'Europe ne tienne pas quelquefois la main à ce qu'elle voit, mais le développement de la Pologne au dix-huitième siècle, mais elle laisse faire surtout tout ce qui est utile; et c'est une des meilleures manières d'empêcher le mal que d'en induire d'autres les approches et les adoucissements. C'est là un des mérites du livre de M. Elias Regnault.

Enfin, que j'ai pour le talent de M. Elias Regnault et le goût qu'il a pour son livre, les avantages que j'en retire pour le sort des principautés ne font point cependant que je partage toutes les opinions et tous les sentiments de l'auteur. Dans la préface de son livre, M. Regnault explique comment il a traité la question d'Occident et qu'il attend de la guerre qu'elle a soulevée. « La guerre actuelle, dit-il, ne peut avoir d'autre issue que l'affaiblissement des nationalités européennes... En ce cas, la question d'Orient n'a plus d'autre solution qu'une réorganisation nouvelle, un nouveau traité européen et un arrangement des traités de 1815. »

Nous n'embrassons pas un si vaste avenir, et nous ne pouvons que, nous l'espérons, devant la perspective de si grandes aventures. Nous demandons même à M. Regnault la permission de faire dire ce moment une remarque sur les populations moldo-valaques, auxquelles nous portons, lui et moi, un sincère intérêt. Elles ne sont pas, comme à Paris, au nombre des nationalités européennes ou latines. Elles ont une nationalité indigène, reconnue par les traités anciens et nouveaux, une nationalité qu'il faut développer, affermir, consolider, mais qu'il ne faut pas de renoncer à faire revivre. Il y a d'ailleurs une nationalité indigène par la force, dont l'Europe doit prendre grand souci, et ce sera un jour heureux pour la civilisation que cela qui fera revivre de ces nationalités diverses tout ce qui peut encore en revivre. Nous ne disons donc point d'un ton sec et cruel : Tout fin pour les morts! Nous disons seulement qu'il est moins difficile pour l'Europe de conserver ce qui existe que de faire revivre ce qui n'est plus. Ce sont les principautés de Danube vivent en fait et en droit; leur nationalité n'a ni ni assise, ni interruption, ni continuité. Elle a été consacrée par tous les traités faits pendant la dix-huitième siècle; elle a été posée à l'attention de l'Europe à la restauration ou sa reconstruction; elle n'a qu'à s'affirmer et qu'à s'étendre.

Tout dépendre du sort des principautés de répit général des nationalités européennes, c'est les jeter dans l'incertitude. Il y a une différence entre leur avenir; vous changez la difficulté en une impossibilité. Je suis bien que M. Regnault n'ajoute la question des principautés que pour le mieux terminer; il oblige le lecteur à voir le vœu plus beau et plus grand. Il ne voit pas seulement comme nous à la neutralité des principautés; il voit à un grand Etat roumain composé de la Moldavie, de la Valachie, de la Transylvanie, de la Bessarabie; il voit réunir en une seule nation les 10 millions de Latins que l'histoire a placés à l'est de l'Europe, et qui interviennent la suite des populations slaves et l'unité menacée du pan-slavisme. Ces 10 millions de Latins font un Etat assez fort pour être indépendant et pour n'avoir pas besoin de protection collective de l'Europe. Je ne veux pas élever M. Regnault sur sa grande Roumanie de 10 millions d'âmes. Je pourrais lui dire que pour lui même les petits Etats et qu'il les croit incapables de subsister à côté de la Russie, même étant protégés par l'Europe, je pourrais lui dire qu'à côté de la Russie, est encore un petit Etat qui en fait de 10 millions d'âmes. A Dieu ne plaise que je fasse cette objection. Faut-il, quant à moi, les petits Etats; je les crois bons en Europe, et je ne les crois pas incapables de subsister. La Suède, le Danemark, sont de petits Etats à côté de la France; ils subsistent cependant. Je suis donc bien de croire que la Roumanie de 10 millions d'âmes que veut fonder M. Regnault serait trop petite pour vivre. Mais avant qu'elle vive à ce qu'elle aime, et pour la faire vivre il faut qu'elle aime, et pour la faire vivre il faut qu'elle aime la Transylvanie à l'Autriche et la Bessarabie à la Russie; il faut enfin faire à coups de canon cette géographie nouvelle que veut faire M. Regnault. C'est là ce qui m'intéresse. Les géographies nouvelles ne se font en Europe qu'à l'école de guerres loyales et cruelles. La géographie de 1814 et de 1815, dont nous avons fait à nous plaindre, ne s'est faite qu'après vingt ans et plus de guerres. Combien faudrait-il d'années pour faire la géographie nouvelle de M. Regnault? Et, en ce cas, quelle sera-t-elle? Sera-t-elle favorable ou contraire aux

Un episcop român, Petru Pavel Aron, care a cunoscut firea acestui popor, spunea în 1785 cuvinte care, esențiale fiind, nu și-au pierdut actualitatea: «Se află un rest din colonii lui Traian și Adrian aici în Orient care, prin natura lor blânzi și înclinați artelor vieții, sunt

la fel de capabili de viciu ca și de virtute». Între ambele extreme a oscilat inima acestui popor timp de 2.000 de ani; blânde instincte le-a combătut cu viguroasă ordine. El face să se descrie superbe alternanțe între descurajare și avânt și care, sensibil la neliniște cum este, mereu emoționat, mai mult se va acomoda căii de mijloc modeste.”

Rolul României unite pe harta Europei. „Fericită si-

Regele Ferdinand și regina Maria la Catedrala Mitropolitană din Iași, în 1917

tuția geografică a României, în poarta monumentală danubiană a traficului centro-european! [...] Din această singulară conjunctură rezultă o excepțională misiune, pe care poporul român o va împlini în Carpați și la gurile Dunării. Vechile țări din Occident nu-și dau socoteală de rolul singular pe care îl poate reprezenta tânărul popor din Răsărit. Cum în viitor se va considera România ca o putere occi-

dentală ancorată în Marea Neagră! Dacia poate să ajungă a fi balamaua a două emisfere, iar pământul său, incomparabil de fecund, piața sărbătorii Orientului, predestinată a fi focar de puternică iradiație a culturii occidentale în acele latitudini [...]

Ceea ce caracterizează Occidentul nu este doar codul artificial de maniere, ci felul de a fi impus o serie de atitudini de caracter în fața vieții, care constă în a marca prin conduită dictatele minții. România, adoptând interpretarea profund occidentală, va fabrica în sânul său produsul care este esența Occidentului, sentimentul de demnitate. Fidelă Occidentului, va fi santinela lui la țărmurile Mării Negre.” ■

RĂZBOINICĂ (Biverb: 7, 8)

Lucian BUTURE – Bacău

Soluția rebusului **REVOLUȚIONARI DE LA 1848 DIN TRANSILVANIA**, din nr. 11/2018

B – S – B – LAS – R – MURESANU – ALO – TOVAL – ARGUS – VESELIE – CU – E – LA – R – NUC – NUN – NT – CT – ECART – MURGU – FAR – SH – I – OO – P – SOL – A – CIPARIU – SAUL – LA – AC – LAUR – BARNUTIU – RAD – IR – U – AN – NETO – IN – STERCA – B – IANCU – LE – NOR – AN – LEMENY – SA

Soluția jocului **DIN ȚĂRILE ARABE**, din nr. 11/2018

MAUR DIN TUNISIA

(M – AU – R / – D – IN – T / – UN – I – SI – A)

PROPAGANDA ROMÂNEASCĂ ÎN ITALIA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Exclusivitate

STEFANO SANTORO
(Perugia, Italia)

Italia a intrat în război împotriva Imperiului Austro-Ungar la 24 mai 1915, urmărind anexarea teritoriilor nord-orientale Trentino și Veneția-Giulia, Istriei și Dalmației, în conformitate cu prevederile Pactului de la Londra, încheiat între guvernul italian și Antanta, la 26 aprilie 1915. Atitudinea guvernului italian a fost așadar, în bună măsură, anxioasă, întrucât viza și teritoriile locuite aproape compact de populații slave, precum Dalmația, a cărei posesiune era invocată mai cu seamă din rațiuni de ordin strategic ale marinei militare italiene. În plus, Italia și celelalte puteri ale Antantei nu și puseseră problema disoluției imperiului dualist. Mai mult chiar, considerau că prezența sa, eventual redimensionată la finalul conflictului, ar fi constituit o garanție de stabilitate în Europa danubiană.

La începutul anului 1918 însă, în cadrul Antantei a apărut o atitudine diferită față de Imperiul Austro-Ungar. Mai întâi, premierul britanic Lloyd George, apoi președintele american Wilson s-au exprimat în favoarea unei recunoașteri a dreptului la autonomie națională al popoarelor din cadrul imperiului. După înfrângerea suferită de armata italiană la Caporetto, în toamna anului 1917 (*Magazin istoric*, nr. 10/1968), când armatele austriace și germană au pătruns în

teritoriul italian până la linia marcată de râul Piave, noul guvern, prezidat de Vittorio Emanuele Orlando, a inițiat o colaborare în cheie anti-habsburgică cu exponenții mișcării naționale din Europa Centrală și Sud-Estică.

Inițiativa aceasta se sprijinea pe curente deja existente, manifestate în rândul unor politicieni, intelectuali și jurnaliști, printre care directorul publicației *Corriere della Sera*, Luigi Albertini, care sprijinea ideea renunțării la Pactul de la Londra pentru a

se demara în schimb o colaborare cu sârbii într-o acțiune antihabsburgică. Albertini însuși a făcut posibil ca societatea „Trento și Trieste” să organizeze la Roma o reuniune preliminară, menită să instituie un comitet executiv în vederea convocării unui Congres al Naționalităților oprite din Austro-Ungaria. Printr-un asemenea congres, Italia aspira să conducă o vastă mișcare în favoarea libertății și autodeterminării popoarelor, reasumându-și mesajul lansat la finele veacului al

Carte poștală de propagandă înfățișând un voluntar român din Italia, 1918 (față) și pe verso, apelul pentru soldați români de a se alătura Aliaților

incapabile să reziste.“ Ceea ce i se pare însă esențial este imposibilitatea realizării unui asemenea stat. „Dar înainte ca ea [România Mare] să trăiască, trebuie ca ea să se nască și, pentru a se naște, trebuie luată Transilvania de la Austria și Basarabia Rusiei, trebuie făcută, cu lovituri de tun, noua geografie pe care vrea s-o facă dl. Regnault“. O perspectivă care-l neliniștește pe jurnalist, convins că „geografiile noi nu se fac în Europa decât cu ajutorul unor războaie lungi și aprige“.

E interesant de remarcat că polemica respectivă reflectă oarecum opiniile din publicistica franceză înainte chiar de realizarea unirii din 1859. Articolul lui Edmont Texier, *Appel au Congrès en faveur des Roumains* (Apel către Congres în favoarea românilor; Paris, 1856), de exemplu, exprimă mai curând scepticismul. El apare ca o vibrantă pledoarie pentru cauza românilor cu ocazia Congresului de la Paris, dar se dovedește rezervat în ceea ce privește „o mare Românie, soră a Occidentului și păzitoare vigilentă a frontierelor sale“, reunind „toți românii de la Nistru până la Tisa, de la granița Galiției până la malurile Dunării“. „Desigur, e vorba aici de un frumos și vast proiect și este, fără îndoială, idealul românilor,

... și autorul
(<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8438658n/f26.image>)

dar noi credem – scrie el – că e mereu periculos de a cere mai mult decât se poate obține“. (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5407953c/f28.image.r=%22grande%20roumanie%22?rk=64378;0>).

Mai nuanțată este atitudinea lui Jean-Alexandre Vaillant, cunosător profund al lumii românești, exprimată în lucrarea *L'Empire, c'est la paix* (Imperiul înseamnă pacea), 1856 (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k54088696/f62.image.r=%22grande%20roumanie%22?rk=85837;2>). Fidel convingerilor sale despre necesitatea unirii principatelor, exprimate încă înainte de 1848, el împărtășește același realism politic în privința unei prime etape a acestui proces, realizabilă prin unirea Moldovei și Țării Românești, dar nu abandonează idealul unui stat al tuturor românilor, într-o posibilă confederație de state naționale, alături de Ungaria, Polonia, Bulgaria și alte țări.

Exemplele alese aici sunt departe de a fi exhaustive. Ele și-ar atinge țelul însă dacă ar trezi interesul pentru o cercetare mai sistematică atât în tezaurul „Gallica“, folosind eventual și alte concepte asemănătoare, cât și în alte zone culturale. Fără a uita, înainte de toate, istoria gândirii politice românești! ■

1 DECEMBRIE. MĂSURI MILITARE

(Urmare din p. 22)

Cum atât la afluire, cât și la defluire participanții străbăteau orașul și cetatea, la sala numită ulterior a Unirii s-a instalat un cordon de gardiști, cu misiunea de a permite intrarea doar a celor care dispuneau de legitimație emisă și semnată de avocatul Ioan Suci.

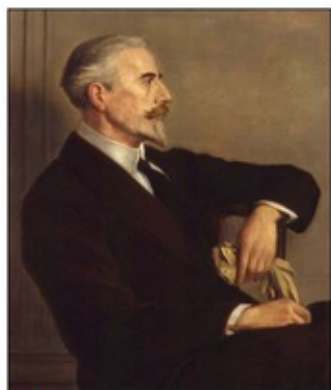
Afluirea participanților la Alba Iulia s-a desfășurat, în general, fără incidente majore. Excepție a fost cel din stația de cale ferată Teiuș, unde ste-

garul Ion Arion, aflat pe scările unui vagon, a fost împușcat mortal de maghiari care au deschis focul din podul unei clădiri din apropiere (*Magazin istoric*, nr. 12/1998). În ziua de 19 noiembrie/2 decembrie 1918 celui ucis i-au fost organizate funeralii naționale la Alba Iulia de Consiliul Național Român Central.

În afară de cei destinați să asigure securitatea desfășurării Marii Adunări Naționale, la Alba Iulia au fost prezenți și alți membri ai gărzii naționale,

aleși de locuitori ai comunelor urbane și rurale. Desfășurarea Marii Adunări Naționale a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească a avut loc în conformitate cu programul stabilit, fără incidente notabile, care să facă obiectul unor descrieri sau analize, dovadă că organizarea și acțiunea gărzilor naționale a fost adecvată momentului, iar participanții au respectat regulile stabilite.

(Va urma)

Henry Wickham Steed

țiunea comitetului italian cu comitetele omoloage existente în țările Antantei și de a dezvoltă, prin presă și publicații, propaganda necesară în rândul militarilor diverselor naționalități înrolați în armata austro-ungară. Din comitetul permanent, reunit la 22 mai 1918 și prezidat, în absența lui Ruffini, de același Andrea Torre (proclamat ulterior președinte, întrucât Ruffini a preferat să se retragă, având alte angajamente), făcea parte, ca reprezentant al românilor, profesorul Simion Măndrescu.

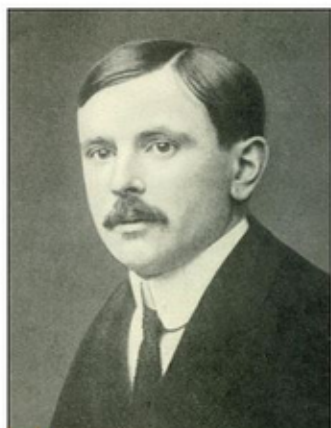
În momentul declanșării războiului, erau circa 500.000 de români înrolați în armata austro-ungară, trimiși pe front, îndeosebi pe cel rus, în Galiția, dar și pe frontul italian. Primii soldați români au fost capturați de italieni în iulie 1915 și duși în circa 50 de lagăre din nordul Italiei, mai ales din Mantova, Cavarzere (Veneția), Ostiglia (Mantova), Cavanella (Chioggia) și Cona (Veneția).

0 sensibilitate pentru națiunile oprite

După breșa de la Caporetto și noua configurație a frontului pe linia care trecea de la râul Piave prin Muntele Grappa, guvernul Orlando, care conta pe sprijinul între-

gului arc parlamentar în numele unei „unități sacre” în fața pericolului în care se găsea patria, a urmărit să extindă bazele consensului în jurul efortului de război nu doar în interior, ci și spre exterior. A mizat așadar pe conceptul de război democratic, în jurul căruia gravitase și organizarea Congresului de la Roma, după cum s-a văzut. Ideea lui Orlando era aceea să exploateze fracturile deja evidente din interiorul Imperiului Austro-Ungar, în raport cu implicarea italiană în război. Din acest punct de vedere, șeful guvernului s-a dovedit mult mai clarvăzător decât ministrul de Externe Sonnino, fixat cu obstinație pe o concepție îngustă a „interesului național”, care nu îi permitea să înțeleagă fenomenul emergenței noilor națiuni din Europa Centrală și Sud-Estică.

De fapt, precedentul guvern Boselli crease deja un minister al Propagandei, încredințat lui Vittorio Scialoja, care își orientase propria acțiune pe principii naționaliste, devenind astfel ostil mediilor iredentiste ale slavismului adriatic. Chiar și după solicitări concrete din partea biroului de informații al Comandamentului Suprem, conștient de faptul că arma colaborării

Robert William Seton-Watson

cu „națiunile oprite” constituia un element fundamental în ultima fază a conflictului, Orlando a decis să înlocuiască ministrul fără portofoliu al lui Scialoja cu un subsecretariat pentru Propagandă în Exterior, încredințat lui Romeo Adriano Gallenga Stuart. Acesta, deși era un liberal de dreapta, apropiat cercurilor fostului președinte al Consiliului Antonio Salandra, dezvoltase o sensibilitate politică pentru cauza naționalităților oprite și menținea contacte cu cercurile intervenționismului democratic și socialist, în mod deosebit cu Gaetano Salvemini și Leonida Bissolati. Gallenga Stuart a fost cel care a oferit un sprijin guvernamental inițiativei lui Andrea

Vittorio Scialoja (stânga)

Vittorio Emanuele Orlando

XIX-lea de Giuseppe Mazzini și armonizându-se astfel cu cele 14 puncte ale președintelui american Wilson.

Cu speranța unei rezolvări amiabile

În țările Antantei se stabiliseră între timp comitete naționale ale națiunilor supuse, total sau parțial, Imperiului Austro-Ungar, alcătuite din exponenți ai lumii politice și culturale din țările respective: era vorba despre cehi, slovaci, polonezi, români, sârbi și croați. O vastă mișcare de opinie europeană, animată mai cu seamă de englezi, se crease pentru a susține astfel de aspirații, grație implicării unor personalități precum jurnalistul Henry Wickham Steed și istoricul Robert William Seton-Watson (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/1989). Andrea Torre, deputat și jurnalist de orientare liberal-democratică, apropiat lui Albertini, directorul ziarului *Corriere della Sera*, a fost principalul organizator al Congresului Naționalităților oprimate, desfășurat la Roma, în Campidoglio, între 8 – 10 aprilie 1918, cu sprijinul declarat al președintelui Consi-

liului de Miniștri Orlando. În alte medii guvernamentale, reprezentate de ministrul de Externe, Sonnino, exista o atmosferă marcată de scepticism.

În ședința inițială din 8 aprilie, congresul a ales un birou de conducere prezidat de senatorul liberal Francesco Ruffini, din care făceau parte exponenți ai mișcărilor naționale din Imperiul Austro-Ungar, printre care senatorul român Dumitru Drăghicescu. În delegația română la Congres erau prezenți și viitorul prim-ministru Gheorghe Mironescu, și deputatul Nicolae Lupu. În cursul lucrărilor, congresul s-a exprimat pentru dezintegrarea Austro-Ungariei, dar s-a evitat abordarea problemei noilor granițe naționale în detaliu, nutrindu-se speranța vagă în rezolvarea amiabilă a divergențelor teritoriale după victorie. La finele congresului, reprezentanții naționalităților oprimate au redactat un document, numit Pactul de la Roma, prin care se stabilea dezvoltarea unei acțiuni comune menite să confere independența statală oricărui popor supus imperiului. În mod firesc, războiul fiind încă în desfășurare, nimeni nu a considerat oportun să abordeze chestiuni care ar fi putut constitui sursa unor

Luigi Albertini

divergențe și ostilități reciproce, precum rivalitățile teritoriale italo-sârbe.

În contextul Congresului de la Roma a început să se dezvolte o puternică mișcare propagandistică românească în Italia, fondată tocmai pe ideea unei participări directe a soldaților români, luați prizonieri de război, în armata italiană, la efortul comun care viza dezintegrarea Imperiului Austro-Ungar. Întocmai precum în Franța, în Italia s-a constituit un Comitet italian care urmărea consensul între naționalitățile oprimate din Austro-Ungaria, cu participarea reprezentanților lor. Un astfel de comitet avea sarcina de a juca rolul de racord cu guvernul italian și cu guvernele aliate pe baza Pactului de la Roma, de a coordona ac-

Participanți la Congresul de la Roma

acțiunea Comitetului pentru unitatea românească și a diverselor comitete românești apărute în Italia, pe de alta presiunile venite din partea guvernului român și a celui francez au determinat guvernul italian să depășească perplexitățile inițiale și să ia în calcul ideea creării unor unități compuse din prizonierii de război de naționalitate română, în subordinea sa, pe care să le încoloneze împotriva inamicului comun.

Manifestații pentru susținerea României

În aprilie, guvernul italian a autorizat câțiva exponenți ai Comitetului pentru unitatea românească, și în mod deosebit pe profesorul Măndrescu, să încadreze voluntarii români în corpuri auxiliare. În primăvara anului 1918, s-au creat numeroase inițiative publice însuflite de simpatizanți italieni ai cauzei unității naționale românești. Asemenea inițiative se dezvoltaseră cu sprijinul comitetelor și cercurilor politice și culturale, adesea susținute de unele dintre principalele publicații italiene ale vremii, de diverse orientări politice, dar plasate toate într-un amplu curent al intervenționismului militant. Deși s-au manifestat în favoarea românilor și exponenții curentului intervenționist democrat (care contribuiseră la organizarea Congresului popoarelor oprite de la Ro-

Profesorul Simion Măndrescu

ma), atunci s-au evidențiat mai cu seamă mediile de inspirație fățiș naționalistă care, manifestând rezerve și ostilitate față de exemplul iugoslavismului, perceput ca o amenințare la adresa intereselor italiene pe țărmul oriental al Adriaticii, priveau totuși cu vadtă simpatie mișcarea națională românească, în numele latinității comune.

În prima linie în favoarea cauzei românești au fost ziar precum *Il Popolo d'Italia* al lui Mussolini, organul Asociației naționaliste *L'Idea Nazionale* și *Il Giornale d'Italia*, în mod tradițional apropiat pozițiilor ministrului de Externe Sonnino. Un moment deosebit de important pentru cauza națională românească în Italia, datorită ecoului pe care l-a avut în rândul opiniei publice italiene, l-a reprezentat manifestația din 30 mai 1918 de la Teatrul Augusteo din Roma împotriva tratatului de la București, semnat la 7 mai de

guvernul condus de Alexandru Marghiloman, prin care România capitulase în fața Puterilor Centrale. Cu această ocazie, exponenți italieni ai curentului naționalist au ținut alocuțiuni vibrante în sprijinul românilor.

Dincolo de exponenți de seamă ai naționalismului liberal-conservator, precum ducele Colonna di Cesarò, trebuie menționată, pentru activismul său din acele luni, jurnalista, fostă sindicalistă revoluționară convertită la mussolinism (și ulterior antifascistă) Maria Rygier. Adeziunea la această manifestație era alimentată de diversele asociații politice și culturale care reprezentau orientări sensibil diferite, ale intervenționismului italian, precum „Trento – Trieste“, „Dante Alighieri“, „Asociația Naționalistă“, „Democrația socială iredentă“, „Fasciile naționale feminine“. Ca urmare a acestei inițiative, s-a fondat un Comitet Italian Pro Români, care se solidariza cu cauza națională a românilor, prezidat de primarul Romei, Prospero Colonna, și al cărui secretariat a fost încredințat Mariei Rygier. În astfel de Comitet s-a evidențiat încă de la început prin prisma activității sale, fondând filiale în principalele orașe italiene, printre care Milano, Torino și Genova.

(Va urma)

În românește de
Carmen BURCEA

Radio
România
București fm

[98,3 FM]

Torre, care urma să conducă spre Congresul Naționalității oprite.

Congresul de la Roma a fost punctul de plecare pentru formarea corpurilor de combatanți ai naționalităților oprite, care până atunci fuseseră închiși în lagăre din Italia ca prizonieri de război. Orlando, care a intervenit în cadrul congresului, acționase în acest sens. Deosebit de entuziasmat în cadrul grupului român care a participat la congres era italianul Benedetto de Luca, activ deja de mai mulți ani în România în susținerea inițiativelor culturale italo-române și unul dintre promotorii primului Comitet al „Societății Naționale Dante Alighieri” în București, la începutul secolului XX. Pe parcursul lucrărilor congresului, un grup de ofițeri ai armatei austro-ungare de naționalitate română, prizonieri în lagărul din Cassino, a adresat un apel reprezentanților români prezenți la Roma, prin care solicita ca și Italia, aidoma Franței, să permită soldaților români să revină pe front pentru a lupta de partea Antantei în vederea realizării unității lor naționale.

Mironescu s-a adresat atunci Comisiei pentru prizonierii de război de pe lângă Ministerul de Război, de la care a aflat că erau circa 18.000 prizonieri de naționalitate română în momentul respectiv. A fost autorizat de guvernul român să-i viziteze pe acești ofițeri, împreună cu Benedetto de Luca, îndeosebi în lagărele din Cassino și Camaldoli. Mai multe comitete de inițiativă italo-române unite împotriva inamicului austro-ungar s-au format atunci în diferite orașe italiene, acolo unde idealurile democratice și wilsoniene, centrate pe principiul autode-

Baronul Sidney Sonnino

terminării popoarelor, se suprapuneau peste ecouri istorico-culturale, precum împărtășirea originii latine de către cele două popoare. Comitetul pentru unitatea românească din Roma, constituit sub conducerea profesorului Mândrescu, a lui Vladimir Ghika și a principelui Mihail R. Sturdza, ar fi trebuit să reprezinte un element de coordonare a tuturor inițiativelor de propagandă a cauzei românești active în Italia. Mândrescu desfășurase o neobosită acțiune de propagandă în favoarea cauzei românești

atât în Franța cât și în Italia, chiar dacă nu reușise să obțină din partea guvernului român finanțările solicitate pentru a realiza un organ special de propagandă pe lângă Antantă. A continuat să mențină contacte strânse cu liderii statelor Antantei în calitate de președinte al Societății Române din Transilvania, Banat și Bucovina și vicepreședinte al Asociației profesorilor universitari din România.

Același comitet transilvănean din Moldova, foarte activ în vederea constituirii unei puternice mișcări naționale românești în regiune (în cadrul căruia se remarcase în mod deosebit profesorul Onisifor Ghibu), propusese guvernului român, transferat provizoriu la Iași după ocuparea restului țării de către Puterile Centrale, formarea de batalioane de prizonieri de război austro-ungari proveniți din Transilvania, care să fie încadrați în armata italiană.

La 3 martie 1918, ministrul de Externe Sonnino îl informase pe Orlando că primise din partea Ambasadei italiene din Paris o telegramă expediată de guvernul român din Iași, prin care era înștiințat de această solicitare, sprijinită și de prim-ministrul francez Clemenceau, după cum se preciza în document. Pe de o parte,

Lagărul de prizonieri de la Avezzano

aclame ca niște păroși îmbrăcați cu ținuta kaki cu care am trecut munții ninși ai Serbiei și ai Bulgariei. Desigur că oamenii vor să admire un păros în legendarul *bleu ciel*”.

La 18 noiembrie/1 decembrie 1918, în fruntea unităților române și aliate, regele Ferdinand și regina Maria intrau în capitala țării, împreună cu generalul Berthelot și cu guvernul.

La cererea ambasadorului Franței, generalul Berthelot a invitat și un contingent englez să defileze cu detașamentele române și soldații francezi.

Iată ce scria tatălui tânărul ofițer, plin de entuziasm:

„Zile extraordinare, a căror imagine o voi avea toată viața înaintea ochilor... Tot Bucureștiul este în stradă, tot Bucureștiul este în sărbătoare, aproape peste tot se vorbește în franceză... să te crezi la Paris nu alta, pe marile bulevarde, atunci când se sărbătorește 14 iulie! Tot Bucureștiul este vesel, însuflețit de o bucurie gălăgioasă, care se poate, în fine, manifesta liber! O aglomerație roitoare a acoperit toată lungimea bulevardului principal, peste tot drapele franceze, banderole, arcuiri de triumf... și tot Bucureștiul tremură de nerăbdare, așteptând pe suveranii săi, regina sa, în special, toți îi așteaptă pe «păroșii» care au opus germanilor o dură și nebună rezistență... Ei sunt dragii lor «păroși» veniți din

Franța, cărora le datorează libertatea! Așteaptă teribil de nerăbdători!

Pe cer două minuscule «Nieuporturi», cu cocarde tricolore, fac acrobații încântătoare pentru fericirea lor, de asemenea...

Decodată un strigăt puternic! Flori țâșnesc din acea mulțime și aproape acoperă strada, dificil păstrată liberă... Prințesele! Și trăsuri lor sunt extrem de rapid transformate în coșuri de

învecinată... strigăte, urlete, cărora li se suprapuneau ritmurile melodiei «Sambre et Meuse»: Iată-i! Iată-i! În sfârșit, iată-i! Trăiască Franța! Imediat o ploaie de flori, mici drapele tricolore, cocarde, fular, poșete multicolore au inundat strada!

Apoi, în trombă, muzica noastră se face auzită în ritm alert. Cele 60 de tobe și trompete care compuneau orchestra făceau să freacă totul. Mai mult de 150 de muzicieni au făcut să retrăiască glorioasa

melodie «Sambre et Meuse». Mulțimea era străbătută parcă de frisoane, era stupefiată, subjugată total! Printr-o manevră demnă de Champs-Élysées, muzicanții s-au poziționat în fața chioșcului rezervat autorităților și în dreptul suveranilor. A defilat o companie englezescă. Iar apoi,

încă o dată, un mare gol...

În sfârșit, iată-i! iată-i! acum sunt ei! Trăiască Franța! și «păroșii» noștri veneau... în pas de vânători, în linii de câte 32, aliniați ca pentru câmp larg, picior întins, bărbia ridicată, surâzători, aer impunător... superb!

Ajunși la nivelul autorităților: Capul! Dreapta! Energic și impecabil! Ofițerii și comandanții de detașamente salutau cu sabia, cu o splendidă mișcare...

Apoi, plecate din mulțime, neasemuite ovații, care aproape că acopereau ritmurile melodiei «Sambre et Meuse»,

Arcul de Triumf de pe Calea Victoriei, în dreptul Ateneului, sub care a trecut familia regală, revenită din refugiu iudean, însoțită de generalul H.M. Berthelot

flori... Apoi, apar cavalerii, precedați de o nouă ploaie de flori și aplauze frenetice: sunt regele și regina și prințul Nicolae, alături de generalul Berthelot, dedicatul și eficientul reprezentant, care a poziționat alături de noi România. Apoi, apare prințul moștenitor Carol, în fruntea regimentului său de vânători. Apoi, defilează delegații ale tuturor regimentelor românești. Și apoi... apoi... nimic! Mulțimea freacă de nerăbdare, așteptând pe cei pe care a venit să-i întâmpine. Instantaneu, un veritabil tunet de aplauze a răsunat din piața

„PĂROȘII ORIENTULUI“ LA BUCUREȘTI

Dr. CONSTANTIN DOBRESCU

(Societatea „Amicii Franței – General Berthelot“, Ploiești)

● Bucureștiul iese în stradă ● 150 de muzicieni, cu 60 de tobe și trompete ● Copii cu tălpile goale pe noroiul înghețat ● Un țăran îngenunchează ca în Evul Mediu și sărută mâna stăpânei călare ● Ce se întâmplă dacă intra și un ofițer german? ● Soldatul român nu are nevoie de intendență: îi ajunge o bucată de mămăligă ● La Nistru, un inamic, pretutindeni și nicăieri, care te înjunghie pe la spate ● Cine sunt „păroșii“

Bucuria victoriei din 1918, de fapt, bucuria de a se fi sfârșit coșmarul zilelor de război, exprimată prin muzica fanfarei în fața Palatului Regal

La 11 noiembrie 1995, de Ziua Armistițiului, Pierre Pasquini (1921 – 2006), ministrul delegat al Fostilor Combatanți și Victimelor de Război în al doilea guvern Alain Juppé, 1995 – 1997, acorda Legiunea de Onoare ultimilor veterani din Marele Război, care încă nu o primiseră. Pierre Santini-Allaman, supranumit „păroșul (le poilu) Orientului“, care luptase sub comanda generalului H.M. Berthelot, în cadrul Armatei de la Dunăre, nu a mai apucat să fie prezent la această omagiere. Decedase la 14 octombrie 1993, la vârsta de 97 de ani.

La 16 noiembrie 1918 primele trupe franceze au pătruns în București, „capitala surorii noastre latine“,

cum îi scrie locotenentul Pierre Santini-Allaman tatălui său. „Nu putem însă să ne prezentăm la București îmbră-

cați precum vagabonzii murdari! Nu ne putem prezenta în fața unei populații care ne așteaptă impacientă să ne

În ianuarie 1919, ne aflam în Basarabia, la marginea Nistrului, față în față cu bolșevicii ruși, de care noi încercam să protejăm armata română aflată în reconstrucție.

I divizie românească urcă mai la sud, realizând o misiune importantă împotriva infiltrărilor roșii. Generalul care comanda a-

Și este adevărat, oamenii se mulțumesc cu foarte puțin. Doamne, ce departe suntem noi cu procedurile noastre!

Pentru Armata Dunării nu a constat totul în a fi redat României libertatea, ea a trebuit să mențină ordinea, un cordon sanitar de-a lungul Nistrului. Era un război contra civililor, de fapt, tot combatanți. A urmat un război orb,

cu oricare dintre aceste cămine. Am constatat diferențe sociale mult mai evidente decât la est de Prut.

Aflat la o familie foarte modestă, eu am găsit un mediu extrem de simpatice și francofil. Dar, printre altele, eram găzduit într-un mic hotel particular, locuit de domnul, doamna și o tânără fiică. Dispuneam de o cameră mică, separată de bucătărie, de un aragaz enorm de faianță care îmi asigura căldura, fără să am a mă preocupa de aceasta. La bucătărie: bucătăreasa, o cameristă și o spă-

„Păroși“ luptători în Macedonia, în timpul Marelui Război, și Monumentul de la Marsilia, ce-i omagiază pe „Păroșii Orientului“

ceastă mare unitate a comunicat ordinele sale, dar înainte să le lanseze le-a adus la cunoștința căpitanului Legay, pe care statul nostru major l-a pus la dispoziția sa, în funcția de consilier tehnic: «Deci, dragul meu căpitan, nimic anormal? Nimic de modificat sau de adăugat?» Căpitanul Legay, cu tactul de care dă dovadă în toate circumstanțele: «O, bineînțeles că nu, domnule general... dar... nu văd paragraful referitor la intendență, vreau să spun la aprovizionarea trupelor.»

«Revitalizarea? La ce bun? Asta ar însemna să adăugăm inutil, să ne lungim, să amânăm. Înainte de plecare, noi punem în rucsacul fiecărui soldat o bucată bună de mămăligă... și suntem fără griji mai multe zile!»

contra unui inamic care era pretutindeni și nicăieri, contra unui asasin care te înjunghia pe la spate, niciodată din față. Fiecare, indiferent de grad, i-a învățat pe pielea lui deprinderile. Un război fără glorie, purtat uneori contra propriei conștiințe de soldat sau pur și simplu contra conștiinței de om onest.

Chișinău, Basarabia, această provincie între Prut și Nistru. Ieri încă rusească, acum românească. După despărțirea de ruși, multe dintre familiile ruso-române sau... româno-ruse au rămas aici. Ele s-au revendicat totdeauna ca aparținând României. Noi suntem însărcinați să intrăm în relație

lătorească. În ciuda eforturilor mele, relațiile cu proprietarii și cu bucătăreasa se reduceau la «Bună ziua! Bună seara!», uneori un simplu salut. Doar spălătoreasa mi s-a adresat într-o zi, în ciuda privirilor dezaprobatoare ale colegelor ei: «Bizer, monsieur, bizer» – transcrierea fonetică a cuvântului francez *bizarre* [...]

Din ce am putut să înțeleg, ritmul vieții de familie este următorul: trezirea pe la amiază cu preparate rapide, ceai plus preparate consistente după ora 16.00, apoi conversație cu amicii, muzică instrumentală, desigur clasică, până târziu în noapte, cu întreruperi pentru repaus confortabil.

ceva ce nu se poate descrie... și, cu același elan, toate brațele se ridicau, agitau fulare, poșete, mici drapele, tot ce era posibil de găsit...

Vitejii «păroși» erau după aproape 5 km de defilare! Dar ce mai conta oboseala! Ei știau bine că, împreună cu ei, defila întreaga lor patrie, Franța [...]

De exemplu, am putut merge în satele din jurul Bucureștiului și să fiu recunoscut de către locuitori, ceea ce este foarte interesant din toate punctele de vedere. Am putut să văd o paletă imobiliară foarte diversă de la locuințe somptuoase la cele foarte sărăcicioase.

Din aceste excursii eu păstrez impresia de a fi trăit în 1918 o epocă așezis medievală... și această impresie nu îmi aparținea exclusiv mie. Ea era împărtășită și de ofițeri și de șoferii care participau la aceste drumetii.

Astfel, într-o seară de decembrie mașina noastră a rămas în pană în plin câmp, la cca 30 de km de București, dar, în mod fericit, în apropierea unei modeste ferme. Era frig. Începuse chiar și ninsoarea. Îngrijorarea noastră creștea, o recunoșteam fără probleme!

În curtea fermei unde ne-am oprit, câțiva copilași se jucau. Erau cu tălpile goale pe noroiul înghețat, erau îmbrăcați doar cu câteva țoale... și nu păreau deloc să își facă griji! Am fost bine primiți de oameni inimoși în odaia comună, în care domnea o mare sărăcie.

Imediat, bunul țăran a înțeles ceea ce ni se întâmplase și ne-a dat de înțeles că soția sa se va ocupa de mașină, în timp ce el ne va duce la București. Eu și camarazii mei ne priveam profund uimiți! Câteva minute mai târziu am văzut ieșind din hangarul vecin doi cai mici trăgând o mică șaretă cu patru roți, modelul în uz în întreaga regiune [...]

Acest om extraordinar a refuzat energic să accepte de la noi altceva decât mulțumiri, și încă ce călduroase...

da, precum majoritatea gazdelor noastre, că petrece cea mai mare parte a timpului parcurgând călare domeniul său, care cuprinde mai multe sate. Câteva zile mai târziu, după ce am parcurs cca 20 de km de la casa ei, am putut-o vedea intrând călare pe cal în curtea unei ferme. Copiii se grăbeau spre ea, foarte veseli. Fără să descalece ea îi mângâia. Ajuns în dreptul ei, un țăran harnic și-a scos căciula, s-a înclinat respectuos și a lăsat piciorul în stil cavaleresc... Ea i-a întins brațul drept. Suntem noi oare în secolul XX????!!

18 octombrie 1922. Decorarea orașului Giurgiu de către statul francez, în prezența unei delegații sosite de la Paris, în frunte cu mareșalul Foch și generalul Berthelot

și a plecat înapoi imediat, cu călușii lui, în galop [...]

Într-o altă zi, generalul Berthelot și statul său major au fost invitați să dejeneze într-o veche locuință. Interior confortabil și luxos, de bun gust. Stil vechi franțuzesc. Stăpâna casei, trecută de 30 de ani, trăia singură, înconjurată de o domesticitate perfect stilată și vizibil impregnată de sensibilitate. Așezare de mare rafinament, care nu a suferit deloc pe parcursul războiului. Conversația, în cea mai riguroasă franceză. Apoi, am aflat, fără ca ea să aibă cea mai mică intenție de a se lău-

Si încă o seară la București: am intrat într-un salon, unde ne-a întâmpinat o vie conversație în română. Imediat cum am apărut, numeroșii meseni au început să vorbească în franceză. Noi ne-am minunat încă o dată când a intrat un ofițer englez. Imediat toată lumea a început să discute în engleză. Toți afară de noi! Dacă ar fi intrat un ofițer german?...

Și apoi pălăvrăgeala a reînceput, în franceză pentru a discuta despre istorie, literatură, muzică, franceze, desigur.

Și când te gândești că noi suntem cei care facem pe aroganții cu țărani de la Dunăre...

Și mulțimea din București? Acea mulțime așa de vie, așa de agitată, încât văzând-o, auzind-o te poți crede pe unul dintre marile bulevarde occidentale!

Microarhiva Magazin istoric

DOUĂ AUTOGRAFE
DESPRE MAREA UNIRE

SERGIU IOSIPESCU

Cele două autografe ale fruntașilor țărăniști Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voevod pe care le înfățișăm cititorilor noștri în acest număr aniversar – dedicat Unirii Transilvaniei, Maramureșului Banatului, Zarandului, Bihorului, părților sătmărene și băimărene cu Regatul României – au desigur o însemnătate deosebită.

Anul 1928, al împlinirii primilor zece ani ai României Întregite, era, în primul rând, un prilej de sărbătoare pentru întreaga țară și, în bună măsură, pentru fiecare român. Rănilor, cumplitelor răni ale Marelui Război, începuseră să se cicatrizeze.

Pacea de la Versailles împlinise gândul și jertfele a generații de români cărora, așa cum spusese într-un rând Ion I.C. Brătianu, fapta lui Mihai Viteazul le dăduse pentru întâia oară o formă reală.

Promisiunile făcute de regele Ferdinand I țărănilor-soldați din tranșeele primăverii anului 1917 fuseseră în mare parte împlinite. O reformă agrară cu adevărat revoluționară, fără precedent și comparație nu numai în România, se realizase mai cu seamă sub guvernarea Ligii Poporului, a generalului Alexandru Averescu (1920 – 1921). România devenise precumpănitor un stat al proprietarilor mici și mijlocii de pământ, și, prin varietatea resurselor, sporite de ace-

lea ale provinciilor unite, prin stabilimentele industriale existente și complementaritatea rețelelor de transporturi feroviare, avea reale perspective pentru o dezvoltare ascendentă. Guvernarea liberală din anii 1922 – 1926, având în frunte pe ilustrul Ion I.C. Brătianu, deși cu popularitatea erodată în parte de greutățile anilor de război 1916 – 1917, a reușit într-o apreciazabilă măsură unificarea administrativă a țării și refacerea economică. Tot în acei ani s-a creat Patriarhatul Bisericii Ortodoxe Române.

Încoronarea de la Alba Iulia, din 15 octombrie 1922, prin simbolistica sa, consfințise un proces istoric și acordase Transilvaniei și vechii sale capitale însemnătatea cuvenită, dar, în același timp marcaseră în-

cheierea unui nou contract între poporul român și dinastie. În jertfa și tragedia războiului, în extraordinara înfăptuire a soartei, de-a lungul încercării prin care trecuseră, regele Ferdinand I și regina Maria aflaseră noi temeuri spre înțelegerea contopirii destinului lor cu al poporului român.

În anul 1928 marcarea Unirii s-a făcut în climatul internațional încă favorabil prin refacerea și relativa stabilitate economică, dar, pe plan intern, într-o atmosferă încordată după moartea regelui Ferdinand I (20 iulie 1927),

Colonelul Victor Romcescu

Chișinău este, practic, punctul extrem al periplului nostru, care a fost unul destul de lung. Va urma fără îndoială repatrierea, finalul cu suveniruri și impresii culese.”

Locotenentul Santini-Allaman se întoarce în Franța la 10 martie 1919. Reușind la concursul de la Saint-Cyr în același an, el a absolvit școala în anul 1920. Ofițer în Regimentul 506 de mașini de luptă, apoi la Școala de Mașini din Versailles, figurează în statul major al Armatei 6, în 1939, ca șef de batalion, apoi va comanda un centru de eliberare a prizonierilor de război, la Dijon, până la 12 februarie 1945.

S-a retras la 9 iunie 1946 și a trecut în rezervă cu gradul de locotenent-colonel. A participat cu regularitate la activitățile asociației „Păroșii Orientului”, până în preajma morții sale. El a lansat, la evenimentul de la Saint-Cyr, în 1988, o definiție a acestui „Păros al Orientului”, nume cu care românii, în special, s-au întâlnit, pe durata Marelui Război.

„Păroșii Orientului”? Ah, da, PO! Sunt fără îndoială «păroșii» de pe frontul francez, supraviețuitorii de la Marna, de la Éperges, de la Somme, din infernul de la Verdun și nu mai știu de unde încă... și care, într-o zi, au fost subit retrași de pe Chemin des Dames și îmbarcați cu destinația Dardanele sau Salonic.

Săracii «păroși»! Ei dădușeră deja tot din ei pentru apărarea frumosului lor pământ francez! Când au văzut pierzându-se în ceață Castel Dîf, Vieux-Port, La Bonne Mère, nu au putut avea inima senină și nu au putut să nu gândească melancolic: Aceste frumoase coaste ale Franței, când le vom revedea? Dacă le vom revedea vreodată!...

PO sunt și cei care nu le-au revăzut niciodată, fie pentru că au sfârșit în giulgiul valu-

Sunt cei care, plecați dimineața cu casca colonială pe cap, din pricina dogoarei soarelui, se culcau seara în zăpadă, după un marș epuizant.

Sunt cei care, efectuând marșuri de mai bine de 50 km, cu o încărcătură de 30 de kg, găseau încă forța să traverseze aglomerațiile în pas cadențat accelerat, cu arma pe umăr, bărbia ridicată, mușchii încordați, fiindcă știau că acolo ei erau... Franța.

Și sunt, de asemenea, cei din Armata Dunării, care

lovind frontul dunărean prin surprindere, la 9 noiembrie 1918, au obligat trupele germane care ocupau România să fugă în dezordine.

Sunt cei care au intrat în București la 1 Decembrie 1918, în mijlocul unor incredibile ovații și manifestații de simpatie pentru Franța și

«Păroșii Orientului».

La 1 iunie 1932, cu ocazia comemorării organizate în amfiteatrul Liceului „Sfinții Petru și Pavel” din Ploiești a două mari figuri ale Franței, Paul Doumer, președintele Franței (ucis de anarhistul Paul Gorgoulou, la 7 mai 1932), și Albert Thomas, fost ministru al Munițiilor, în timpul Marelui Război, profesorul Radu Cosmin, erou de război, a omagiat geniul francez și pe „legendarul poilu”, care a salvat civilizația umană de la pieire la Marna și la Verdun, a luptat cot la cot cu camaradul român și i-a arătat drumul care merge prin jertfă la izbândă.” ■

Monument închinat armatei franceze a Dunării, care, sub conducerea lui Berthelot și alături de trupele române, a eliberat de germani orașul Giurgiu

rilor Mediteranei, fie pentru că odihnesc în pământurile grecești, sârbești sau românești, cu pietate și afecțiune amintiți de foști tovarăși de arme.

Sunt cei care au parcurs Balcanii din Pireu până la Salonic, Monastir, Sofia, București, Chișinău, malurile Nistrului și chiar Odessa, înfruntând curajos cele 50° C la umbră din Peloponesia și cele -30° C, vânturile înghețate din munții Serbiei și Bulgariei... fără să mai socotim țăntarii otrăvitori ai Macedoniei, și comitagiții... de pretutindeni.

ani de poporul românesc din Transilvania pentru eliberarea sa. Unitatea națională decretată acolo este temelia indestructibilă a unei vieți de stat unitare și democratice, potrivite spiritului vremii în care trăim.

Adunarea de la Alba Iulia este o pagină strălucită în istoria națională și un înălțător îndemn pentru acțiunile din viitor puse în serviciul măririi neamului românesc.

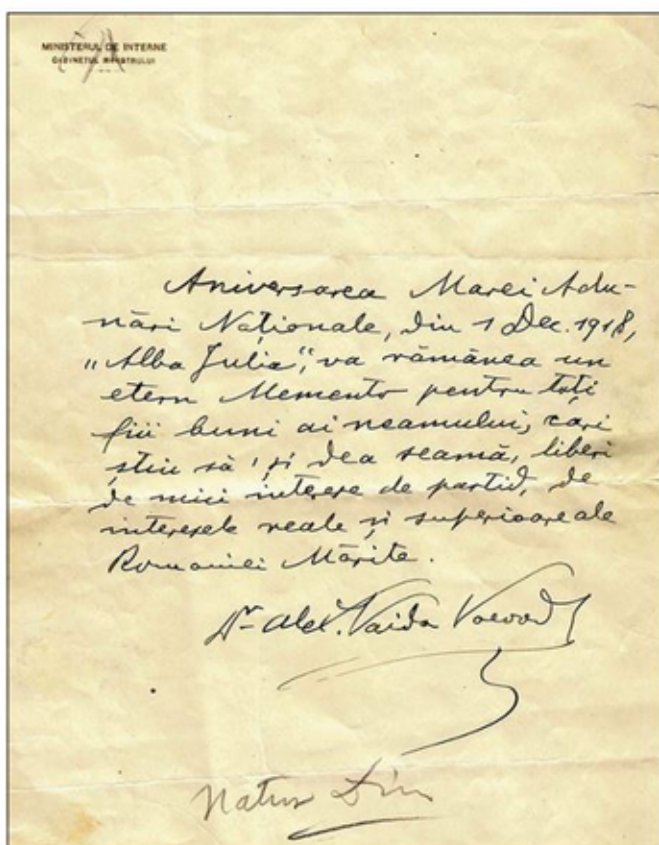
Iuliu Maniu“

„București, 1 Decembrie 1928

Ministerul de Interne
Cabinetul ministrului

Aniversarea marelui Adunări Naționale, din 1 Decembrie 1918, „Alba Iulia“, va rămânea un etern Memento pentru toți fiii buni ai neamului, cari știu să-și dea seamă, liberi de mici interese de partid, de interesele reale și superioare ale României Mărite.

Dr. Alex. Vaida Voevod“ ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 ianuarie 2019, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine a fost numit la Comanda supremă
a Gărzilor Naționale din Transilvania și Ungaria, în anul 1918?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna octombrie 2018 este:

1360

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de doamna **Simona Nițescu**, din **Dej**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2019.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

constituirea unei regente și decesul neașteptat al lui Ion I.C. Brătianu (24 noiembrie 1927). Totuși, între marile manifestări ale Deceniului Unirii de atunci trebuie menționată inaugurarea în vară a Câmpului istoric Mărăști, comemorând marea victorie de aici din 1917, cât și a construcțiilor satului renăscut prin eforturile Societății „Mărăști”, condusă de generalii Averescu și Mărgineanu, animată de regina Maria.

Dar guvernarea liberală a lui Vintilă I.C. Brătianu, uzată, combătută serios de opoziție, nu a mai avut resursele de a se impune la alegerile din toamna anului 1928, câștigate cu mari speranțe populare de Partidul Național-Tărănesc, sub conducerea lui Iuliu Maniu și Ion Mihalache. Scrisorile autografe, dintre care cea a lui Iuliu Maniu este datată chiar 1 decembrie 1928, marchează și această victorie: formarea la 10 noiembrie a Cabinetului prezidat de Iuliu Maniu și în care Alexandru Vaida Voevod era ministru la Interne. Serbările consacrate împlinirii unui deceniu de la Marea Unire nu s-au mai putut ține în 1928 și au fost organizate abia la 20 mai 1929, la Alba Iulia.

Precum alte impresionante mărturii ale istoriei românești în anii Marelui Război, autografele publicate acum s-au păstrat prin pietatea familială, prin covârșitorul respect de care s-a bucurat Iuliu Maniu în Transilvania și apoi în întregul regat

al României. El a reprezentat chintesența modernă, actuală prin Corneliu Coposu, a politiciii elitelor transilvane, cu titluri nobiliare pentru fapte de arme în veacul de mijloc, propăvăduitoare de înalte idealuri prin Școala Ardeleană, la Revoluția de la 1848 – 1849, prin Mișcarea Memorandistă.

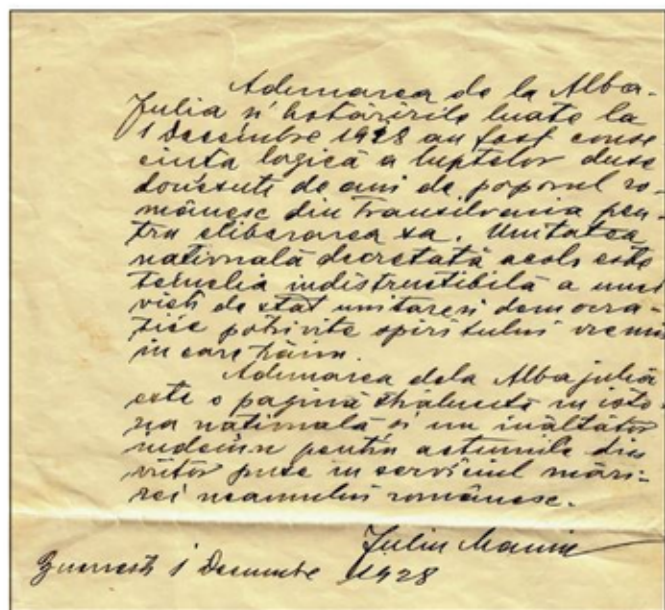
Autografele au aparținut familiei colonel – general post-mortem – Victor Romcescu (1888 – 1944), căzut la datorie în timpul bombardamentului anglo-american asupra Timișoarei din 3 iulie 1944, orele 10.52 – 13.45. Colonelul Romcescu, delegat al Ministerului de Război pentru primirea armamentului din Germania, a părăsit biroul său din Palatul Terminus spre a merge în gara din Timișoara ca să organizeze, cu câteva momente înainte de căderea bombelor, evacuarea a 16 vagoane cu muniție, a căror deflagrație ar fi distrus o bună parte din oraș.

De la generalul Romcescu autografele s-au transmis fiicei sale, avocata Dora Boldur-Romcescu (n. 1917), curajoasă apărătoare a unora dintre țintele represiunii comuniste, precum emeritul doctor Gheorghe Plăcinteanu, colonelul Grațian Opreș, avocatul Hurmuz Aznavorian sau a unora dintre membrii elitei gay din România. Printre prietenii familiei s-a aflat și Nadia Duca, văduva lui I.G. Duca.

În ascendența maternă a Dorei Romcescu se află și Grigore Miculescu (n. 1817, Cerneți, Mehedinți), străbunicul ei matern, stăpânitor la Cerneți a nouă pogorane și a unei cule vecine cu cea a lui Tudor Vladimirescu – după unele informații chiar tatăl său natural. Ajuns deputat de Severin la 1859, s-a manifestat și după 1866 ca un partizan convins al fostului domn Alexandru Ioan Cuza.

În sfârșit, datorăm fiicei Dorei Boldur Romcescu, doamnei dr. Nadia Ruxandra Mezincescu, secretara Secției de Științe Fizice a Academiei Române, autografele și știrile despre Romcești, pe care le oferim astăzi cititorilor noștri.

Adunarea de la Alba Iulia și hotărârile luate la 1 Decembrie 1918 au fost consecința logică a luptelor duse două sute de

Colindătorii intrau în casă...

colte deosebit de mari, iar agri-cultorii se puteau orienta astfel ce anume să cultive în anul care urma, pentru ca hambarele să le fie pline de roade. Tot în satele bucovinene femeile luau tăciuni din vatră în ziua de Bobotează, făceau focuri în grădini și livezi și afumau pomii pentru a da roade bogate; de asemenea, afumau casa și acareturile, făcând cruce pe meșter – grindă, la ferestre și la uși, în grajdul în care țineau animalele, pentru a le feri de boli și a le proteja mana vitelor. Mentalul colectiv acredita ideea că „tăciunii arși în foc sunt sfințiți și curați, din care pricină ei sunt apărătorii contra tuturor relelor, contra spiri-telor necurate” (Simion Florea Marian, *Mitolo-gie românească*, pp. 157, 158).

În zona Sucevei femeile foloseau tăciunii pentru a-i lecu, mai ales pe copii, de sperietură. Tăciunii luați din vatră erau stinși într-un vas cu apă și apoi se dădea să bea apă din acel vas celui care suferea de sperietură, „ca să-i treacă frica”.

În localitățile bănățene, fetele de măritat, înainte de a îmbrăca o cămașă nouă la hora din ziua de Paști, treceau prin gura cămașii un tăciune aprins, pentru a fi sprintene precum cărbunele aprins și pentru a fi îndrăgite de toți feciorii. Tot în aceste locuri feciorii pregăteau mai multe farfurii sub care se ascundeau di-verse lucruri. În ajunul Bobotezei ridicau câte o farfurie pentru a-și afla ursita. Se credea că dacă sub farfurie se găsea un tăciune, respec-tivul se va însura cu o fată brunetă; în Munte-nia femeile aveau mare grijă ca la scălda-tul mortului să folosească apa fiartă fără a agita cărbunii din vatră, pentru că ar fi fost semn rău – puteau urma și alte decese în familia respectivă.

În casele în care s-au născut prunci nu se dă-deau cu împrumut, peste prag, tăciuni aprinși, pentru că „i-ar fi fost furat somnul pruncului” (Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului*, p.146).

În sudul țării, în ajunul Sfântului Dumitru, se aprindeau focuri mari, purificatoare, pe ulițe,

la care luau parte mai ales copiii. La plecare, fiecare copil lua câțiva tăciuni aprinși pentru a-i pune în livadă sau în grădină, cu credința că în anul următor vor avea roade bogate. Se credea că dacă tăciunii străluceau în vatră după ce focul se domolea urma o noapte geroasă (Artur Gorovei, *Folclor și folcloristică*, p. 89 și 93).

În Ilfov și Prahova, „când pruncii plângeau fără oprire, era semn că fuseseră deocheați”, iar mama sau bunica trebuia să le stingă câțiva tăciuni într-o cană cu apă neîncepută și apoi să-i pice pruncului în gură, cu degetul mic, câteva picături de apă.

... și scormoneau cenușa din vatră

La horă, cu cămași prin gura cărora a trecut tăciunele aprins

În Bihor colindătorii care intrau în casă scormoneau cu colindețele în cenușa din vatră, agitau tăciunii, crescând astfel puterea focului, semn al creșterii bunăstării și bogăției gazdei. În satele gorjene femeile tratau durerile de urechi prin aplecarea bolnavului cu urechea suferindă pe gura unei oale în care se pusese câțiva tăciuni. Căldura degajată de aceștia exercita presiune asupra timpanului și, după câteva repetări ale procedurii, urechea se vindeca.

Mentalul colectiv a păstrat și câteva interdicții în legătură cu folosirea focului și a tăciunilor. Astfel, „nu era bine să pui pe foc inima căruței, segmentul care leagă osiile, pentru că acela ar fi căzut răpus de boală de inimă; spițele (obezile roților) nu puteau fi arse în foc, pentru că ar fi adus dureri de dinți în familia respectivă; cel care ardea posteuca de la căruță (lemnul pe care stă osia) ar fi fost în primejdie să se îmbolnăvească de șale”. Imaginarul tradițional păstrează credința că persoana care visează o trăsură pe drum va reuși în afaceri, dar nu era bine să te visezi călătorind în căruță, pentru că puteai pierde o funcție înaltă, dobândită de curând. Era bine să visezi tăciuni aprinși, pentru că aceștia erau garanția că vei avea parte de mulți bani. ■

**A fost
odată ca
niciodată**

DE RÂNDUL TĂCIUNILOR

Dr. GEORGETA ROȘU

„Un tăciune și-un cărbune, spune, autorule, spune...”

Despre tăciuni sau cărbuni știm că sunt fragmente de lemn incomplet arse și că simbolizează focul ascuns, arderea fără flacără, forțele oculte, puterea solară stăpânită de pământ. Se mai numesc și jar și semnifică atât forța materială, cât și pe aceea spirituală, care arde fără flacără deschisă, fără explozie. Ei pot fi de două feluri: stinși sau stăpâniți (cum îi numesc bănătenii) și nestinși, aceștia din urmă putându-se stinge în apă sau unt, în cadrul unor practici magice legate de descântecele de deochi, de dragoste etc. Stins, tăciunele simbolizează și virtualitatea, deoarece oricând, la cea mai mică scânteie, se poate reaprinde și de aceea este interpretat și ca simbol al revenirii la viață. Aprinderea și stingerea tăciunilor sunt momente de mare încărcătură magică, pe care le întâlnim în vrăjile de dragoste, în riturile de aflare a ursitei și în descântecele de frică, de deochi, de friguri și de vindecare de boli ale urechilor.

In satele din Valea Mureșului sau în cele din împrejurimile Turdei se practica în noaptea de Anul Nou sau în ajunul Bobotezei ritualuri cu tăciuni pentru aflarea ursitei. Fetele de măritat alegeau un vas dintr-un șir pregătit anume pe masă: dacă sub vasul ales de tânără se afla un tăciune, se credea că viitorul soț va fi „oacheș precum cărbunele, dar și păros”. Bucovinencele pregăteau un bulgăraș de lut, o bucată de pâine, un pumn de sare și trei tăciuni stinși, le aranjau în formă de cruce pe masă, punând deasupra lor un ciur întors. Roteau apoi un ac cu ață introdus prin găurile ciurului în felia de pâine, rostind cuvinte cu încărcătură magică: „Sfinte Vasile, spune-mi, – Vine mirele sau

nu? – De vine, – Să tragă la pâine, – Și sare! – De nu vine, – Să tragă la lut și la tăciuni!”

Dacă acul se îndrepta spre pâine sau sare, era semn că fata se mărita în același an și că alesul ar fi fost un om de ispravă, priceput în treburile gospodăriei, bun meseriaș. Dacă acul se oprea în dreptul bulgărelui de lut și al tăciunilor, se credea că acesta putea fi agricultor. Bărbații din satele bucovinene pregăteau în noaptea de Anul Nou cărbuni dintr-un lemn de esență tare (fag, stejar), pe care îi așezau pe vatră, numindu-i: Grâu, Porumb, Orz, Ovăz, Secară, Cartofi, Floarea Soarelui, Poame.

Tăciunii care până dimineața ardeau transformându-se în cenușă prevesteau re-

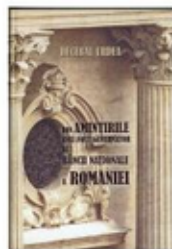
La vatră, cu ochii pe tăciuni

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Liviu Maior – DE LA MARELE RĂZBOI LA ROMÂNIA ÎNTREGITĂ**
Editura RAO, București, 2018, 301 pp.

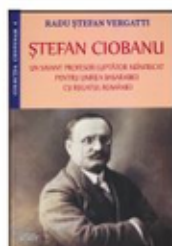
● **Decebal Urdea – DIN AMINTIRILE UNUI FOST GUVERNATOR AL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI**
Editura Oscar Print, București, 2018, 142 pp.

● **Cristian Andrei Scăiceanu – DICTIONARUL MACHETATORILOR MARCILOR POȘTALE ROMÂNEȘTI**
Editura Oscar Print, București, 2018, 384 pp.

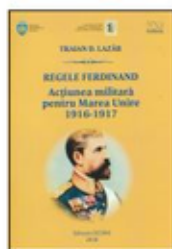
● **UNIREA – MĂREȚIA UNUI TIMP. DICTIONAR DE PERSONALITĂȚI ȘI INSTITUȚII** (coordonatori: Carmen Bulzan, Gabriela Girmacea, Mihai Gojgar, Tudor Rățoi; cuvânt către cititor de Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române)
Editura Kult, Drobeta-Turnu Severin, 2018, 540 pp.

● **Radu Ștefan Vergatti – ȘTEFAN CIOBANU. UN SAVANT PROFESOR LUPĂTOR NEÎNFRICAT PENTRU UNIREA ROMÂNIEI**
Editura Semne, București, 2018, 317 pp.

● **EXPERIMENTUL PITEȘTI – FORME ȘI ASPECTE DE REPRESIUNE A INDIVIDULUI ÎN REGIMURILE DICTATORIALE COMUNISTE, EDIȚIA a XVII-a, PITEȘTI, 26 – 28 SEPTEMBRIE** (editor și coordonator Ilie Popa)
Fundatia Culturală Memoria, Filiala Argeș, Pitești, 2018, 670 pp.

● **Traian D. Lazăr – REGELE FERDINAND. ACȚIUNEA MILITARĂ PENTRU MAREA UNIRE 1916 – 1917**
Editura Ceconi, Baia Mare, 2018, 319 pp.

● **Florin Gh. Ghețău – MAGAZIN DIPLOMATIC. WHAT IS DIPLOMACY**
Editura Karina, Deva, 2018, 375 pp.

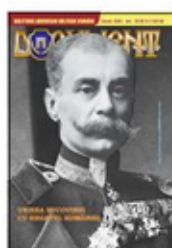
● **Bernd Freytag von Loringhoven, François d'Alaon – ÎN BUNCĂRUL LUI HITLER. 23 IULIE 1944 – 29 APRILIE 1945** (traducere și note de Sorin Cristescu)
Editura Miilecărți, București, 2017, 150 pp.

● **CONFESIUNILE ELITEI COMUNISTE. ARHIVA ALEXANDRU ȘIPERCO VOLUMUL II** (sub egida Academiei Române, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului; ediție, cuvânt înainte, notă asupra ediției, bibliografie selectivă, indice și note de Andrei Șiperco; prefață de Radu Ciuceanu și Ștefan Bosomitu)
Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2016, 459 pp.

● **REVISTA TEOLOGICĂ** (Publicație oficială a Mitropoliei Ardealului)
Editura Andreiana, Sibiu, Serie Nouă, Anul XXVII (99), octombrie-decembrie 2017, 345 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**
Anul XXI, nr. 3(81)/2018, 100 pp.

Reverberații, ecouri, interferențe

O DRAMĂ CU FINAL FERICIT

Dr. CRISTIAN ALEXANDRESCU

Sunt medic pensionar, v-am mai scris de două ori și mi-ați publicat două observații la rubrica „Dialog cu cititorii”. Citesc cu plăcere revista pe care o editați și aș vrea să vă povestesc o întâmplare în legătură cu cimitirul soldaților germani din Soveja. Mi-am adus aminte de ea după ce am citit articolul despre Cimitirul german și Mausoleul Eroilor din Soveja, apărut în numărul 6/2018.

În anul 1977 am participat la un curs de perfecționare ce s-a ținut la Soveja. Într-o după-masă, plimbându-mă prin localitate, am descoperit cimitirul soldaților. Avea poarta dărâmată, mormintele erau neglijate și acoperite de buruieni. Am mers din mormânt în mormânt, citind numele soldaților îngropați, când un localnic a intrat și m-a întrebat ce caut; Când și-a dat seama că eram în vizită mi-a spus că era îngrijitorul bisericii din spatele cimitirului. Din vorbă în vorbă, i-am povestit că biserica a fost făcută de Matei Basarab și că nu a fost terminată și că acolo a fost închis Alecu Russo după Revoluția de la 1848. La sfârșit mi-a relatat o întâmplare petrecută după 23 august 1944, când germanii se retrăgeau din Moldova spre Transilvania.

Am mers împreună pe drumul ce iese din Soveja și mi-a arătat o placă de ciment pe care era zgâriat de o mână nedibace: „Aici zace 13 soldați german”. Placa era cam de 3/4 m, pe locul unde au fost împușcați soldații de o patrulă sovietică, la marginea pădurii. Un sătean curios s-a dus după ce au plecat rușii și a văzut 14 cadavre ale unor soldați nemți. Unul mai mișca, iar românul l-a pansat cu o bucată de cămașă luată de la ceilalți soldați morți și pe seară l-a adus la el în ogradă. L-a îngrijit până s-a făcut bine și a trăit ascuns în casa acestuia până în 1967, când statul român a stabilit relații diplomatice cu Republica Federală Germania. Împreună cu săteanul, au venit la București, iar fostul soldat a sărit zidul în grădina Ambasadei, unde s-a predat paznicilor germani. Le-a arătat livretul de soldat, iar Ambasada l-a trimis în R.F.G.

Mult timp după această întâmplare germanul a trimis pachete cu mâncare, drept recunoștință pentru că săteanul nostru îi salvase viața. La un interval de timp după, săteanul s-a îmbolnăvit de cancer, iar fostul soldat german i-a trimis până la moarte medicamente.

Placa este la liziera pădurii și are un scris cu greșeli ce marchează mormântul colectiv. ■

FRONTIERELE ROMANE

Porta de acces în colonia romană Viminacium (Serbia, pe Dunăre), epocă romană târzie. Reconstrucție recentă, care doar sugerează masivitatea construcției, cea originală fiind de piatră

EUGEN TEODOR

Probabil toată lumea a auzit expresia „frontierele imperiului roman“. Erau ele asemănătoare frontierelor statelor moderne? Da, până la un punct, și mai ales de la un anumit moment.

Roma a fost, la început, o putere locală care domina centrul peninsulei italiene, dar ale cărei interese au intrat repede în conflict cu alte puteri militare din zona Mării Mediterane. Sorții războaielor au făcut ca, progresiv, Roma să devină o putere dominantă, întâi în bazinul occidental al mării (unde adversarul a fost Cartagina, implicând războaiele purtate în Peninsula Iberică și nordul Africii, încheiate în linii mari în 202 î.H., cunoscute drept „războaiele punico“), apoi și în cel oriental (înfruntând diverse state succesoare ale im-

periului lui Alexandru Macedon, momentul cheie fiind înghițirea Macedoniei, în 168 î.H.), Mediterana devenind, la finalul acestui proces, *mare nostrum* („marea noastră“). Baza acestei expansiuni a fost inițial flota, dar accentul s-a deplasat, în timp,

spre trupele de uscat, Roma devenind o putere transcontinentală, mai ales după războaiele de anexare ale ibericilor și galilor (proces încheiat în vremea lui Iulius Caesar, la jumătatea sec. I î.H.).

Regimul republican devenise însă demult o ficțiune, iar el nu mai corespundea nevoilor unui stat întins pe trei continente și a fost înlocuit cu „imperiul“ (cuvânt derivat din *imperator*, titlu purtat de conducătorul statului, având semnificația de „comandant“), în vremea lui Augustus, urmașul și răzbunătorul lui Caesar (27 î.H.).

„Zidul lui Hadrian“, reprezentând frontiera romană din nordul Angliei, în cel mai înalt punct, la Winshields (sursa: www.english-heritage.org.uk/visit/places/winshields-wall-hadrians-wall)

UNDREA

1

1476. Afonso al V-lea, regele Portugaliei, zis Africanul (1432 – 1481), datorită cuceririlor sale din nordul Africii, sosește la Paris pentru a-i cere ajutor suveranului francez Ludovic al XI-lea. Ferdinand, fiul regelui Aragonului, viitorul Ferdinand al II-lea Catolicul, i-a răpit Castilia, surprinzându-l pe monarhul lusitan total nepregătit pentru o înfruntare. Prima grijă a lui Ludovic, și singura, este să-l bine dispună pe oaspetele său, să inventeze fel și fel de distracții, de distrageri de la tema atât de gravă. Îl cazează la un băcan, pe strada principală, a doua zi vorbește la episcopie să se organizeze în prezența înaltului vizitator o ceremonie de înmănare a titlului de doctor în teologie, iar în a treia o pompoasă procesiune a universității defilează zgomotos sub ferestrele oaspetelui.

3

1800. La Hohenlinden, o comună situată la 33 km de München, pe un platou împădurit între afluenții Dunării Isar și Inn, trupe franceze conduse de generalul Jean Victor Marie Moreau, aflate într-o ofensivă victorioasă pe valea Dunării încă din primăvară, luptă contra forțelor austriece și bavareze comandate de arhiducele Ioan al Austriei și își înving adversarul. Austria semnează în februarie 1801 pacea de la Lunéville. Este perioada războaielor napoleoniene. După ce Moreau a cucerit Ulm, la 15 iulie 1800, mareșalul austriac Pál Kray a cerut un armistițiu, iar Moreau, rămas fără muniție, a acceptat. Dar curând apar dezacorduri între cele două tabere, ceea ce face inevitabilă reluarea conflictului. Cabinetul de la Viena îl consideră pe Kay prea molâș și îl înlocuiește cu arhiducele Ioan, iar la sfârșitul lunii noiembrie războiul se reia, pe un sol deja înghețat. Generalul Moreau, care are alături unități ale lui Michel Ney și Emmanuel de Grouchy, viitorii mareșali, îi învinge pe austrieci, obligați să se retragă în mare dezordine. Franța lui Napoleon își elimină astfel un adversar redutabil, Austria. Îi rămâne unul singur, Anglia, aflată acum în fața unei Franțe victorioase pe toate fronturile.

10

1775. Domnitorul Alexandru Ipsilanti emite un document prin care anunță înființarea unei cutii a milosteniei, un fond de ajutor pentru săraci, orfani, văduve și invalizi, în care el donează primul 6.000 de lei pe an pentru constituire. Sunt obligați să contribuie la menținerea lui atât marii boieri ai țării, cât și înaltele fețe bisericești. Creștinii laici sunt îndrumați și ei și sfătuiți ca prin testamentele lor să lase o parte din avere pentru politica socială dusă de domn. În noul cod de legi de cinci ani mai târziu se prevede chiar obligația fiecărui creștin de a testa în favoarea Cutiei milosteniei. Pentru cei morți fără copii era fixată suma ce revenea Cutiei, a treia parte din avere, iar cei cu moștenitori lăsau cât doreau. Toți aveau însă datoria „de a nu uita de cutie“, cum spune domnitorul, el mergând chiar până la stricarea testamentului dacă nu era respectată legea.

25

1615. Inchiziția, la ordinul Vaticanului, examinează cazul „ereticii“ Copernic și Galilei și, cu aprobarea Papei Paul al V-lea, convoacă congresul general în februarie anul următor, în care teologii să se pronunțe în problema celor două afirmații ale „ereziei“ coperniciene: 1. *Sol est centrum mundi et omnino in mobilis motu local* (Soarele este centrul lumii și total imobil în mișcarea locală); 2. *Terra non est centrum mundi nec immobilis, sed secundum se totam movetur, etiam motu diurno* (Pământul nu este centrul lumii și nici imobil, ci se mișcă ca un întreg în jurul său și chiar cu mișcare diurnă). Congresul condamnă cele două afirmații, le declară absurde și false din punct de vedere filosofic și al credinței catolice. Printr-unul dintre cardinali, Papa îl avertizează pe Galilei să renunțe la erezia lui și la difuzarea ei, amenințându-l că, în caz contrar, va suporta măsuri severe de sancțiune.

litar), respectiv îngeunucherea celor mai importanți rivali de la frontiere (dacii în Europa și părții în Orient, mai bine cunoscuți publicului ca perși), aveau să se demonstreze un bumerang care a lovit devastator, în special finanțele publice. Doar în Dacia se adăugaseră cca 1.000 de km de „vecinătate” (încă nu vorbim tocmai despre frontiere) deloc

Unul dintre turnurile de poartă ale castrului legionar din Regensburg (Bavaria), din care parterul și primul etaj au traversat epocile, fiind parțial înglobate în clădiri medievale și moderne

prietenosă, într-un teren fără o protecție naturală consistentă.

Urmasul lui Traian, Hadrian, care era mai degrabă un foarte bun contabil, și-a dat seama că, după risipirea (grandioasă!) a bogățiilor jefuite de la adversari, noile teritorii vor înghiți mai mulți bani de la trezoreria statului decât vor aduce (da, în ciuda aurului din Carpații Apuseni). Moartea lui Traian – cu renumele său fioros – a produs instant o răscălare de proporții la Dunărea de Jos (se pare chiar mai gravă decât spun sursele, ar fi sugestia arheologică). Dacia traiană a fost prinsă în cleștele sarmaților răsăriteni (numiți roxolani) și occiden-

tali (iazigii). În bună tradiție romană, Hadrian îi bate pe ultimii și îi cumpără pe primii, dar prețul nu a fost deloc mic: Moldova de sud și Muntenia au fost lăsate în mâinile barbarilor, fiind considerate greu de apărat și nerentabile (Muntenia era, pe atunci, o uriașă pădure scufundată într-o nesfârșită mlaștină).

Lui Hadrian îi datorăm începutul organizării frontierelor romane, de o manieră sistematică. Aici se termina expansiunea și începea o lungă defensivă, sortită pieirii, ca orice defensivă, chiar dacă procesul avea să mai dureze o jumătate de mileniu. Cel mai vestit produs al noului concept militar este „Zidul lui Hadrian” (*Magazin istoric*, nr. 1/1999), care traversează nordul Angliei, de la marea de Est (a Nordului) la cea de Vest (a Irlandei). Pe cei aproape 140 de km se ridică un zid gros de peste doi metri și înalt de cel puțin șase, cu mici forturi la fiecare milă romană și fortificații ceva mai mari („castre”, numite însă „forturi” de literatura britanică) la intervale mai mari. Aceasta era prima frontieră romană organizată, care separa – într-o geografie concretă – domeniul imperial de *barbaricum*. Dar lucruri asemănătoare s-au petrecut, în vremea lui Hadrian, și prin alte părți ale imperiului; așa, de pildă, în Dacia sunt construite numeroase castre de-a lungul Oltului, pe malul său drept (considerând direcția de curgere). În acest din urmă caz însă, nu s-a mai construit un zid – mai greu pe lungimea de 450 de km a noii frontiere a Daciei de est –, fiindcă râul însuși juca rolul de obstacol.

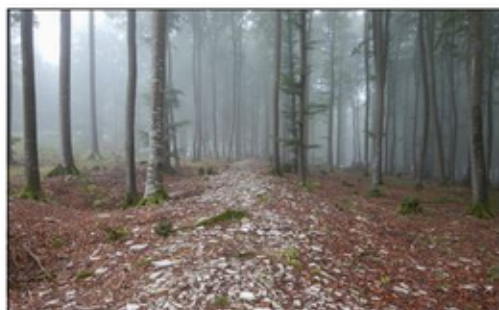
Aici este cazul să introducem distincția cuvenită între un *limes* și o *ripa*. Primul termen definește, într-un sens mai specializat, o frontieră marcată artificial (cu un zid, o palisadă, cu sau fără șanț, dar

și oricare alt obstacol creat de mâna omului), al doilea – o frontieră naturală, precum cursul unei ape (mai mari). Semnificativ pentru înțelesul cuvântului *ripa* este derivatul său modern, din limba română: răpă, subliniind înțelesul de obstacol. În acest caz, evident, nu mai era necesar un obstacol artificial, însă toate celelalte dotări tipice (castre, turnuri de supraveghere, drumuri, stații „poștale”) trebuia construite. Cât despre *limes* (plural *limites*, care este inteligibil și în limbile moderne), el desemna la origini un drum care separa două proprietăți; înțelegem de aici că *limes* este un drum între proprietatea imperială și domeniul barbarilor. Nu este însă doar o discuție etimologică, fiindcă explicația atrage atenția asupra termenului minor, mai puțin spectaculos decât „zi-

Machetă a Porții castrului de la Regensburg în curs de construcție (aflată la muzeul orașului), cu reprezentarea unor schele și sisteme de scripeți

dul”, respectiv drumul. Acesta nu lipsea din nicio organizare de graniță, nici măcar în lungul râurilor, fiindcă el facilita circulația armatei, atât pentru nevoi logistice, cât și tactice (asistență în zonele periclitate). Există oare ceva mai roman decât drumul amenajat ingineresc? Probabil că nu.

Granița provinciei Raetia, la Zandt, fără amenajare turistică. Atât rămâne uneori dintr-un zid înalt de cca doi m înălțime, după 18 veacuri

Armata, un corp foarte mobil

Primul „împărat“, Augustus, a fost adeptul „granițelor naturale“, cele delimitate de marile cursuri de apă din Europa, precum Rinul și Dunărea. În primul secol al erei creștine puterea romană se consolidează considerabil, în special în Balcani (stabilizând, deși cu mari eforturi, frontiera dunăreană, unde apare provincia numită simplu *Moesia*), dar și în bazinul mijlociu al Dunării (unde se formează *Pannonia*, aproximativ Ungaria de vest, și *Raetia*, aproximativ Austria și Bavaria de astăzi). Alte provincii de graniță noi se formează în sudul și vestul Germaniei actuale, nu fără înfrângeri majore (precum catastrofa din Pădurea Teutoburgică, din anul 9 d.H., când romanii au fost înfrânți de germani) și pași înapoi. În această epocă nu existau frontiere, în sensul modern al termenului, teritoriul imperiului fiind acolo unde se aflau armatele sale, dar și coloniștii care extindeau modelul socio-economic italic, mai ales în noile provincii de graniță. Relația romanilor cu vecinii era reglementată de „legea lăncii“ (dreptul cuceritorului), de forța brută, dar și de o foarte eficientă diplomatie militară, oferind vecini-

lor cooperanți avantaje economice (care se puteau numi „cadouri“, dar la fel de bine „mită“, în funcție de interpret), cumpărând bunăvoința aristocrației locale. Ați auzit și expresia „o ofertă care nu se poate refuza“ (dintr-un celebru film cu gangsteri), care

rezumă foarte explicit amestecul cinic de amenințări și premieri ale barbarilor rezonabili. În această situație a fost, pentru o relativ scurtă perioadă de timp, și regatul dacic.

Armata primului secol al imperiului era încă un corp foarte mobil, care – de regulă – nu avea garnizoane permanente, fiind în continuă mișcare, în funcție de necesități. Trupa locuia în niște adăposturi mai degrabă improvizate, numite uzual „castre“, ale căror „șanțuri de apărare“ (așa sunt numite curent) se făceau în câteva ore, înainte de căderea serii, în același timp cu instalarea sutelor de corturi; drept ziduri aveau niște țepușe ascuțite din care se improviza un soi de gard, asemănător cu protecția spațiilor verzi din

zilele noastre, iar în zona porților de acces (dar și la colțurile taberei sau din loc în loc, pe aliniament) se puteau vedea niște construcții de lemn asemănătoare cu foișoarele grănicerilor noștri, numite „turnuri“. Valoarea defensivă a acestor adăposturi numite castre era aproape nulă, cu excepția situațiilor (de conflict iminent) când în jurul castrului se făceau lucrări de câmp mai complicate, care însă luau mai mult de câteva ceasuri. Explicația dotărilor modeste ale castrului timpurii stă în tăria armatei; odată ieșite în câmp deschis, trupele romane erau aproape invincibile; forța lor stătea în lance (cuvânt mai degrabă simbolic, aici), nu în ziduri. Doar că nimic nu durează o veșnicie.

Hadrian, organizatorul

În momentul în care Traian cucerea Dacia – în urma unei confruntări cu adevărat epice, păcat că istoriile scrise s-au pierdut –, armata romană era la apogeul ei, din toate punctele de vedere: efective, dotare, disciplină, încredere, conducere competentă (când nu era chiar genială). Succesele acestui celebru împărat (da, genial, însă doar ca mi-

Colțul castrului legionar de la Viminacium (două faze, consolidate) și un zid de legătură din epoca târzie (sec. IV), abia descoperit. În prim plan – șanțul de apărare. De aici, din Viminacium, au pornit spre Dacia cele mai însemnate efective militare în războaiele de la finalul sec. I și începutul sec. II d.H.

Scene de festinuri medievale
(și în pagina următoare sus),
așa cum apar în miniaturi de epocă...

AROMELE CRĂCIUNULUI DE ALTĂDATĂ

THEO STĂNESCU-STANCIU

Astăzi, alegerea unui restaurant depinde, pentru marea majoritate dintre noi, de diversitatea, rafinamentul sau exotismul unui meniu. Și, cu atât mai mult, dacă este vorba de o sărbătoare importantă a anului, precum este Crăciunul. Din ce în ce mai puțini alegem să îl celebrăm în familie, mulți ne facem din timp rezervări, selectând localurile la modă. Chiar și cei rămași acasă încearcă să se inspire din rețetele sau decorațiunile de succes – ale momentului, dar și din glamourul trecutului.

Pentru unul dintre cei mai cunoscuți istorici culinari ai Europei occidentale, Patrick Rambourg, nu mai încapă îndoială: meniul nu mai reprezintă o simplă înșiruire de mâncăruri, ci un martor impresionant, prea puțin luat în seamă, din păcate, al vieții culturale, sociale și politice ale unei întregi epoci. Găsit aproape în orice colecție sau arhivă, privată sau de stat, atrăgându-i deopotrivă pe pasionații de relicve, pe gurmanzi sau pe experții culinari, meniul poate fi considerat un alt gen de reflectare a evoluțiilor și modelelor alimentare.

Dar, oare, încă de la începuturi a fost folosit același concept?!

În Imperiul Roman, pentru a denumi felurile de mâncare

ce compuneau o masă, era utilizată o expresie care vorbea de la sine despre diversitatea gusturilor: *ab ovo usque mala* – de la ou până la mere; expresie care s-a transformat, încetul cu încetul, ajungând să desemneze mult mai mult: înșiruirea tipică de la început la sfârșit, de la *a* la *z*.

Peste multe veacuri, abia în cursul secolului al XVIII-lea, pe aceeași filieră latină, a început să se folosească, efectiv, forma *menu* – din *minutus* (ceva de dimensiuni reduse). Conform lui Rambourg, el apare în lucrarea unui expert culinar care a semnat cu pseudonimul Menon, *Manuel des officiers de bouche* (Îndrumar pentru cei care se ocupă cu pregătirea mesei regale, 1759), și reprezenta „acea hârtie pe

care sunt trecute numele supelor, al aperitivelor, fripturilor, salatelor, sosurilor, al tuturor felurilor de mâncare principale sau nu, în ordinea în care ele vor fi servite la masă”.

Gurmandul șef Grimod de la Reynière (1758 – 1837), pornind de la definiția din *Dictionarul Academiei franceze* (1762), considera meniul „un adjuvant pentru memorie pentru cei care nu vor să uite ce și în ce ordine au mâncat”.

Însă primul exemplu de un meniu în forma sa modernă avea să apară încă și mai târziu, în 1855, fiind realizat la Curtea lui Napoleon al III-lea, în onoarea împărătesei Eugenia.

La începutul veacului următor, în 1912, un alt mare nume al istoriei culinare mon-

Frontiere tot mai lungi și mai vulnerabile

Rolul amenajărilor de graniță, inclusiv castele (care devin, ușor-ușor, fortificații propriu-zise) și trupele care le locuiau, nu era preponderent unul militar; oricum, nu de ripostă militară. Rolul acestor trupe este mai degrabă asemănător (până la un punct) celui al grănicerilor de azi: să păzească linia graniței, inclusiv în adâncime (prin subunități de informații militare, astăzi aparținând mai ales serviciilor speciale), să avertizeze cât mai timpuriu asupra unor factori de risc (de orice natură), să transmită avertizări de alarmă atât în lungul graniței, cât și în profunzime, să supravegheze traficul de frontieră, atât al oamenilor cât și al mărfurilor, să impună respectarea reglementărilor fiscale (mărfuri interzise, cantități permise, taxele vamale), precum și alte sarcini mai mărunte, precum poliția în zona frontierei, sarcini logistice etc.

Reforma lui Hadrian avea să dea evoluției armatei romane o amprentă de neșters (chiar și atunci când s-a încercat): armata era tot mai imobilă, mai puțin obișnuită cu greutățile războiului, cu campaniile lungi și luptele de câmp, scleroză care a fost compen-

sată, progresiv, printr-o amplificare și sofisticare a sistemelor defensive, care din epoca dominatului în sus (de la finalul veacului al III-lea) devin foarte masive și spectaculoase. Imobilismul a fost compensat prin îndesirea punctelor fortificate, mai ales în lungul Dunării, dar și prin restrângerea numerică a garnizoanelor. Dacă în secolul al

Picioarele podului lui Apollodor din Damasc de la Drobeta. Monument consolidat de pe malul sârbesc, lângă castrul Pontes (Podul)

Turn de observație, Osterburken, Germania Superior (reconstrucție). Zidul de piatră și valul cu șanț (din fața turnului) reprezintă faze distincte de funcționare

II-lea prezența femeilor și a copiilor în castru era cel mult tolerată (fiind ilegală), începând din secolul al III-lea non-combatanții devin prezențe obișnuite (pentru care arheologia aduce numeroase exemple), ceea ce, evident, diluează consistența operațională. Trupele de graniță se vor numi,

din secolul al IV-lea în sus, „limitanei”, adică soldățești de graniță, prost plătiți, dar și puțin competenți în ale armelor. Aceștia sunt, deja, „soldații-țărani” despre care se vorbește, însă ei erau departe de a reprezenta o elită militară, fiind o soluție de

avarie pentru un imperiu care – încă – avea frontiere foarte lungi, dar și din ce în ce mai vulnerabile. Tot din secolul al

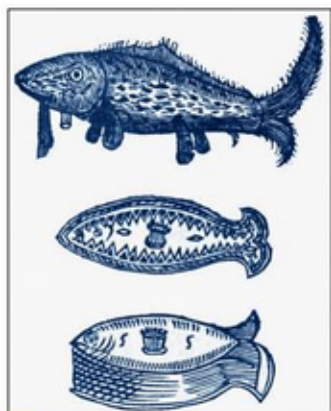
IV-lea în sus numeroși barbari pătrund în imperiu, mai cu voce, mai cu forță, devenind astfel cetățeni romani și brațul înarmat al imperiului. O lume „globalizată”, care a generat însă multe probleme.

Frontiera dunărea-nă a fost supusă unor presiuni fenomenale din partea nou-veniților, fie că s-au numit

goți, huni, avari sau slavi, până în jurul anului 615, când puținele caste funcționale sunt părăsite, aparent brusc. Multă vreme s-a crezut că s-a produs cine știe ce catastrofă militară; cercetarea recentă însă arată că fazele finale de locuire nu sunt marcate de incendii. Armata balcanică a imperiului (de răsărit, acum) pur și simplu s-a dezintegrat, din cauza unui fapt mai greu de anticipat fără informație specifică: cedase sistemul financiar, inclusiv capacitatea de aprovizionare a trupelor. O armată fără logistică nu mai este o armată. Falimentul economic a fost cel care, în final, a decis prăbușirea granițelor. Este o greșală pe care multe alte imperii aveau să o repete. Și nu doar imperiile. Deficitul bugetar este aproape o regulă a lumii contemporane. ■

Machetă a castrului de la Manching, port pe râul Paar, aproape de vărsarea în Dunăre. Este reprodusă o fază timpurie, de sec. I d.H., cu mici turnuri de lemn, neacoperite

Modele de plăcinte cu pește...

gâdilă de un sos pe măsură – din nou plante aromatice precum un mănunchi de rozmarin, câteva frunze de salvie, pătrunjel proaspăt cules, cimbru și măghiran dulce, la care se adăuga o butelcă bună de vin alb, un păhăruț de suc de portocală și unul de suc de lămâie, poate și un vârf de piper!

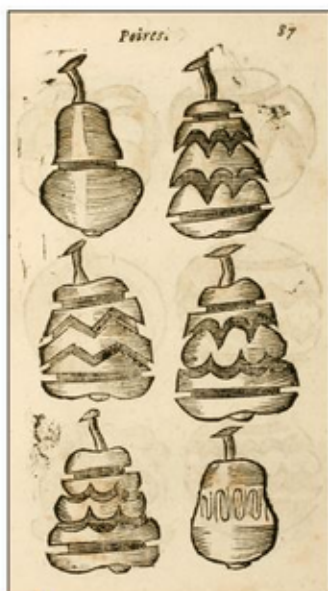
Cea de-a doua variantă era deschisă de o farfurie cu portocale și lămâi. Urmau cărnurile, nici de această dată puține: o friptură de miel sau de purcel de lapte; doi iepuri la frigare; limbi de porc; trei rațe fripte; trei fazani la proțap; o plăcintă cu carne de fazan; trei potârniche fripte; un foietaj delicios; cârnați din Bologna (un fel de strămăș al parizerului contemporan!), garnisit cu anșoa, ciuperci și stridii; altă friptură de pasăre împănată, pentru mai multă savoare, cu slănină; o bucată bună de șuncă de Westfalia; cinci fluierari fripiți; o plăcintă cu pere (fără coajă și fierte în sirop, apoi

introduse în aluat); șase cocoși de munte fripiți; o tartă cu fructe, în special mere; friptură de ciocârlie; șase limbi afumate; sturion; șuncă de gâscă afumată și bine sărată; fructe uscate. La această a doua variantă de meniu, May oferă un indiciu care o poate transforma într-una de mare succes: bucată de plăcintă cu carne de fazan trebuia să fie ornată cu capul și aripile impresionantei păsări. Întrebarea care se impune – aceea adevărată operă de artă presupunea utilizarea unor reale bucăți ale înaripatei sau...?! Cum felul era unul destul de prezent pe mesele nobilimii acelei perioade, bucătarii au oferit mai multe soluții. Cea mai complicată, bineînțeles, se baza pe

Masă de Crăciun din epoca victoriană

cap, gât și aripi propriu-zise și, pentru a le obține, era nevoie să se calculeze lungimea tăieturii; introducerea, imediat după sacrificarea păsării, a unui băț special pentru a menține gâtul în poziția dorită dar și un gen de îmbălsămare pentru cap. Dar apăruseră și variante ce sugerau realizarea

... și pere cu diverse decorații

de înlocuitori, precum modele din ceară sau din unt.

În *Five Hundred Points of Good Husbandrie* (Cele cinci sute sfaturi pentru un mariaj de succes, o variantă îmbunătățită, din 1573, a unei prime ediții din 1557, ce conținea numai 100 de sfaturi), poetul și fermierul Thomas Tusser (1524 – 1580) vorbea despre acel spirit al Crăciunului la britanici. „Pâine și băutură bună, un foc pe cîste/ buzdincă, sosuri, muștar peste tot/ vită, capră, porc, cele mai bune plăcinte./ purcel de lapte, vițel, găște și claponi, dar și curcan/ brânzeturi, mere și nuci, totul în cântec de colinde“.

Revelion la Fontainebleau

Unul dintre cei mai mari convivi ai epocii, Ludovic al

diale, Auguste Escoffier (1846 – 1935), îi dedică o întreagă lucrare (*Le Livre des menus*, Cartea meniurilor) considerând că termenul cunoaște două accepțiuni total diferite: prima reprezentând „totalitatea felurilor de mâncare și a băuturilor care intră în compunerea unei mese, într-un cuvânt, programul unei mese”; în timp ce a doua „se referă la materia și forma sub care au fost tipărite”.

Sărbătoarea Crăciunului, evoluând de la festivitățile hibernale germanice precristine ce marcau solstițiul de iarnă (21 decembrie), așa-numitele Zile ale lui Yule și sărbătorile romanilor dedicate zeului Saturn (17 – 23 decembrie) a reprezentat, încă de la începuturi, un timp al meselor îmbelșugate. În fond, ea poate fi considerată unul dintre cele mai importante evenimente culinare ale întregului an. O privire asupra unor meniuri de la cele mai importante Curți de altădată prinde forma unei fascinante călătorii înapoi în timp, printre gusturi, cantități și nenumărate modalități de epatare.

dicată sărbătoririi Crăciunului. Autorul, Robert May (1588 – în jur de 1664), școlit în Franța și revenit peste Canal pentru a-și deprinde conaționalii cu arome selecte, descrie 39 de feluri de mâncare ce trebuie să nu lipsească de la o cină festivă. Astăzi, meniul impresionează nu numai prin bogăția elementelor, ci și prin faptul că se bazează pe foarte multe proteine și aproape nimic altceva. De pildă, sunt prezente 11 tipuri diferite de păsări și diverse feluri de plăcinte. Nu puteau lipsi stridiile, dar nici desertul cu fructe exotice (în special lămâi și portocale). Să-i dăm cuvântul lui May pentru a descrie cele două tipuri de meniuri propuse (*Magazin istoric*, nr. 12/2017).

Prima variantă conținea peste 20 de feluri: stridii; o ruladă din carne de porc, pregătită cu vin și aseasonată după gust; o supă groasă de vită, în care să plutească multă măduvă; o salată măriică; un alt blid cu supă sățioasă de coșci castrați; o tocană din piept de vitel; o potârniche fiartă la foc domol în sos; mușchi de vită; plăcintă cu carne; cârnăț din carne de oaie aseasonat cu sos de ansoa; un fel de prăjitură din aluat de pâine, îndulcit și aromat; o lebedă friptă; o plăcintă cu carne de vânat; un purceluș la proțap, umplut cu budincă; încă o plăcintă cu carne; o mică porție de friptură de vânat; curcan la proțap aromat cu un mănunchi de cuișoare; foietaj cu carne de pasăre; două găște (hrănite cu țărâțe), prăjite, dintre care una împănată cu fâșii de slănină; friptură de clapon; o cremă de vanilie.

May a oferit și propria rețetă pentru mușchiul de vită, ce necesita un proces destul de îndelungat de preparare.

Mai întâi, carnea trebuia trecută printr-un baie pe bază de pătrunjel, rozmarin, cimbru și cimbru de iarnă, măghiran dulce, salvie și lămâie. Apoi era pusă la prăjit în unt – pentru a obține fleica perfectă era nevoie de vreo șase ore bune de perpelit. La final, papi-tele gustative erau

... și în viziunea unui grafician din secolul al XIX-lea

Meniu bogat de la 1660

Considerată prima carte importantă de bucate în limba engleză – *The Accomplishd Cook* (Bucătarul complet), apărută în 1660 – conține o secțiune specială de-

de cidru dulce, apă cu sirop sau vinurile vor completa apoi acest capitol al deserturilor. Dar nu trebuie să uitați nici biscuiții, nici prăjiturile cu foietaj – fără ele nu ar fi Crăciunul!

Iarna anului 1894, cei mai importanți membri ai familiei regale britanice s-au strâns în

Palatul de la Osborne (insula Wight). Regina Victoria părăsise reședința de la Windsor cu câteva zile înainte, la 19 decembrie, împreună cu una dintre fiice, Beatrice, și nepoți. Crăciunul reprezenta una dintre cele mai calde sărbători pentru Victoria, pe care o numea chiar „timpul cel mai îndrăgit”.

Construită special între 1845 și 1851 ca refugiu rural pentru Victoria și Albert (ultimul a contribuit decisiv la proiectul în sine, incluzând numeroase detalii în stilul Renașterii italiene), locuința favorită a reginei strălucea prin lumină, culoare și miasme, care mai de care mai îmbietoare. Cina de Crăciun începea, în mod strict, la 9 seara. Dar pentru a mulțumi cele mai rafinate și exigente gusturi, bucătarii fuseseră nevoiți să înceapă pregătirile cu mai bine de o lună în urmă. Marea majoritate dintre alimentele necesare realizării complicațelor rețete, ca și multe dintre preparatele finale (deoarece bucătăria de la Osborne era prea mică!) au fost trimise cu trenul, direct de la Windsor: cel mai important, carnea în

Masa de Crăciun a copiilor

cantități uriașe (70 kilograme de carcasă de vită), pentru care și devenise renumită masa reginei Angliei; 100 kilograme de zahăr sau 40 kilograme de struguri. Iar altele au fost primite cadou de la casele regale europene: sturioni de la țarul Rusiei; carnea de vițel de la împăratul Germaniei; marele duce de Mecklenburg oferise pateul de ficat de rață; împăratul Austriei – câteva sticle bune de vin de Tokay.

Meniul ales pentru celebrarea Crăciunului din 1894 atrage și astăzi. Seara, ce era gândită a se termina cu un fastuos spectacol oferit de câțiva dansatori și muzicieni invitați special, a început la ora 21.00 și s-a bazat pe: supă; cap de vită cu paste italiene; diferite feluri de pește; fileuri de calcan cu sos de vin; un alt fel de pește prăjit; un foietaj cu crustă aurie; friptură de curcan garnisită cu niscai cârnăciori chipolata; friptură de porc; o flegă de vită prăjită; sparanghel cu sos; un fel de negresă; budincă de prune; plăcinte cu fructe uscate și numeroase mirodenii; carcasă de vită la proțap; plăcintă cu

carne de ciocăniitoare; cap de mistreț.

Pentru un celebru restaurant din Londra, un bucătar poate chiar și mai mare ca brandul pentru care lucra, Hotelul Savoy, Escoffier, a gândit, în 1899, un meniu impresionant pentru a celebra Crăciunul. Înșiruirea

ne poate stârni și astăzi simțurile: caviar; creveți; supă de broască țestoasă; borș rusesc; file de pește sole; file de barbu cu icre; pui; trufe cu șampanie; friptură de mistreț cu mere; raci de râu; potârniche; înghețată de vanilie; presură de grădină friptă; prepeliță cu portocale; salată de condurul doamnei; sparanghel; *foies gras* cu șampanie; sufleu cu cremă Chantilly; sorbet de ananas; biscuiți cu alune; biscuiți după o rețetă scoțiană; fructe diverse; vinuri – Johannisberg (din 1874); Pommery, foarte sec (1884); Chateau Coutet (1861); Grande Champagne (1830); lichioruri; cafea turcească...

Un alt mare hotel și aceeași ocazie: Crăciunul anului 1899, la Waldorf-Astoria, în New York. Citind meniul parcă descoperim mai puține feluri și... mai sănătoase! „Foi de salată; stridii; supă; ridichi; măsline; migdale sărate; cremă de homar cu sos de stridii și crabi; salată de castraveți; creier de vită; friptură de mușchi de vită; cartofi; potârniche gătită în oală de pământ; înghețată; fructe; brânzeturi; cafea”. ■

Meniu din Anglia de Crăciun...

XIV-lea, a iubit, la propriu, mâncarea. După cum a declarat cumnata sa, prințesa Elisabeth Charlotte, regele putea să mănânce „patru boluri de supă, un fazan întreg, o potârniche, o farfurie mare de salată, două bucăți buni- cele de șuncă, friptură de oaie cu sos de usturoi, un platou cu paste, cărora li se mai adăugau fructe sau ouă fierte tare”.

Când a murit, în 1715, medicii au descoperit că stomacul suferise transformări importante, devenind de două ori mai mare decât normal.

Pentru a sărbători trecerea în noul an, 1662, Regele Soare a prezidat o masă impresionantă în castelul de la Fontainebleau (impresionantă, chiar dacă, în general, oricare dintre mesele sale număra între 20 și 30 de feluri!). Meniul o dovedește: supă cremă cu găluște și tratată cu... arome speciale de Xeres; o altă supă de raci; foietaj cu anghilă; somon cu măslin; vită cu sos și orez; plăcinte cu carne atent aleasă; sorbet cu ananas și rom; un lichior din fructe; escalop de curcan; ficat de

gâscă atent garnisit cu struguri; salată cu trufe; sufleu cu brânză din piața ducatului Savoia; alte plăcinte cu brânză; o înghețată cu formă specială, sferică; un tort înalt format din bombonele și fructe confiate; un compot special; așa-numitele violete de Toulouse (bomboane parfumate) și cafea.

Crăciun peste Ocean și la Curtea reginei Victoria

„Câteva sfaturi pentru a aranja masa perfectă de Crăciun“ oferite de T.J. Crowen în *American System of Cookery* (Sistemul de gătit american, 1847): „Mai întâi trebuie să plasezi o piramidă de fructe în centrul mesei. Lasă curcanul – care trebuie să fie de o dimensiune peste normă – să ocupe mijlocul unciă dintre părțile rămase libere; în timp ce pe partea cealaltă, adu platoul cu șuncă fiartă, pui prăjiți sau purcelul la proțap. Când vei servi curcanul, acompaniază-l cu

... și meniul din timpul Primului Război Mondial, România

piure de cartofi, ceapă fiartă sau orice gen de salată cu sos de mere – lângă platoul cu șuncă nu uita să adaugi și o farfurie cu murături sau fructe. Să pui în diagonală, pe cele două colțuri, pocale generoase pline cu cidru (sau apă cu gheață, dar aceasta nu ar fi varianta cea mai fericită!). La desert, ar trebui să fie doar două tăvi mari, pline vârf cu plăcintele de toate felurile. Înghețata, dulcețurile sau bucățile de fructe și nuci, alături

Cumpărături pentru masa de Crăciun, ilustrație britanică din secolul al XIX-lea

Regentul Franței
(pentru Ludovic al XV-lea)
Filip al II-lea
duce d'Orléans
(pictură de Jean-Baptiste
Santerre)

adună în câteva clipe. De ce n-ar opera eficient și nestingherit și un anume Cartouche?

El ajunge la închisoarea Châtelet, cu mâinile și picioarele în lanțuri, pe o saltea de paie, păzit 24 din 24 de ore de doi temniceri. Dramaturgul Marc-Antoine Legrand scrie la repezeală o

piesă de teatru comic, *Cartouche sau hoții* și lumea se înghesuie să o vadă. În mod cert parizienii îl admiră, în felul lor, pe acest hoț.

Cartouche este fiul unui dogar și s-a născut în 1693, pe Rue du Pont-aux-Choux. Este botezat Louis Dominique, dar tatăl lui, de origine germană, din Hamburg, instalat la Paris, o vreme valet al unui marchiz, îi francizează numele. Din Garthausen devine mai întâi Gartouse, apoi Gartouche, în fine, Cartouche. Fiind cel mai mare dintre frați, patru la număr, se plictisește lângă ei. Cătreieră străzile cu verișorul lui mai mare, Tanton, un obișnuit al pușcăriilor, ca să uite de certurile din casă. Dogar în mod cert n-are de gând să se facă. Așa că la 11 ani hotărăște să plece.

În 1713, la 20 de ani, își formează o bandă de mici pungăși. Este soldat în armata franceză, în plin război de succesiune la tronul Spaniei (1700 – 1714), din care Franța iese sleită. Cartouche nu ajunge pe câmpul de luptă, pentru că se semnează pacea. Se înhăit cu alți foști soldați ca el, creându-și o trupă eficientă de hoți de buzunare. Vin să-l caute și i se alătură prostituate, valeți, negustori, giuvaergii, chirurgi, cârciumari, lăcătuși și chiar polițiști. În total cam 2.000 de oameni. Este o rețea organizată pe sistem cazon, sus cu un singur șef, Cartouche. Un han este cartierul lui general. În pivniță oamenii lui, care își spun între ei cartouchieni, se antrenează, au acolo un manechin din paie, suspendat de tavan, pe care îl boxează, au haine fel și fel, pentru a se schimba în funcție de necesitățile momentului, cu buzunare ascunse, dar și cu zurgălăi atârnați, care fac zgomot la cea mai mică atingere. Cartou-

chienii trebuie să învețe să curețe buzunarele fraierilor „artistic”. E nevoie de practică, de exercițiu.

Cartouche este bandit numai noaptea, ziua este – sau pare a fi – un cinstit comerciant de ciocolată caldă. Oamenii lui nu duc lipsă de bani, trăiesc chiar pe picior mare. Ceasuri, tabachere, piese de aur, de toate subtilizează din buzunarele trecătorilor. În septembrie 1720 cartouchienii reușesc să pătrundă în reședința ambasadorului Spaniei. La miez de noapte fură coliere de perle, diamante și chiar piese din garderoba somptuoasă. Din acest moment Cartouche devine canală preferată a parizienilor. Poliției i se pare că acest Carouche se joacă, ca un copil. În timpul unui carnaval, de pildă, sub nasul forțelor de ordine, el se ascunde în spatele unei măști și strigă „Eu sunt Cartouche”, dar nimeni nu-l ia în seamă.

Revenind la toamna lui 1721, în noiembrie este mutat la Conciergerie, unde este și mai strict supravegheat. La 17 noiembrie îi începe procesul. Judecătorii sunt bine informați, dar el neagă absolut tot. Nu este Cartouche, n-a furat niciodată nimic de la nimeni, n-a făcut nimănui niciun rău. Îl cheamă Louis Dominique Bourguignon, este din Barle-Duc și era numai de câteva zile în Paris când l-au înhățat polițiștii. Nici în fața preotului nu mărturisește mai mult, nici pe mama lui venită la închisoare pretinde că nu o cunoaște. Crede încă în steaua lui norocoasă. Speră să convingă curtea că e nevinovat. În fond, a furat de la niște îmbogății, ce poate fi așa grav?

La sfârșitul lunii compare din nou în fața judecătorilor și pare a-și mai fi pierdut din siguranța de sine. După mai multe zile de proces, este condamnat „să i se frângă picioarele, coapsele, brațele și rinichii de viu pe un eșafod plasat în Place de la Grève”. Pedepsa cu moartea, deci. Dar nici acum nu pare prea

Momentul arestării „Copilului”...

**Așa
vă place
istoria?**

Louis Dominique Garthausen

CARTOUCHE, UN HOT DE LEGENDĂ

FLORENTINA DOLGHIN

● Prins ca un ageamiu ● Mai bine hoț decât dogar ● Antrenamente pe un manechin și pe haine cu zurgălăi ● Ziua negustor cinstit, noaptea bandit ● Spargere la reședința ambadorului spaniol ● Nu-și recunoaște nici mama ● I-a plătit datoriile unui negustor falit, care voia să se sinucidă ● Sfârșitul mitului hoțului simpatic

În octombrie 1721 parizienii înstăriți, victime ale unor dese furtisaguri, freamătă de bucurie. Brigandul-șef al bandei de hoți este în sfârșit la zdup. Poartă numele Cartouche, dar parizienii îi zic „Copilul”, poate pentru că este foarte scund, un pic peste 1,40 m înălțime, sau pentru trăsăturile lui fine, ochii negri, părul lung, brunet...

Cinematografia franceză a exploatat copios personajul. Generațiile mai în vârstă și-l amintesc cu siguranță pe Jean-Paul Belmondo interpretându-l, într-un film din 1962, alături de Claudia Cardinale, dar au mai existat pelicule dedicate lui și înainte, în 1911, 1934, 1950, 1955 și 1956, ultima fiind în 2009. Prințul faubourguilor, Regele Parisului, Magnificul brigand, Regele hoților, Robin Hood sunt numai câteva dintre epitelele ce l-au însoțit în teatru sau cinema pe Louis Dominique Garthausen, numele adevărat al lui Cartouche, a cărui arestare și execuție în Place de la Grève au devenit, în 1849, și subiectul unui eseu al lui Alexandre Dumas.

Cartouche este prins în zorii zilei de 40 de poliști ca un ageamiu, într-un han dintr-un cartier mărginaș al Parisului. Lângă câțiva tovarăși de hoții, abia a făcut ochi. Își cârpește nădragii într-o odaie de la etaj, în vreme ce doi camarazi își sorb liniștiți vinul, iar un al patrulea încă doarme. Ușa se dă cu zgomot la o parte și o „armată” de poliști se năpustește asupra lor. Orice rezistență este inutilă. Nu și pentru „Copil”. La cei 28 de ani ai lui, coleric fiind, încearcă totuși să scape. Fără nicio șansă, însă. În mod clar i-a trădat cineva din anturajul imediat.

Franța se află în perioada regnului lui Filip d'Orléans (1715 – 1723), care acoperă parțial și speculația financiară a reformatorului monetar scoțian John Law, emiterea unor bani

ca bancnote, în locul celor din aur și argint. Moravurile se îndepărtează tot mai mult de legi. Viclesugurile sunt în vogă. O avere se

Jean-Paul Belmondo și Claudia Cardinale în filmul lui Philippe de Broca (1962)

UN STRĂLUCIT MILITAR PRINTUL EUGENIU DE SAVOIA

MIHAI MANEA

Se împlinesc anul acesta 355 de ani de la nașterea lui Eugenio de Savoia-Carignano, cunoscut drept prințul Eugeniu de Savoia (1663 – 1736), unul dintre cei mai străluciți strategii militari de la finele secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Cronicile spun că Olimpia Mancini, una dintre nepoatele cardinalului Jules Mazarin (Giulio Mazzarino), a fost curtată asiduă în tinerețe de tânărul rege al Franței, Ludovic al XIV-lea (1643 – 1715), dar soarta a făcut ca altcineva decât cel dorit de Mazarin să îi fie soț. Nimeni nu avea de unde să știe că acel copil născut din căsătoria urmașei lui Mazarin cu un aristocrat și militar francez avea să devină unul dintre marii adversari ai lui Ludovic al XIV-lea.

Copilăria

Tatăl era Eugenio Mauriciu de Savoia-Carignano, conte de Soissons, conte de Dreux, prinț de Savoia. Mama, Olimpia Mancini, fusese adusă de unchiul său, încă în 1647, de la Roma. Eugeniu s-a născut la 16 octombrie 1663 la Hôtel de Soissons din Paris, într-o familie numeroasă – cinci băieți și trei fete. Era cel mai mic dintre ei. Din păcate, părinții nu au acordat o atenție

deosebită copiilor, căci tatăl era mereu plecat în campanii militare, iar mama era prea preocupată de intrigile de la Curte. Cum nu se bucura de trecere la Curte, Olimpia s-a îndreptat către Catherine Deshayes, care a inițiat-o în arta magiei negre și a astrologiei. Numele îi apare legat de celebra „afacere a otrăvurilor” – era suspectată că și-ar fi otrăvit soțul, mort în 1673. Mai mult, Olimpia Mancini se pare că a luat parte și la un complot împotriva Regelui Soare. În 1680, ea a fugit la Bruxelles, lăsându-l pe Eugeniu în grija mătușii sale, Maria de Bourbon, și a fiicei acesteia, prințesa de Baden, care era mama prințului Ludovic de Baden.

Eugeniu de Savoia a avut legături de familie și cu Habsburgii. Bunicul, Thomas Francisc, cel care a pus bazele ramurii Carignano în familia de Savoia, era fiul Caterinei Michelle, o fiică a lui Filip al

II-lea de Habsburg, rege al Spaniei (1556 – 1598) și strănepot al lui Carol Quintul, împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană (1519 – 1556) și rege al Spaniei (1516 – 1556).

Eugeniu a crescut de mic la Curtea lui Ludovic al XIV-lea. Pentru că nu era ajutat de fizic – conform unor contemporani, era mic de statură și avea ochi urâți –, a fost destinat unei cariere preoțești. La 19 ani s-a decis însă să urmeze cariera armelor, dar a fost refuzat de Ludovic al XIV-lea. Unul dintre frați, Louis Julius, a intrat în serviciul militar al Habsburgilor, dar a pierit în 1683, într-o luptă contra otomanilor. Când a aflat, Eugeniu s-a decis să intre în serviciul militar al Habsburgilor, mai ales că și vărul său, Ludovic de Baden, dar și Maximilian

afectat. Crede că a făcut un bine cândva – și a făcut, a salvat de la moarte un negustor de postavuri falit, care voia să se arunce de pe un pod, plătindu-i datoriile. Tot Parisul a știut atunci ce inimă mare are el. N-are cum să nu fie salvat. Măcar de complici. În primul rând de ei. Legenda spune și că era un hoț „cinstit”, lua de la bogați și dădea celor săraci, pentru a-i răzbuna, dar se pare că nu-i decât legendă, pornită de la faptul că banda lui ataca mai ales casele de amanet.

I se cere să-și denunțe banda de răufăcători. Nume cu nume. Ghetele de tortură îi strâng labele picioarelor și îi sfărâmă oasele. Dar el spune că nu are complici și că e nevinovat. Încă se simte protejat de oamenii lui. Dar aceștia, din decembrie trecut, 1720, când Cartouche a fost arestat prima oară, dar a evadat ușor, se simt vulnerabili. Polițiștii le cunosc șeful, așa că, de frică, unii dintre ei părăsesc banda. Ceea ce pe „Copil” îl face de-a dreptul violent. În mai 1721 asasinează un necunoscut, venit să-l cunoască și care se tot laudă că știe unde se ascunde. Este primul mort. După acest moment sergentul Nicolas Pepin își dublează eforturile să-l prindă. Dar banditul, simțind că este urmărit, scoate pistolul în plină stradă și îl lichidează pe sergent. Și pe doi camarazi ai lui. Așa se sfârșește mitul lui Cartouche, hoțul simpatic.

Începe să-și bănuiască complicități de trădare și să-i elimine. Primul este vărul lui Tanton, tovarăș vechi de joacă, urmează un alt camarad, pe care îl mutilează. Mâna lui dreaptă, Gruthus, cel cu care și-a început escapadele, căruia i se spune „Lorenul”, informat că poliția organizează o mare operație de prindere a

O gravură cu dalta din veacul al XVIII-lea reprezentându-l pe celebrul hoț și mai multe isprăvi ale lui, deasupra unei vederi a Parisului

... și execuția pe eșafod

bandei, decide să oprească baia vindicativă de sânge și să-și livreze șeful în schimbul propriei grațieri (de fapt, își va sfârși zilele în închisoare). El este cel de la care află polițiștii locul unde putea fi prins „Copilul”.

27 noiembrie 1721. Cartouche ajunge în Place de la Grève, pe eșafod. Legenda spune – mai bine zis „colbul mărunț al istoriei”, cum o numește Braudel –, de fapt, *Journal de Barbier*, publicat de A. de la Vigeville, la 29 noiembrie 1721 și citat de Fernand Braudel în *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*, vol. I, că „furnizorul” lui Cartouche de cafea, băutură aflată la începuturile ei în Franța, știind că marele hoț este un băutor de cafea cu lapte, îi propune o ceașcă. „El răspunde că nu aceasta este băutura lui și că i-ar plăcea mai mult un pahar de vin cu puțină pâine”. Probabil nu i le dă nimeni.

Este ziua execuției. Mulțimea de gură-cască se adună încântată de spectacol. Oamenii se amuză, așteaptă scena finală, moartea lui, și până atunci se îndoaie cu te miri ce. Cartouche se uită după complici. Nu vede niciunul. Se uită și la călău și se cutremură. Uită de orice jurământ de fidelitate și strigă disperat: „Da, e adevărat, eu sunt Cartouche. Sunt un nenorocit, mama și tatăl meu sunt niște oameni cinstiți”. Pune capăt minciunii și le spune acuzatorilor că este gata să-și denunțe complicități. Este dus imediat la Primărie. Acolo mărturisește șapte omoruri și furturi cu sutele. Nu-i tace gura până a doua zi. Își denunță toată banda, în cele mai mici detalii, nu uită pe nimeni, nici pe verișorul Tanton, nici pe cei doi frați ai lui, François sau Francis-Antoine, și Louison. A doua zi se urcă pe eșafod. Banda nu-i va supraviețui.

Sute dintre oamenii lui sunt arestați, 70 condamnați la moarte, trași pe roată sau spânzurați, între anii 1721 și 1723, mulți condamnați la muncă silnică și la surghiun. ■

mare a prestigiului său militar, Eugeniu de Savoia a primit comanda supremă a trupelor habsburgice. Sprijinit de Starhemberg și de prințul Commercy, Eugeniu a reorganizat forțele imperiale, restabilind disciplina. La 11 septembrie 1697, abandonând orice acțiune militară de tip defensiv, Eugeniu de Savoia a surprins armata otomană condusă de marele vizir Elmas Mehmed Pașa la trecerea Tisei, la Zenta, și i-a produs o înfrângere dezastruoasă.

Situația din Europa s-a complicat odată cu izbucnirea războiului pentru succesiune la tronul Spaniei (1701 – 1714). Carol al II-lea a decis pe patul de moarte să îl lase urmaș pe Filip, duce de Anjou, înrudit cu familia regală a Franței. Aceasta a creat condițiile pentru o posibilă unire a Spaniei și Franței sub conducerea familiei de Bourbon și întărirea puterii Franței în Europa. În consecință, Habsburgii, Anglia și Olanda s-au aliat pentru a impune un candidat propriu la tronul spaniol. În 1703, în condițiile revoltei curuților în Ungaria și Transilvania (1703 – 1711), a atacurilor Bavariei, trecută, între timp, de partea Franței, Leopold I de Habsburg a decis modificări la nivelul conducerii principalelor instituții ale monarhiei. În acest context, prințul Eugeniu de Savoia i-a urmat lui Henry Mansfeld în calitate de președinte al Consiliului Imperial de Război. Din această

Leopold I de Habsburg

poziție, Eugeniu de Savoia a exercitat o importantă influență politică, devenind un fel de prim-ministru. În cadrul războiului de succesiune la tronul Spaniei Eugeniu de Savoia a colaborat excelent pe plan militar cu John Churchill, duce de Marlborough. Aliații au obținut strălucite victorii contra trupelor franceze la Blenheim (1704), Torino (1706), Oudenarde (1708), Malplaquet (1709). În 1714 s-au semnat tratatele de pace de la Rastatt și, respectiv, Baden.

Bătălia de la Malplaquet

Cucerirea Timișoarei

Între 1716 – 1718 s-a desfășurat un nou război între Habsburgi și Poartă. Reluarea ostilităților cu Poarta i-a prilejuit lui Eugeniu de Savoia victoriile de la Petrovaradin (1716) și Belgrad (1717). În 1716 el a decis să asedieze și să cucerască Timișoara, cetate cu o poziție strategică importantă în Banat. A urmat un asediu de 48 zile, marcat de numeroase bombardamente de artilerie. La 18 octombrie 1716, prințul de Savoia a intrat în cetate, punând capăt unei stăpâniri otomane de peste un veac și jumătate. După câteva zile, la 21 octombrie 1716, el a propus împăratului Carol al VI-lea ca Banatul să fie organizat pentru a folosi interesele Habsburgilor. Peste un an, în 1717, contele Mercy a transmis Camerei Aulice de la Viena „Proiectul de organizare a Banatului Timișoarei”. Ulterior, tot contele Mercy a condus și o comisie de organizare a noii provincii sub stăpânire austriacă. Prin Pacea de la Passarowitz (21 iulie 1718),

Banatul și Oltenia au trecut în stăpânirea Habsburgilor, alături de Belgrad și o mare parte din Serbia. Poarta a reluat însă Moreea de la Venetia.

Revenit din războiul cu otomanii, Eugeniu a fost martorul confruntării dintre împăratul Carol al VI-lea de Habsburg (1711 – 1740) și Filip al V-lea, regele Spaniei (1700 – 1724), pe tema titlu-

al II-lea Emanuel, electorul Bavariei, erau comandanți în armata imperială. La 26 iulie 1683 Eugeniu de Savoia a părăsit Parisul. Talentul militar, dar și legăturile îndepărtate de rudenie i-au permis să urmeze o carieră militară la Curtea din Viena.

De la început, Eugeniu și-a manifestat loialitatea față de Casa de Habsburg, afirmând: „Îmi voi dedica toată puterea, întreg curajul și, dacă va fi nevoie, ultima picătură de sânge pentru slujirea Maiestății Voastre Imperiale“. Eugeniu a ajuns alături de Habsburgi tocmai la timp pentru a participa și a se distinge în 1683 la despresurarea Vienei de otomani, în urma ofensivei lui Ian Sobieski, regele Poloniei (1674 – 1696). Drept răsplată, a primit gradul de colonel al Regimentului de Dragoni de la Kufstein.

Războiul de succesiune la tronul Spaniei

La începutul lunii martie 1684 s-a constituit, din inițiativa lui Leopold I de Habsburg, Liga Sfântă, ce reunea Habsburgii, Polonia, Venetia, pentru a contracara ofensiva otomanilor. Servind cu abnegație pe Habsburgi și fiindu-le devotat, Eugeniu a început să urce treptele carierei militare. La finele anului 1685, pe când avea doar 22 de ani, a fost promovat general-maior. Singurele informații privind începutul carierei sale militare provin din

Maximilian al II-lea Emanuel, electorul Bavariei

correspondența pe care a purtat-o cu vărul său, Victor Amedeu de Savoia. Așa aflăm despre contribuția lui Eugeniu de Savoia, în calitate de comandant al unei brigăzi de cavalerie, în a doua bătălie de la Mohacs, la 12 august 1687, care a adus dezastrul armatei otomane. În noiembrie 1687 Eugeniu a fost promovat general-locotenent. Carol al II-lea, rege al Spaniei (1665 – 1700), i-a acordat înalta distincție „Lâna de Aur“, iar vărul său, Victor Amedeu de Savoia, i-a oferit sprijin financiar și două abații în Piemont. În septembrie 1688, la asediul Belgradului, Eugeniu de Savoia a fost rănit la genunchi

și a avut nevoie de câteva luni de refacere.

Tocmai când Habsburgii aveau atenția îndreptată către războiul cu Poarta, armata franceză trecea Rinul, pătrunzând în imperiu. Ludovic al XIV-lea era hotărât să rezolve în favoarea sa disputele teritoriale cu Habsburgii. În 1689, Habsburgii și Olanda s-au aliat pentru a i se opune. Eugeniu de Savoia a fost transferat în Savoia, doar pentru a fi martor la înfrângerea vărului său de francezi. Salvând cavaleria savoiaardă, Eugeniu de Savoia l-a impresionat pe Leopold I, care, în 1693, i-a acordat gradul de feldmareșal al armatei imperiale. În condițiile trădării de către Savoia a cauzei Habsburgilor și a încheierii unui acord între cea din urmă și Franța, Eugeniu de Savoia, profund mâhnit de gestul rudei sale, a rămas în Italia de Nord, continuând operațiile militare contra Franței. Semnarea păcii de la Ryswick (1697) i-a permis lui Leopold I de Habsburg să reia luptele cu Poarta și să continue cuceririle în Europa de Sud-Est, în detrimentul Porții.

În 1691, Ludovic de Baden a condus pe imperiali la victorie în lupta de la Salankamen, ceea ce a confirmat, încă o dată, pierderea de către Poartă a controlului Ungariei și Transilvaniei și trecerea acestor zone sub stăpânirea Habsburgilor. În 1697, la sugestia contelui Rüdiger Starhemberg, președintele Consiliului Imperial de Război, ca o confir-

Asediul Vienei, 1683

CUM ÎȘI ALEGEAU SUEDEZII REGII

DORINA MIHALCEA

● Mai mulți regenți, mai puțini regi ● Acceptarea unui unic candidat, și nu o alegere propriu-zisă ● Din simplu supus – rege! ● Turnee regale de legitimare ● Regele jura că va păstra nemodificate frontierele și impozitele... ● ... și va guverna cu și pentru suedezi, nu pentru străini!

Istoria regatului Suediei, începând din veacul al XI-lea și până în epoca modernă, tocmai perioada în care s-a impus ca o mare putere, a rămas puțin cunoscută. A fost un stat important ca întindere – ocupa aproape întregul teritoriu al Suediei și Finlandei actuale –, dar și ca prezență în zona Nordului, prin activă politică de cuceriri focalizată înspre Karelia păgână și puternica Republică a Novgorodului, dintre Marea Baltică și Munții Ural. Cei aproximativ un milion de locuitori trăiau într-o stare mai mult de sărăcie și asta din cauza faptului că mai puțin de 10% dintre terenuri erau pretabile pentru agricultură. Un stat european ce dorea să întrețină bune relații cu vecinii și cu Occidentul...

Însă, poate cea mai importantă diferență în comparație cu restul statelor din zonă vine din sistemul de succesiune la tron. Spre deosebire de modelul francez de la sfârșitul Epocii Medievale, regele suedez nu moștenește tronul de la părinte, ci era ales. Astfel, prerogativele puterii sale deveneau, la rândul-le, extrem de limitate.

După cum se poate observa chiar și dintr-o privire fugărească aruncată pe lista domnitorilor secolelor XIII – XV, regula pare a fi fost vacanța tronului. Doar trei regi – Magnus al III-lea Ladulas (1275 – 1290), Christopher I de Bavaria (1440 – 1448, membrul fondator al vestitului Ordin al Dragonului, devenit rege și al Danemarcei, dar și al Norvegiei) și Carol al VIII-lea Knutsson (1448 – 1457, 1464 – 1465, 1467 – 1470, de asemenea, pentru o scurtă perioadă și rege al Norvegiei,

Carol al VIII-lea Knutsson

1449 – 1450) – au reușit să domnească până la moarte. Toți ceilalți au fost detronați prin revolte și, pentru ani buni, Suedia a rămas, efectiv, un regat fără rege! Între 1450 și 1520, au condus cinci decenii doar regenții, oferindu-le posibilitatea aristocraților locali, în alianță cu masele de țărani proprietari de pământuri, să devină principalele personaje într-un timp predilect al revolțelor.

Principală cauză a acestei slăbiciuni a puterii regale a fost reprezentată de sistemul de alegere. Suedia nu a fost nici pe departe singurul caz. Practici similare au mai fost prezente (este adevărat, destul de punctual) în mai multe regate occidentale, de pildă, în Polonia sau în Ungaria. În virtutea legislației suedeze din acele vremuri, fiii nu le succedau la domnie taților, în ordine firească, ci puterea le era acordată printr-un procedeu electoral. Ceremonia putea transforma, astfel, și o simplă persoană în rege!

lui regal al Spaniei și, respectiv, a controlului asupra Țărilor de Jos spaniole și a teritoriilor din Italia: Neapole, Milano. Eugeniu de Savoia era decis să prevină escaladarea conflictului, considerând că „două războaie nu se pot purta doar cu o armată”.

Ultimii ani de viață i-au adus demnitatea de guvernator general al Țărilor de Jos spaniole (1716), controlate de Habsburgi. Funcția a fost exercitată prin intermediul marchizului de Prie, o figură tare nepopulară printre localnici, ca urmare a măsurilor fiscale dure introduse. În 1724 a demisionat, primind poziția onorifică de vicar-general al Italiei.

Prințul Eugeniu a fost un colecționar de artă și un iubitor de frumos de renume. Pentru încurajarea culturii a folosit veniturile provenite din funcțiile îndeplinite și proprietățile din Savoia. Între 1716 – 1720 a construit la Viena Palatul Belvedere, care cuprinde două edificii – Belvedere de Jos și, respectiv, Belvedere de Sus. La Timișoara, o casă îi poartă numele. Pe lângă Palatul Belvedere, prințul a mai construit și Palatul de Iarnă, care se află chiar în centrul Vienei. Acesta a fost ridicat după planurile arhitectului Fischer von Erlach și, mai apoi, Johann Lukas von Hildebrandt. După moartea prințului palatul a rămas moștenire nepoatei lui, Anna Victoria de Savoia, iar aceasta l-a vândut Mariei Tereza,

Tratatul încheiat cu Pacea de la Passarowitz

împărăteasă a Austriei (1740 – 1780).

După 1714 prințul de Savoia a cunoscut și s-a întretinut cu un număr de oameni de cultură ai epocii, precum filosoful Gottfried Leibniz, scriitorul Jean-Baptiste Rousseau, cel din urmă fiind sprijinit financiar și îngrijind biblioteca prințului, care a reunit la un moment dat peste 15.000 de volume, între care multe manuscrise. Prințul a strâns și o colecție bogată de picturi din arta olandeză, italiană și flamandă a secolelor al XVI-lea și al XVII-lea.

În ultimele două decenii de viață, prințul de Savoia a devenit foarte apropiat de

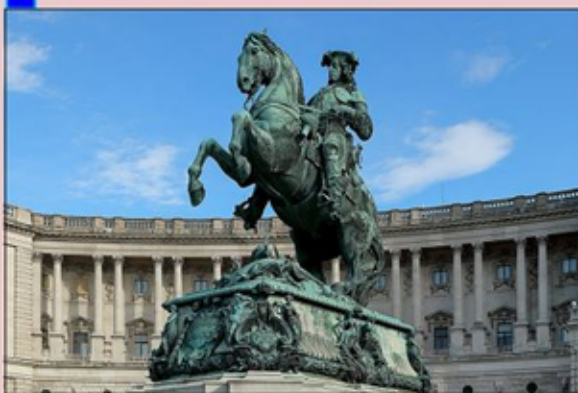
contesa Eleonora Batthyány, fiica contelui Theodor von Strattman, cu care s-a afișat în viața mondenă a Vienei și la Curte. Singurul său nepot, Emanuel de Savoia, de care Eugeniu era atât de mândru după căsătoria cu una dintre fiicele prințului de Liechtenstein, a murit în 1729. În octombrie 1735, Eugeniu de Savoia a revenit grav bolnav și slăbit de puteri din războiul de succesiune poloneză (1733 – 1735). La 20 aprilie 1736, în vârstă de 72 de ani, a fost găsit mort în pat, în urma unei pneumonii. A fost înhumat în Catedrala Sf. Ștefan din Viena.

Una dintre cele mai impozante statui ecvestre care îl reprezintă se află în Heldenplatz din Viena și păstrează inscripțiile: „Înțeleptului consilier a trei împărați” și „Cuceritorului glorios al dușmanilor Austriei”.

Era considerat de Napoleon unul dintre cei mai mari comandanți militari. Eugeniu de Savoia a susținut permanent primatul bătăliei în câmp deschis. Urmărea obținerea inițiativei în luptă, prin declanșarea atacului la momentul pe care îl considera po-

triv. Eugeniu a susținut necesitatea menținerii disciplinei stricte a soldaților, fiind gata să ia măsuri foarte dure în cazul unei revolte militare. A acordat o mare importanță valorilor pe care le-a promovat toată viața: dreptate, curaj, credință absolută suveranului, autocontrol. ■

Statuia din Heldenplatz

aplica decât în Uppland, conținea un capitol special, denumit chiar „Codul regelui”. După o schemă, care va apărea în toate legile ulterioare, investirea reprezenta un proces în trei faze: alegerea propriu-zisă; *eriksgata* și încoronarea. Alegerea nu era suficientă, doar după încoronare și ungere, de către arhiepiscopul Uppsalei, regele obținea, pe deplin, dreptul de a domni și de a purta coroana.

Contextul politic din anii care au urmat i-au impus instituției regalității suedeze să se doteze cu noi reguli, menite a defini mult mai clar prerogativele puterii. În 1319, s-a ajuns la situația în care un copil de doar trei ani, Magnus al IV-lea Eriksson (1316 – 1374), a fost ales în iulie rege în Suedia, iar în august a fost aclamat și rege ereditar al Norvegiei. Detaliile situației speciale s-au păstrat grație unei cronici în versuri – *Erikskronika* (de altfel, cea mai veche cronică suedeză păstrată) –, redactată la scurt timp după (1320 – 1335).

O asemenea alegere a fost impusă tocmai de numeroasele conflicte interne. Războiul dintre regele Birger (1280 – 1321) și frații săi, Erik și Valdemar (ultimul, închis de Birger, și-a și găsit sfârșitul în spatele gratiilor, răpus de inaniție), scindase definitiv țara. Mare parte din aristocrație, cu ajutorul țăranilor proprietari de pământuri (*bönder*, extrem de numeroși în acea perioadă în Suedia), se ridicase împotriva regelui. Într-un final, noua tabără câștigătoare a optat pentru alegerea la tron a fiului lui Erik, copilășul de doar trei ani, deoarece, spune cronică: „Fiul va fi cu siguranță precum tatăl/ Fiul ducelui Erik mereu în viață/ El este stăpânul nostru, iar noi îi suntem oamenii”. Puterea efectivă a fost încre-

dințată unui regent, Mats Kettilmundsson (mort în 1326), episcopului și *lagmanului*. Problemele au apărut însă când Magnus a ajuns la vârsta maturității. În 1335, după ce a împlinit 19 ani, a întreprins un tur regal, prilej perfect pentru popor de a-i impune un nou și lung jurământ. Purtătorul coroanei mărturisea dragostea față de Dumnezeu și de Biserică, fidelitatea față de supuși, declara că va guverna cu și pentru suedezi, că nu va înstrăina bunurile țării, că va menține frontierele, bogățiile, privilegiile clericilor și ale cavalerilor nealterate, că nu va crește impozitele, fără consimțământul întregii comunități (cu excepția cazurilor speciale, prevăzute prin lege) și că nu va introduce legi străine. Trebuie făcută observația că prin ideea de *străin* (*wilenzsko*, în suedeză), la care face referire textul *Erikskronika*, nu se referea efectiv la orice străin, ci, în special, la cei de origine daneză sau germană, care se instalaseră în Suedia și gravitau în jurul regelui.

Iadevărată Lege națională a fost adoptată în 1350, textul normativ rămânând în folosință până la sfârșitul Epocii Medievale. Conform acesteia, regele intra în posesia prerogativelor imediat după alegere, și nu cum fusese stipulat înainte, după încoronare. „Peste toată Suedia trebuie să fie o singură coroană și un singur rege [...] regele trebuie să primească domnia prin alegere, și nu prin moștenire”. Candidatul, unic și desemnat anterior de aristocrație, trebuia să fie o persoană născută în țară, de preferință, dacă se poate, copil de rege.

Secolul al XVI-lea avea însă să schimbe radical cutuma. După o perioadă încărcată de conflicte extrem de sângeroase, la castelul de la Örebro, în 1540, primul monarh al Casei de Vasa, Gustav I, în fața unei adunări de nobili și prelați, a proclamat monarhia ereditară. ■

Castelul de la Örebro și Gustav I Vasa

Magnus al IV-lea Eriksson

Începând cu veacul al XIX-lea, mulți istorici au încercat să identifice posibile surse ale sistemului încă din Antichitate. Cel mai citat text a fost unul aparținând lui Tacit, din *De origine et situ*

Germanorum (Despre originea și locurile germanilor, aproximativ 98 d.H.), în care sublinia faptul că regii acelei regiuni erau aleși dintre nobili. Astăzi s-a ajuns la concluzia că, în lipsa unor surse serioase, reflexia istorică a puterii regale din Scandinavia nu poate fi considerată decât un mit!

În veacul al XII-lea, regatul locuitorilor din centrul Suediei – așa-numitul *Svear* –, recent unificat, nu cunoștea regula primogeniturii. Două dinastii își disputau tronul: una, moștenitoarea regelui Sverker I (1130/1132 – 1156) și cealaltă a lui Eric cel Sfânt sau Eric Legiuitorul (mort în 1160). Și pentru că ascendența regală la ambii nu mai putea fi suficientă, a fost nevoie să se găsească alte mijloace pentru ca puterea să fie legitimată. Unul a fost reprezentat de ceremonialul încoronării, urmat de ungerea în sine – primul exemplu cunoscut a fost, în consecință, investirea, în 1210, a nepotului Sfântului Eric, Erik al X-lea Knutsson, Supraviețuitorul (1210 – 1216).

Un al doilea mijloc a devenit alegerea, respectiv recunoașterea regelui de toți suedezii, supuși liberi, prin intermediul adunărilor regionale. Astfel, lupta îndelungată dintre cele două dinastii a contribuit la identificarea de soluții de legitimare, care să permită, în același timp, obținerea asentimentului teoretic al poporului și al Bisericii, dar și al organizării de ceremonii impresionante.

Alegerea regelui în Suedia acelor timpuri a reprezentat mai mult un ritual, și nu un ve-

ritabil scrutin, asemănător celor cu care suntem atât de obișnuiți astăzi. În fond, li se cerea participanților să accepte o persoană care fusese anterior desemnată de aristocrație, și nici pe departe să aleagă dintre mai mulți candidați.

Cu toate că în spațiul nordic au circulat multe legende cu privire la alegerea ca rege a nepotului Sfântului Eric, prima mențiune oficială a fost identificată într-o culegere de legi aparținând provinciei Västergötland, vestul Suediei, (*Äldre Västgötalagen*), realizată undeva în intervalul 1220 – 1280. Acolo era descris procesul prin care erau alese cele trei figuri importante ale zonei: regele, așa-numitul *lagman* (precursorul judecătorului actual) și episcopul.

În ceea ce privea strict regele, textul este extrem de laconic, dar destul de explicit: „Le aparține locuitorilor regatului din centrul Suediei (*Svear*) dreptul de a face și a desface un rege”. Potrivit cutumei, după alegere, noul conducător pleca într-un tur al regatului (denumit ulterior *eriksgata*, drumul celui care are puterea), acțiune menită a garanta, în mod simbolic, unitatea țării și a le oferi membrilor diverselor adunări locale posibilitatea de a-și aclama alesul.

Începând cu a doua jumătate a veacului al XIII-lea, practica a căpătat noi valențe. Magnus Ladulas, cel care și-a detronat fratele, pe Valdemar, a încercat, în 1275, să își legitimeze lovitura de forță dublând-o cu principiul alegerii.

Evoluția procedurii este reflectată în textele juridice. Cel mai bun exemplu îl poate constitui așa-numita Lege de la Uppland, promulgată în 1296. În măsura în care alegerea regelui se făcea în acea provincie, legea, care, de altfel, nu se

Mormântul lui Eric al X-lea Knutsson și sigiliul său

pe care o alege el și se toacă în fața lui. Mulți nu știu acest lucru și cumpără „carne” tocată în prealabil, în care măcelarul a pus de fapt tot felul de resturi, piele și zgârciuri. Și nu se inventase încă MDM-ul.

Gheorghe David publică o anchetă în ziarul *Scântea*. Mulți profesori recurg la „regizarea discuției la ora de dirigiență, stabilind până la ultimul amănunt cine, când anume și cu ce elemente trebuie să intervină în discuție [...] Situația aceasta este generată și de concepția unor inspecitori școlari care, ori de câte ori lecția nu iese ca la carte, se și grăbesc să o categorisească drept... nepregătită”.

Sâmbătă, 16 noiembrie, s-a încheiat adunarea generală a scriitorilor, care l-a reales pe academicianul Zaharia Stancă președinte al Uniunii Scriitorilor.

Răspunzând unei anchete în rândul actorilor despre ce și-ar dori ei de la cinematograf, George Constantin spune că ar vrea să joace rolul unui om obișnuit. Și Irina Petrescu își dorește rolul unui personaj cu reacții normale în fața vieții. Radu Beligan consideră că cinematografia noastră întârzie să intre în zona preocupărilor majore, iar Leopoldina Bălănuță că actorul este privit de multe ori ca un element de recuzită. Amza Pellea își dorește rolul unui țaran oltean, aflat într-un moment de cumpănă al existenței sale.

Intr-un depozit al Bibliotecii Centrale de Stat, din fostul cinematograf „Grivița”, de lângă Piața Ilie Pintiile, sunt depozitate cam 100 vagoane de carte, un munte de hârtie de 10 m înălțime, în aburii de mâncare ce vin de la gurile de aerisire ale restaurantului vecin. În alt depozit, din str. Papazoglu, alte 176.000 volume așteaptă în umezeală. Directoarea Bibliotecii, Angela Popescu-Brediceni, ex-

Sosesc pe Aeroportul Băneasa sportivi români care ne-au reprezentat la Olimpiada de Vară din Mexic; de la dreapta la stânga: Lia Manoliu, Viorica Viscoșeanu și Ionel Drâmbă

plică că nu are personalul necesar pentru a putea studia acest fond de carte. Instituția nu mai dispune de locuri de depozitare și a trebuit să transforme un coridor și camere cu instalații sanitare în locuri de depozitare. Institutul Proiect București a avertizat că structura clădirii nu mai suportă depozitarea unor noi loturi de cărți.

Scriitoarea Lucia Demetrius comentează programul de la televizor: „Vedem seriale educative mai ales pentru tineret, în care se învață perfect cum se dă o directă la plex, cum se fuge pe fereastră după o infracțiune, cât de blegi sunt poliștii și de inteligenți tâlharii, de la actori care se mișcă bine și n-au nicio expresie pe față pentru că n-au de unde să o scoată, din texte în care imaginația nu l-a costat prea

mult efort pe autor.”

Sâmbătă seara (7 decembrie) și-a redeschis porțile Teatrul Giulești, după ce mai multe stagioni spectacolele i-au fost găzduite de alte săli bucureștene. În cadrul festivalului de teatru amatori „I.L. Caragiale” formația de teatru a Combinatului Poligrafic Casa Scântei a prezentat comedia lui Tudor Mușatescu *Visul unei nopți de iarnă*.

La 19 decembrie a încetat din viață compozitorul Tiberiu Brediceanu, artist al poporului, fiul lui Coriolan Brediceanu, fruntaș transilvănean implicat în realizarea Unirii din 1918.

Dintr-o discuție purtată de arh. Gheorghe Săsărman cu arh. Octav Doicescu aflăm că apartamentele prefabricate din elemente spațiale sunt mai scumpe decât cele realizate cu soluții clasice, iar pardoselile P.V.C. au preț mai mare decât cele din parchet. Dar pe măsură ce se va răspândi producția de masă a acestor elemente, prețul lor va scădea. Din păcate, așa s-a întâmplat.

Bufetul Expres din Calea Victoriei (lângă Teatrul „Constantin Tănase”), închis de nouă luni pentru renovare

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

În urmă cu 50 de ani s-a marcat semicentenarul Unirii Transilvaniei cu România. Cum ar fi putut regimul comunist să celebreze unirea Basarabiei și a Bucovinei, când prima provincie istorică și jumătate din cea de a doua se aflau în cuprinsul marelui „aliat și prieten”, U.R.S.S., răpite în urma Pactului Ribbentrop Molotov, în 1940?

La 2 noiembrie se publică „Hotărârea Comitetului executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România cu privire la sărbătorirea semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România”. În presă apar articole semnate de istorici, se organizează simpozioane și sesiuni științifice. 600 de școlari bucureșteni au plecat într-o expediție pionierească spre Alba Iulia. După o oprire la Sibiu, unde au vizitat locuri istorice legate de lupta românilor transilvăneni, au continuat drumul spre Alba Iulia, însoțiți de colegi din Sibiu. La Alba Iulia li s-au alăturat pionieri din oraș și au organizat o ceremonie pionierească la obeliscul lui Horea. La 28 noiembrie, la Alba Iulia s-au desfășurat festivitățile prilejuite de semicentenarul Unirii Transilvaniei cu România. Trenul oficial, cu care a călătorit conducerea superioară de partid și de stat, în frunte cu Nicolae Ceaușescu, a sosit în gara orașului la ora 08.30. S-a cântat *Pe-al nostru steag*. Ceaușescu a tăiat panglica inaugurând noul complex muzeal și s-a dezvelit statuia ecvestră a lui Mihai Viteazul, realizată de sculptorul Oscar Han. În Piața Unirii are loc o mare adunare populară, la care a luat cuvântul și Tiron Albani, participant la Adunarea din 1918.

Și ca să rămânem la politica internă, marți, 19 noiembrie, s-a constituit Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste; președinte, evident, a fost ales Ni-

colae Ceaușescu. Organizația reunea pe toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate, membri și nemembri de partid.

Se intensifică munca de educație, pentru formarea omului nou, cu înalte trăsături morale. Apar tot mai des titluri în presă, precum: „Bacșișul – un obicei anacronic”, sunt criticiți ciubucarii, bucureștenii sunt informați că bișnițarii, în ciuda aparenței, sunt oameni care dețin mari sume de bani, un capital pe care îl investesc în afaceri. Pot cumpăra, cu 200 lei bucata, 100 sau 200 obiecte de îmbrăcăminte de la un străin și până seara le revând cu cel puțin 300 lei bucata. Un câștig net de 10.000 – 20.000 lei pe zi. La filmele în premieră (cum a fost, de pildă, *Samurailul*) este aproape imposibil să obții bilete în condiții civilizate. Biletele se epuizează înainte să ajungă la casă. După care, la intrare, tot felul de indivizi dubioși ți le oferă cu preț dublu. Nu ar fi cazul, oare, ca Miliția să intervină? Și nu ar trebui ca biletele la premieră să fie mai scumpe decât contravaloarea unei omlete sau a unei halbe cu bere?

Nicolae Ceaușescu și Ion Gheorghe Maurer, premierul României, la Alba Iulia

Normativele prevăd că la 1 kg de carne de categorie superioară trebuie să fie 830 g carne și 170 g os. Măcelarii nu respectă și adaugă o cantitate mai mare de os, care vine de la abator cu doar 3 lei kg. S-au introdus mașini electrice de tocat carnea. Oficial, este strict interzis să se vândă cumpăratului carne tocată în prealabil, ci doar carnea

ÎNALTE DORINȚE REGALE

Continuăm și încheiem prezentarea începută în numărul trecut a unui nou document păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu. Mulțumim, ca de obicei, doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

De asemeni și cu mare surprindere, Majestatea Sa constată, în Raportul dv., că și de data aceasta afirmați că unele informațiuni vin Majestății Sale „*pe căi ocolite*” [subliniat în text], dar nu precizați dacă, în adevăr, sunteți convins că numai căile ce trec pe la dv. personal sunt cele drepte; ceea ce, dacă ar fi cazul, ar însemna că vă acordați un drept de cenzură pe care, desigur, nimeni nu vi-l poate recunoaște.

Astfel, din raportul dv. din 12.VII.1949, Majestatea Sa regele constată, cu regret, că, în adevăr, Comitetul Național de Coordonare Românească, în actuala sa alcătuire, nu se află în bune condițiuni de lucru grabnic și folositor, în serviciul patriei asuprite.

Înainte însă de a aviza la noui hotărâri, Majestatea Sa regele exprimă Înalta Sa dorință de a avea opinia Comitetului Național însuși, în special asupra următoarelor chestiuni:

a. Ce explicație poate da Comitetul Național faptului că nu au fost supuse Majestății Sale, nici spre aprobare și nici pentru cunoștință, diferitele acte ale Comitetului (Proclamația către țară, Memoriul către Conferința de la Paris etc.), de cari, de unele din ele, Majestatea Sa a luat cunoștință numai din presă?

b. Poate Comitetul Național de Coordonare Românească, în actuala alcătuire și sub denumirea actuală, să lucreze cu spor și cu folos, în serviciul cauzei naționale românești? În caz negativ: ce altă alcătuire mai propice ar propune actualul Comitet Național și cari persoane (de numit cel puțin două persoane) ar putea primi încrederea de a prezida un eventual nou Comitet Național?

c. Destăinuirile de la Procesul Coplon [Judith Coplon a fost arestată la 4 martie 1949 de FBI, în timp ce preda unui diplomat sovietic acreditat la Misiunea sovietică la O.N.U.

documente secrete] au avut, au sau vor putea avea vreo influență neprielnică asupra activității Comitetului Național actual și asupra intereselor cauzei românești?

Comitetul Național este rugat a răspunde la Înalta dorință a Majestății Sale, prin încheieri semnate de toți membrii prezenți și făcute în ședințe ad-hoc; ședințe pe cari, în calitate de dv. de președinte, sunteți rugat a le provoca neîntârziat, răspunsurile Comitetului Național trebuind a fi primite, la Copenhaga, înainte de 26 august 1949.

În cazul când, în sânul Comitetului Național nu se va putea ajunge la încheieri aprobate de majoritatea absolută a membrilor ($5 + 1 = 6$), Majestatea Sa va lua în considerare rapoarte alcătuite pe grupări împărțând același punct de vedere și semnate de toți membrii respectivi, precum și chiar rapoarte individuale, fiecare membru al Comitetului Național fiind considerat de Majestatea Sa regele drept sfetnic al Său.

Cu acest prilej, domnule președinte, Majestatea Sa regele vă reînnoiește, dv. și întregului Comitet Național, urările sale de sănătate și spor la lucru dorind ca, la începutul fiecărei ședințe a Comitetului, să fie consacrate câteva clipe de reculegere, în cinstea țării și nației noastre, ca și în cinstea celor ce, de bună voie și cu primejdia vieții, au rămas în mijlocul poporului românesc, ai cărui exponenți spirituali și politici s-au socotit și sunt!

Binevoiți a primi, domnule președinte, asigurarea considerațiunii mele deosebite.

G[ene]ral C. Petre-Lazăr

Nota. Comunicat, în copie, Secretariatului General al Comitetului Național, la Washington (dl. Alex. Cretzianu, 3307, Woodley Road) ■

În Piața Universității au început lucrările la un modern pasaj pietonal. Va avea în partea centrală o scară fixă și pe laturi scări rulante, una pentru coborâre, alta pentru urcare. La suprafață va fi construită o fântână arteziană cu jocuri de apă și lumină. Proiectul este condus de arh. Horia Maicu, arhitectul șef al Capitalei.

La 10 decembrie se pune sub tensiune linia de contact a căii ferate București – Ploiești, ceea ce permite folosirea locomotivelor electrice pentru tractarea trenurilor între București și Brașov.

Zilnic 500.000 de bucureșteni apelează la cele 375 de troleibuze aflate în circulație; 80% dintre ei s-au plâns din cauza troleibuzelor trase pe dreapta, cu captatorii dați jos, defecte. Într-o singură zi, la un singur depou, 16 troleibuze nu au ieșit pe traseu: 11 au fost defecte și cinci încasatori nu s-au prezentat la serviciu. „Încercați să vă imaginați că tramvaiele, troleibuzele, autobuzele ar sosi în stații cu regularitate, în deplină concordanță cu graficele de circulație, că frecvența lor ar fi astfel stabilită, încât capacitatea admisă să nu fie niciodată depășită, că personalul ar fi de o politețe exemplară, iar publicul călător și-ar cheltui energia trimițând Direcției generale a I.T.B. scrisori de recunoștință.” Astfel începea un articol intitulat *Controverse pe tema transportului în comun*. După 50 de ani visăm în continuare.

Vineri, 8 noiembrie, la Consiliul de Stat, Nicolae Ceaușescu decorează pe sportivii care au obținut rezultate deosebite la Olimpiada din Mexic. Felicia Antip semnează un articol în revista *Flacăra*, din care reproducem câteva rânduri: „Are darul, esențial pentru televiziune, de a vorbi într-un mod simplu, deschis, spontan, prietenos, dar fără familiarisme [...] Respectul pe care îl poartă atât sportului și sportivilor, cât și telespectatorilor se vedește continuu în seriozitatea și minuțiozitatea pregătirii fiecărei transmisii. Fără a se

erija în atoateștiutor, fără a recurge la un ton doctoral, ne învață să înțelegem mai bine tot ceea ce vedem. Informațiile suplimentare privind palmaresul sportivului de pe micul ecran, istoricul probei, dificultățile ei specifice sunt furnizate în momentul optim din punct de vedere psihologic pentru ca telespectatorul să fie intens cointerestat în ceea ce se petrece pe stadion.” Ați ghicit, desigur, despre cine era vorba: Cristian Țopescu.

Semne sigure anunță apropierea Anului Nou și venirea lui... Moș Gerilă. Se pregătesc 8.500.000 de felicitări; în magazinele de specialitate și în cele cu articole pentru copii se organizează „Târgul jucăriilor”; la dispoziția bucureștenilor care vor să petreacă de Revelion se află 42 de restaurante, cu 8.000 de locuri, prețul meniului variază între 70 și 140 lei de persoană, iar înscrierile pentru reținerea meselor vor începe la 10 decembrie. În sfârșit, din 12 decembrie începe vânzarea brazilor.

La 21 decembrie se lansează misiunea Apollo 8, prima care va înconjura Luna. Revista *Flacăra* publica încă din 30 noiembrie un... *breaking news*: Vineri, la Cape Kennedy urma să fie lansată Apollo 8, primul zbor spre Lună. În ultima clipă, lansarea a fost amânată. Câteva ore a domnit incertitudinea, dar până la urmă s-a aflat motivul: în aceeași zi urmează să fie lansat *Almanahul Flacăra 1969*, care va avea 388 de pagini și care este așteptat cu deosebit interes de cititori.

Nu era singura reclamă de efect din acele luni. Pe Bulevardul Magheru, în vârf de bloc, trona o altă: „I.D.E.B. – lumină, electricitate”. Al. Mirodan o comenta astfel: dintre 50 de bucureșteni intervievați, 24 au recunoscut că s-au lăsat convinși de reclamă și au renunțat la opaii, în favoarea becului electric, iar alți 15 erau hotărâți să procedeze la fel în următoarele trei luni.

La Mulți Ani! și să ne reîntâlnim sănătoși în... 1969. ■

Toma Caragiu și Beate Fredanov, în piesa *Meteorul*, de Dürrenmatt

DIALOG CU CITITORII

ÎN SALA UNIRII DE LA ALBA IULIA

Domnul Adrian C.I. POPESCU, profesor-inginer silvic și ofițer superior (r.) de Transmisiuni, din Sinaia, județul Prahova, ne scrie: La Alba Iulia, în Transilvania, deasupra intrării în Sala Unirii, se află o placă de marmură cu un text scris de profesorul și savantul Nicolae Iorga, pe care studenții din perioada interbelică îl considerau apostolul neamului românesc.

„Anno Domini MDCCCXVIII kalendis decembriis, hoc loco Unio Transilvaniae universa cum Daco Romania sollenni et unanimo populi voto in perpetuum atque irevocabiliter proclamata est cuius rei memoria sempiterna sit.”

Și traducere proprie din limba latină în limba română:

„În anul Domnului 1918, întâia zi a lunii decembrie, în acest loc s-a hotărât Unirea Transilvaniei cu întreaga Daco-Românie, pentru tot-

deauna și fără de întoarcere, prin jurământul solemn și acordul deplin al poporului.

Veșnică să fie amintirea acestui fapt.”

UN CADOU FRUMOS

Domnul ȘTEFAN OGREZEANU, din Craiova, originar din Horezu, județul Vâlcea, ne-a vizitat la redacție și ne-a făcut cadou două vase din ceramică tradițională de Horezu, realizate de meșterul Giubega. Publicăm fotografiile lor, ca să se bucure și cititorii noștri, alături de noi, de darul primit.

SĂ NU-I UITĂM

Domnul EMILIAN ȚECU, din orașul Întorsura Buzăului, județul Covasna, ne-a trimis următoarele rânduri: Fiind anul Centenarului, este bine să ne amintim de cei care au făcut posibilă Marea Unire. Mulți au fost uitați și este păcat pentru că ei au fost eroii zilei de 1 Decembrie 1918. Unul dintre aceștia este preotul Gheorghe Cerbu, singurul reprezentant al Întorsurii Buzăului la Alba Iulia. El era originar din localitatea Parău, de lângă Făgăraș. În 1914, a fost adus de preotul Gheorghe Neagovici Negoescu să slujească în parohia ortodoxă din Întorsura Buzăului. După intrarea României în război a fost arestat împreună cu soția. A avut bucuria ca la 1 Decembrie să reprezinte Întorsura Buzăului la Alba Iulia.

De ce v-am scris toate acestea? În jurul zilei de 1 decembrie este programată dezvelirea unui bust al preotului Gheorghe Cerbu, în parcul orașenesc. Toată acțiunea a fost posibilă cu sprijinul Primăriei. Sperăm ca totul să meargă conform planului și unul dintre eroii de la Alba Iulia să revină în atenția comunității.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

100 DE ANI DE LA MAREA UNIRE

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Domn al Țării Românești (1593 – 1601), supranumit „Viteazul”, care, în 1599 și 1600, a inițiat cucerirea și unirea politică a celor trei Țări Românești, devenind simbolul unității românilor – Figură emblematică a istoriei și unității naționale românești (Alexandru Ioan), domn al Moldovei de la 5 ianuarie 1859 și al Țării Românești din 24 ianuarie 1859, înfăptuind unirea acestor două țări sub numele de România. 2) Localitate din Ardeal în care, la 1 noiembrie 1599, a intrat Mihai Viteazul realizând unirea politică a Transilvaniei și Țării Românești, iar la 1 Decembrie 1918, aici a avut loc Adunarea Națională care a proclamat unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, act ce încheia procesul de formare a statului național unitar român. 3) La intrarea în Brașov! – A luptat de-a lungul istoriei pentru apărarea independenței, suveranității și unității naționale (pl.). 4) Localitate în Finlanda – Literă din alfabetul turc. 5) „Sala Unirii” din Alba Iulia, unde la 1 Decembrie 1918 a fost proclamată Unirea Transilvaniei cu România – Piată pe centru! 6) Râu în Germania – A merge la Alba Iulia pentru a vedea Muzeul Unirii și Sala Unirii, „ca să-ți aduci aminte de 1 Decembrie 1918, care pentru noi românii este mai mult ca oricare altă zi a istoriei umane”, după cum ne îndeamnă poetul Emil Isac în eseu „În drum spre Alba Iulia”. 7) Aici (pop.) – Spirit rău. 8) Vehiculul iernii – Poet român contemporan (Florin...). 9) Palat de la Versailles unde la 4 iunie 1920 s-a semnat Tratatul de Pace dintre Puterile Antantei și țările aliate, printre care și România, cu Ungaria, care a consemnat granițele Ungariei și Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România – În rate! 10) În veci! – Lagăr lângă Kiev, în care români făcuți prizonieri de armata rusă au jurat la 4 martie 1917 să lupte alături de armata română pentru eliberarea ținuturilor aflate sub dominația Austro-Ungariei și pentru alipirea lor la România

VERTICAL: 1) Ziarist și om politic român (Valeriu...), luptător pentru drepturile românilor din Transilvania, autorul articolului „Unitatea națională” în care subliniază importanța actului de la 1 Decembrie 1918. 2) Din nou! – Luat la mijloc! – Resort. 3) Horia Lovinescu – Publicist talentat și un militant neînfricat al împlinirii dezideratului Unirii (Tiron...), autorul unor însemnări despre epopeea unirii românilor, dintre care amintim „Douăzeci de ani de la Unire. Cum s-a făcut Unirea”, volum apărut la Oradea, în 1938. 4) A face un abonament – Stat în Africa Ecuatorială. 5) Oraș în Moldova unde, la 5 ianuarie 1859, Adunarea Electivă a Moldovei a ales în unanimitate ca domn pe A.I.Cuza, acesta fiind primul pas spre înfăptuirea Marii Uniri – Capitala Imperiului Austro-Ungar, unde era student viitorul filosof D.D. Roșca, de unde a plecat împreună cu Lucian Blaga în Transilvania pentru a lua parte la actul Unirii. 6) Țară care, alături de Franța, Marea Britanie și Rusia, a semnat la București, la 4/17 august, Tratatul de Alianță cu România, prin care, în caz de victorie, se garanta României unirea cu teritoriile aflate sub stăpânirea străină – În cort! 7) O țință... mare – Miros specific – Râu în Austria. 8) Interior de culă! – Personalitate politică (Alexandru... – Voievod), partizanul Unirii Transilvaniei cu România, unul dintre participanții la lucrările Conferinței de Pace de la Paris. 9) 1 Decembrie este ... când s-a înfăptuit Marea Unire – Învărtit. 10) Abis! – Scriitor român (Alexandru ...) care, în 1918, a scos împreună cu Ioan Alexandru Brătescu-Voinești ziarul *Dacia*, în care a publicat articolul „Strigătul vremii”, salutând actul de la 1 Decembrie 1918

Dicționar: ANIA, VAV, NAB, INN

Gheorghe BRAȘOVEANU

„România Mare“ înainte de 1918 în „Gallica“	– Lemny Șt.	12(621)	46
12 și 18 octombrie 1918. Două zile istorice	– Maior L.	10(619)	5
Cum s-a pregătit Adunarea de la 1 Decembrie.			
Ziua premergătoare	– Maior L.	12(621)	13
Geopolitica Marii Uniri	– Matei D.	12(262)	38
Fotograful Marii Uniri	– Mărza R.	12(621)	23
Povestea unei case de odihnă și creație	– Moise C.	11(620)	61
Două doamne pentru învățământul românesc	– Nicolau M.	2(611)	75
Episcopul Climent al Râmnicului	– Oprea C.	9(618)	89
Generalul Iacob Zadic și Unirea Bucovinei cu România	– Otu P.	11(620)	11
Vechi familii din Craiova. Vorvoreanu și Pleșia	– Rezeanu P.	1(610)	66
Saga familiei Vrăbiescu	– Rezeanu P.	5(614)	74
Familia Glogoveanu	– Rezeanu P.	10(619)	29
Propaganda românească în Italia în timpul			
Primului Război Mondial	– Santoro St.	12(621)	48
Recensământul imperial din 1897			
și eșecul politicii de colonizare a Basarabiei	– Sava L.	{ 3(612)	{ 42
		{ 4(613)	{ 42
Samuel von Brukenthal. Între Viena și Sibiu	– Schuller E.H.	1(610)	42
Emilian Popeneciu combatant în 1916	– Spiridon R. N.	7(616)	81
Crâmpoie din viața lui Dimitrie A. Sturdza	– Stan-Țurcanu N.	2(611)	69
Dimitrie A. Sturdza și Academia Română	– Stan-Țurcanu N.	6(615)	56
Familia regală la palatul din Bicaz	– Stan-Țurcanu N.	10(619)	61
Constantin Banu și Marea Unire	– Stavinski M.	7(616)	16
Discuțiile dintre Panteleimon V. Sinadino,			
Alexandru Marghiloman și Constantin Stere	– Suveică S.	{ 3(612)	{ 11
		{ 4(613)	{ 37
Vizita împărătesei Sissi la Sinaia	– Șoroagă C.-M.	10(619)	75
Studiile lui Iulici Hasdeu la Paris	– Tabacu J.	6(615)	38
Unirea Bucovinei	– Ungureanu C.	{ 10(619)	{ 9
		{ 11(620)	{ 5
Un ofițer francez despre vara lui 1917	– Vergatti R. Șt.	1(610)	75
Pictorul Vorel, un susținător al Kaiserului	– Verzea M.-C.	7(616)	70
Casa Făca – Trubețkoi – Nenciu	– Zamani L.	1(610)	61
Declarație pentru celebrarea Unirii Basarabiei			
cu Țara Mamă, România, la 27 martie 1918		5(614)	5
Contemporană			
Cimitirul german și mausoleul eroilor din Soveja	– Albu I.	6(615)	77
O dramă cu final fericit	– Alexandrescu C.	12(621)	63
Rapoarte britanice despre situația din Basarabia	– Brad Chisacof L.	10(619)	19
Politica românească	– Bucur B.	10(619)	33
Militari francezi în Alexandria	– Chefani-Pătrașcu St.	11(620)	52
Soția „blestemată“ a lui Nae Ionescu	– Chiru A.	6(615)	17
România S.U.A. 100 de ani în zig-zag printre minorități,			
interese economice și realitățile geopolitice	– Ciochinariu Șt.	{ 7(616)	{ 33
		{ 8(617)	{ 38
La Berlin, în vremea Dictatului de la Viena	– Ciordaș O.	8(617)	20
Rolul francmasoneriei în recunoașterea Marii Uniri	– Comănescu R.	12(621)	33
Iuliu Maniu și Marea Britanie	– Deletant D.	{ 10(619)	{ 15
		{ 11(620)	{ 43
Un discipol al profesorului P.P. Panaitescu			
sub regim sovietic	– Dragnev D., Xenofontov I.	10(619)	48
Arestat la 17 ani	– Elias Al.	1(610)	38
O vizită regală la Galați	– Hoiescu I.	4(613)	71
Două autografe despre Marea Unire	– Iosipescu S.	12(621)	58
Poveste de război	– Kraus v. R.	11(620)	78
1968. Cereri de reabilitare	– Lăcustă I.	8(617)	70
Dosarul de la Securitate al unui atașat cultural american	– Latham E. H. Jr.	{ 1(610)	{ 33
		{ 2(611)	{ 33
		{ 3(612)	{ 66
		{ 4(613)	{ 33
Vocă lui Nicolae Iorga la Biblioteca Națională a Franței	– Lemny Șt.	7(616)	42
Povestea unui succes. 50 de ani de la producerea			
primului autoturism Dacia	– Macovei N.	9(618)	37
Carol al II-lea îl întâlnește			
pe ministrul de Externe polonez, Jozef Beck	– Mareș N.	11(620)	23
Cum să construiești o națiune modernă			
cu o societate tradițională	– Mihăilescu V.	{ 5(614)	{ 33
		{ 6(615)	{ 33

SUMARUL SUMARELOR, 2018

Istoria României

Veche

Un sit arheologic abandonat	– Kovacs A.	1(610)	85
Păzitorii trecătorilor	– Pop H.	6(615)	30
O nouă cetate dacică în Nord-Vestul României	– Pop H.	9(618)	10

Medie

Solia Mitropolitului Dosoftei	– Badea I.	11(620)	90
O cruce reliviar a lui Ștefan cel Mare	– Cazacu M.	7(616)	5
Mitropolitul Petru Movilă la Kiev. Mărturii de ieri și azi	– Feodorov I.	8(617)	28
Edictul de la Turda din 1568	– Hunor E.M.	2(611)	62
„Mileniul întunecat” și vechimea statalității la români	– Ionescu M.E.	2(611)	5
		3(612)	56
		4(613)	67
		5(614)	66

Două plante românești în grădina botaniștilor europeni din secolele al XVI-lea și al XVII-lea	– Lemny Șt.	5(614)	27
Serialul TV „Sofia” între adevăr și ficțiune	– Muzhennikova N.	4(613)	16
Sărbătorile de iarnă la Curtea Domnească	– Neagoe Cl.	1(610)	54
Un pretendent francez la tronul Țării Românești	– Osăceanu V. G.	1(610)	87
Mircea cel Bătrân și Transilvania	– Pop I.-A.	4(613)	8
		5(614)	7
Autonomiile istorice la Centenarul Marii Uniri	– Pop. I.-A., Bolovan I.	12(621)	5
Elena Voloșanca, în regia Moscovei	– Rusu N.	1(610)	15
Să fi răbdat adesea de foame oamenii simpli?	– Senciuc O.	1(610)	57
Mare voievod, herteg și despot. Ctitorul de țară Mircea I	– Theodorescu R.	4(613)	5

Modernă

George Bariț și Asociațiunea ASTRA	– Acu D.	10(610)	45
Statul român nu și-a pierdut curajul	– Angelescu C.I., D. Preda	6(615)	73
1916 – 1918: Un preot român departe de casă	– Babeu C.	5(614)	87
„Marea Adunare Națională în chipuri.			
Albumul pentru Nicolae Iorga	– Bădescu E.	12(621)	32
Rusia și Unirea din Martie 1918	– Bistreanu I.	3(612)	21
Emmanuel de Martonne și nașterea României Mari	– Bowd G.	7(616)	11
Ramón de Basterra. Martor la Marea Unire	– Bulzan C.	12(621)	41
Parlamentul Marghiloman	– Cain D.	9(618)	17
Două crime în primăvara anului 1907, în Teleorman	– Chefani-Pătrașcu S.	9(618)	42
27 martie 1918. Cronica unei zile istorice	– Cojocaru Gh., Scilifos E.	3(612)	5
Crearea Marii Loji Naționale Române în anul 1880	– Comănescu R.	6(615)	43
Ciocolata Suchard în Bucovina	– Corbea A.	8(617)	48
Scritorul Romulus Cioflec și Marea Unire	– Cornea L.	5(614)	12
„Păroșii Orientului” la București	– Dobrescu C.	12(621)	53
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	– Filitti G.	5(614)	54
		7(616)	57
		11(620)	20
Răspunzând chemării Sfatului Țării de la Chișinău	– Giurcă I.	1(610)	10
		2(611)	55
		3(612)	16
1 Decembrie. Măsuri militare	– Giurcă I.	12(621)	18
Amintiri de război. Însemnările unui crou de la Mărăști	– Glod Gh., Glod Fl.	8(617)	56
O femeie chirurg pe frontul de la Mărășești	– Hirlav-Maistorovici S.	5(614)	41
T.G. Masaryk și românii	– Ionescu A.I.	5(614)	38
Ferdinand al Bulgariei văzut de caricaturiști români	– Ionescu A.-S.	5(614)	28
Ferdinand al României văzut de caricaturiști bulgari	– Ionescu A.-S.	6(615)	68
Școala de Belle-Arte din Iași în timpul Marelui Război	– Ionescu A.-S.	11(620)	66
România Mare. Foiaia voluntarilor români din Austro-Ungaria	– Ioniță M.	10(619)	53
		11(620)	74
Azi sublocotenenți și locotenenți, mâine...	– Lazăr T.D.	4(613)	24
Azi căpitani, mâine...	– Lazăr T.D.	6(615)	59
Gustave Doré și faima europeană			
a lui Iancu de Hunedoara	– Lemny Șt.	3(612)	54
Steagul lui Ștefan cel Mare la Sorbona	– Lemny Șt.	6(615)	66

Simpozionul de istorie și civilizație bancară
„Cristian Popișteanu”-„Reconfigurări statale
și instituții financiar-bancare în Europa anului 1918

– Isărescu M., Pop I.-A.,
Cojocaru Gh., Ungureanu C.,
Maior L., Kastory Ag.,
Watts L.

Academician Dinu C. Giurescu

7(616) 85
6(615) 32

ISTORIE UNIVERSALĂ

Veche

Un împărat al banchetelor și al extravaganțelor
Babilon, poarta zeilor
Helios din vechea Eladă
Secretele Karnakului
Frontierele romane

– Darie A. 3(612) 50
– Grandpierre V. 5(614) 17
– Ionescu D. 4(613) 72
– Mihalcea D. 4(613) 55
– Teodor E. 12(621) 66

Medie

Culturile Hua și Xia, Huaxia și națiunea Han
Creștinii medievali știau că pământul este rotund
Regi în „piese detașate”
În Apus goniți, în Răsărit, robiți
Ludovic cel Pios și iubita lui soție
Robert cel Pios și Berthe
Ghilotina înainte de ghilotină
Regele Arthur
Ursul. Opt ipostaze mai puțin cunoscute
Povestea unui viking legendar
Bahariya, Valca mumiilor de aur
Lebăda. Șapte ipostaze mai puțin cunoscute
Opt povești cu și despre vânătoria de vrăjitoare
Zece lucruri mai puțin cunoscute despre vultur
Aromele Crăciunului de altădată

– Budura A.E. 10(619) 68
– Damian G. 7(616) 74
– Darie A. 7(616) 76
– Denize I.-E.-E. 7(616) 38
– Dolghin F. 3(612) 46
– Dolghin F. 6(615) 88
– Lemny Șt. 9(618) 61
– Manca M. 9(618) 70
– Mihalcea D. 2(611) 82
– Mihalcea D. 5(614) 90
– Mihalcea D. 6(615) 26
– Mihalcea D. 10(619) 86
– Stănescu-Stanciu T. 6(615) 51
– Stănescu-Stanciu T. 11(620) 83
– Stănescu-Stanciu T. 12(621) 70

Modernă

Un sârb, arhitect al relațiilor ruso-chineze
Cele 14 trepte ale intrării președintelui Wilson în istorie
Declarația Balfour. Lumini și umbre după 100 de ani
Rromii în America Latină
Regina infirmieră
Nelson al Orientului
Ariadna cea bărbată
California africană a Franței
Generalul alb-roșu
Nannerl, în umbra geniului
Cartouche, un hoț de legendă
Anders Celsius. Astronomul călător
Un gest uman sau propagandă?
Cavalerul d'Éon travesti vestimentar
și transgresiune politică
Câini și pisici
Un strălucit militar. Prințul Eugeniu de Savoia
Din ruinele imperiilor.
Centenarul independenței Lituaniei
De la bătălia Kaiserului la ofensiva păcii

– Andrei I. G. 7(616) 49
– Ciochinaru Șt. 1(610) 5
– Ciochinaru Șt. 4(613) 13
– Denize I.-E.-E. 11(620) 27
– Dolghin F. 1(610) 70
– Dolghin F. 7(616) 66
– Dolghin F. 8(617) 51
– Dolghin F. 9(618) 56
– Dolghin F. 10(619) 24
– Dolghin F. 11(620) 38
– Dolghin F. 12(621) 75
– Ionescu D. 2(611) 87
– Lemny Șt. 4(613) 78

– Lemny Șt. 10(619) 91
– Lemny Șt. 11(620) 31
– Manca M. 12(621) 78

Bătălia de la Lissa
„Incoruptibilul” Robespierre
Variola... revine de la Răsărit?

– Matei A.V. 5(614) 22
– Matei A.V. 10(619) 43
11(620) 47

Jessie Tearbox Beals
Povestea unor afișe de război
Povestea familiei von Trapp
Bătălia pentru... maioneză

– Mihalcea D. 3(612) 78
– Mihalcea D. 7(616) 24
– Nanu-Porojan M. 1(610) 90
– Păiușan-Nuică C. 3(612) 91
– Stănescu Fl. 5(614) 51
– Stănescu Fl. 9(618) 27
– Stănescu-Stanciu T. 2(611) 38

Alice Keppel, ultima mare pasiune
a regelui Edward al VII-lea
Antoine Carême sau jocurile destinului
Hai să ne mutăm la mare...
Un bucătar cu har și... nas
Destinul primului tabloid din Marea Britanie

– Stănescu-Stanciu T. 4(613) 79
– Stănescu-Stanciu T. 5(614) 82
– Stănescu-Stanciu T. 7(616) 29
– Stănescu-Stanciu T. 8(617) 88
– Stănescu-Stanciu T. 9(618) 84

Economia României	– Murgescu B.	8(617)	33
		9(618)	33
Unirea din 1918 în emisiunile serviciului românesc al „Europei Libere“	– Musteață S.	3(612)	33
Constantin Xenii îi scrie lui Petru Groza	– Nițulescu C.	2(611)	52
Centenarul	– Oprea C.	2(611)	74
O ofertă de recuperare a tezaurului istoric	– Oprea I.	6(615)	8
Măsuri speciale pentru Carol al II-lea	– Oprea P.	7(616)	61
U.R.S.S. România. Partidă de poker... la cacealma?	– Otu P.	8(617)	15
Se cere permisiunea tovarășului Stalin	– Pokiyailova T.A.	3(612)	63
Profesorul de istorie, azi	– Pop I.-A.	9(618)	5
Supravegheat sub trei dictaturi	– Popa I.C.	2(611)	21
		3(612)	74
Golgota Basarabiei	– Porojan I.	5(614)	70
Profesorul Virgil Cândea	– Prună V.	2(611)	31
De ce nu a făcut escală Winston Churchill la București?	– Râpeanu V.	8(617)	25
A fost odată ca niciodată	– Roșu G.	2(611)	66
		4(613)	86
		6(615)	79
		8(617)	59
		10(619)	80
		12(621)	61
Problema Basarabiei în relațiile româno-japoneze	– Scumpieru I.	3(612)	26
		4(613)	46
Regina Maria. Activitatea politică	– Scurtu I.	8(617)	5
		9(618)	47
Camil Petrescu	– Sircuța C.	7(616)	19
Liviu Rebreanu	– Sircuța C.	9(618)	22
Patriarhul Miron Cristea	– Sircuța C.	11(620)	16
1948 – 2018. Ridicarea relațiilor diplomatice româno-israeliene la rang de ambasadă	– Stan Fl. C.	6(615)	12
Corul Madrigal. O emblema națională	– Stana R. S.	4(613)	29
Petre Pandrea despre helvetizarea României	– Șiperco Al.	7(616)	46
Caucaz, Kuban, Crimeea	– Șuşanu Gh.	1(610)	49
Studiile Sud-Est europene și școala lui Fernand Braudel	– Theodorescu R.	6(615)	5
Celebrăm Centenarul prin Educație	– Toma D.	2(610)	29
Iuliu Maniu în rapoarte germane	– Trașcă O.	9(618)	12
Celebrăm Centenarul	– Țălnaru D.M.	3(612)	30
Basarabia în relațiile româno-sovietice interbelice	– Țăcu O.	3(612)	38
Profesorul Alexandru Mironescu, savantul Rugului Aprins	– Vasilcanu M.	1(610)	29
Părintele Benedict Ghiuș, duhovnicul Rugului Aprins	– Vasilcanu M.	2(611)	48
Poetul Vasile Voiculescu și Rugul Aprins	– Vasilcanu M.	3(612)	70
Părintele Andrei Scrima și paternitatea spirituală	– Vasilcanu M.	4(613)	20
Paul Sterian, personalitate emblematică a Rugului Aprins	– Vasilcanu M.	5(614)	78
Părintele Vasile Vasilache, starețul Mănăstirii Antim în perioada Rugului Aprins	– Vasilcanu M.	6(615)	47
Părintele Haralambie Vasilache, un martir uitat al Rugului Aprins	– Vasilcanu M.	7(616)	53
Ștefan Todirașcu, prezență discretă a Rugului Aprins	– Vasilcanu M.	8(617)	79
Părintele Ioan cel Străin și Rugul Aprins	– Vasilcanu M.	9(618)	73
Părintele Roman Braga și bucuria creștină	– Vasilcanu M.	10(619)	71
Părintele Nicodim Bujor și Rugul Aprins	– Vasilcanu M.	11(620)	70
Ce înseamnă a fi român, în viziunea fondatorului Rugului Aprins?	– Vasilcanu M.	12(621)	28
În București, acum 50 ani		2(611)	79
		4(613)	89
		6(615)	85
		8(617)	85
		10(619)	83
		12(621)	85
Documente românești la Hoover Institution	–	1(610)	93
		2(611)	93
		3(612)	93
		4(613)	93
		5(614)	93
		6(615)	93
		7(616)	82
		8(617)	93
		9(618)	93
		10(619)	93
		11(620)	93
		12(621)	88

CONTENTS (Romanian History) • **Ferdinand I** Speech at the opening of the first Parliament of Reunited Romania • **L.-A. Pop, I. Bolovan** The historical autonomies from Transylvania, abolished first by the Habsburg Empire, then by the Budapest government, in the 19th century • **L. Maior** How was negotiated the Resolution of the Alba Iulia Assembly, December 1st 1918 • **I. Giurcă** Military measures for the security of the December 1st Assembly • **R. Mârza** Samoilă Mârza, the photographer of the Transylvanians' fight for Union • **M. Vasileanu** To be a Romanian, the opinion of the founder of the Burning Bush • **E. Bădescu** Photo album given by Samoilă Mârza to Nicolae Iorga • **R. Comănescu** The role of Freemasonry in the recognition of the Greater Union • **D. Matei** The geopolitics of the Great Union • **C. Bulzan** Ramon de Basterra: A Spaniard witness to the Great Union • **Șt. Lemny** The phrase „Greater Romania“ in Gallica • **S. Santoro** Romanian volunteers and Romanian propaganda in Italy during the WWI • **C. Dobrescu** The arrival of the sovereigns in Bucharest, December 1st, in the memories of a French officer • **S. Iosipescu** Two records from Iuliu Maniu and Al. Vaida Voevod on the significance of the Great Union • **G. Roșu** Once upon a time: the embers • **C. Alexandrescu** War story • In Bucharest, 50 years ago • Romanian Documents at Hoover Institution (CLIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • **Фердинанд I** Речь на открытии первого Парламента восстановленной Румынии • **И.-А. Поп, И. Болован** Территориально-этнические автономии в Трансильвании были отменены Австро-Венгерской Империей, потом и Будапештом, ещё в 19 в. • **Л. Майор** Переговоры для текста резолюции, принятой Великим Национальным Собранием в Алба Юлии 1 Декабря 1918 г. • **И. Джуркэ** Военные мероприятия за безопасность Собрания 1 Декабря 1918 г. • **Р. Мырза** Самоилэ Мырза, фотограф борьбы трансильванцев за объединение • **М. Василэну** Что значит быть румыном для основоположника Неополитомой Купины • **Е. Бăдеску** Фотоальбом, подаренный Самоилэ Мырзой Николае Йорге • **Р. Комăнеску** Роль масонства в признании Великого Объединения • **Д. Матеи** Геополитика Великого Объединения • **К. Булзан** Рамон де Бастерра, испанский дипломат, был свидетелем Великого Объединения • **Шт. Лемни** Выражение «România Mare» в gallica.bnf.fr • **С. Санторо** Румынские добровольцы и румынская пропаганда в Италии во время Первой мировой войны • **К. Добреску** Воспоминания французского офицера о возвращении королевской семьи в Бухарест в 1 Декабря • **С. Иосипеску** Два документа с автографами И. Маниу и Ал. Вайда Воевода о значении Великого Объединения • **Дж. Рошу** Жили были: головешки из костра • **К. Александреску** История военных лет • В Бухаресте, 50 лет тому назад • Румынские документы в Гуверском Институте (CLIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X

Lei 6,50

Regina „Societății ciorapilor albaștri“	– Stănescu-Stanciu T.	10(619)	39
Revolverul Webley Mark VI	– Wilson R.	4(613)	51
Contemporană			
Antenele insulei Cipru	– Aldrich R.J.	4(613)	74
Despre lingua franca în epoca globalizării	– Budișteanu Al.	4(613)	84
Finale memorabile ale Campionatului Mondial de Fotbal	– Constantin P. N.	7(616)	44
Iubirile lui „Felix cel de fier“	– Dolghin F.	5(614)	59
Inițiativa de Apărare Strategică. Scurtă istorie	– Gatea I.	1(610)	24
Stalin pregătea confruntarea finală	– Gogun Al.	6(615)	22
Cazul Snowden	– Hayden M.	8(617)	75
Hollywood înainte de intrarea S.U.A.			
în Al Doilea Război Mondial	– Hentea C.	4(613)	59
Hollywood după intrarea Americii			
în Al Doilea Război Mondial	– Hentea C.	5(614)	46
Metamorfozele cinematografice			
ale Primului Război Mondial	– Hentea C.	11(620)	56
O revoltă fără partid, fără Dumnezeu și fără stăpân	– Iaroslavskaja-Markon E.	3(612)	88
Monumentul descoperirilor din Lisabona	– Ionescu A.-S.	9(618)	77
Convorbiri cu Masarik	– Ionescu A. I.	9(618)	79
Exilul împăratului Wilhelm al II-lea	– Manca M.	2(611)	25
Jaful secolului al XX-lea	– Mihalcea D.	8(617)	43
Europa Centrală	– Pop A.	8(617)	66
		9(618)	66
		10(619)	57
		11(620)	33
Concepția culturală a chinezilor de la „o familie sub cer“			
la „comunitate de destine ale umanității“	– Shi Ping	9(618)	52
Povestea jocului LEGO	– Stănescu-Stanciu T.	1(610)	19
Șapte secrete ale unui film care a făcut istorie	– Stănescu-Stanciu T.	3(612)	82
1968. Intervenția militară în Cehoslovacia			
și reacția populației	– Tomek P.	8(617)	10
Cuvinte din bătrâni			
Wilson	– Iorga N.	1(610)	4
Pierzania statului	– Bolintineanu D.	2(611)	4
Trezirea neamului	– Iorga N.	3(612)	4
Fugândă vedere pe Podu-Mogoșoaiei	– Ghica I.	4(613)	4
Copiii în muzee	– Tzigara-Samurcaș Al.	5(614)	4
Familia	– Russell	6(615)	4
Scrisoarea unui american călătorind în România	– Călinescu G.	7(616)	4
Ceasul	– Iorga N.	8(617)	4
Zămislit din acest pământ	– Rebreanu L.	9(618)	4
Interes de serviciu	–	10(619)	4
Cerința urmașilor arcașilor moldoveni	– Nistor I.	11(620)	4
Să asigurăm viitorul poporului român	– Regele Ferdinand	12(621)	4
Interviurile noastre			
100 de ani de teroare și rățaciri (Orlando Figes)	– Gogun Al.	2(611)	43
Eveniment			
Centenarul Sfatului Țării	– Buga V.	2(611)	60
Chipurile Unirii din 1918	– Damian G.	8(617)	83
O poveste regală	– Matei D.	6(615)	83
130 de ani de continuitate instituțională	– Matei D.	8(617)	62
Premiile Fundației Culturale Magazin istoric	–	6(615)	91
Clio anunță			
În pragul unei aniversări	– Buga V.	7(616)	80
Iași. Capitală de război	– Cioabanu A.-B.	10(619)	31
22 iunie 1941. Documente noi după 77 ani	– Dolghin F.	9(618)	31
Proiectul „Projito“ („Trăite“)	– Gladîșeva A.	11(620)	88
Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“ 80 de ani	– Tomi R.	1(610)	84
Telex			
		1(610)	92
		2(611)	92
		3(612)	81
		6(615)	84
Fotografii de la cititori			
Evadare din lagăr	– Ciolacu Gh.	11(620)	92
Fotografii de la cititori	– Golgojan N.	3(612)	87

magazin istoric

